

**POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC COOPERATION»**

**THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF CARDINAL
STEFAN WYSZYŃSKI IN WARSAW**

FUNDACJA ADD

З Б І Р Н И К

*наукових есе учасників
наукового стажування для освітян*

"АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ"

**Варшава, Республіка Польща
28 січня – 08 лютого 2019 року**

Академічна доброчесність: виклики сучасності / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). – Варшава, 2019. – 171 с.

Головний редактор:

Главчева Ю. М., заступник директора науково-технічної бібліотеки

Відповідальний секретар: к.е.н. Гребенюк Н.В.

Редакційна колегія:

Доктор технічних наук, професор **ЦМОЦЬ І.Г.**

Академік АЕНУ, доктор економічних наук, професор **ПРЯДКО В.В.**

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii **GAVRYLIUK I.**

Доктор права Віденського Університету **РУДАК Т.В.**

Кандидат економічних наук **ГРЕБЕНЮК Н.В.**

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією - Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

З М І С Т

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ.....	6
 <i>Базурін В.М.</i>	
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ НАУКОВУ СПІЛЬНОТУ	7
<i>Сельменська З.М., Хамула О. Г.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЯКОСТІ ОСВІТИ	11
<i>Сорочинський О.М.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ.....	14
<i>Алексєєнко І.В.</i>	
ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ - ЗАГРОЗЛИВИЙ ФАКТОР НАУКОВОГО ПОШУКУ	17
<i>Балахтар В. В.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЯКІСНИХ ЗМІН В АКАДЕМІЧНІЙ КУЛЬТУРІ СУСПІЛЬСТВА.....	25
<i>Бондар О.С.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СПОСІБ ДО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОВЦІВ В УКРАЇНІ	28
<i>Бровченко А. К.</i>	
ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	32
<i>Водославський В.М., Мельник М.В.</i>	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ	36
<i>Гаман І. О.</i>	
АКТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЇЇ ПОРУШЕНЬ ДЛЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ	39
<i>Генералов О.В.</i>	
ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ.....	43
<i>Гніцевич В.А., Юдіна Т.І.</i>	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ.....	48
<i>Гонгало В.О.</i>	
ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	52
<i>Дубневич М.М., Писанчин Н.С.</i>	
ПЛАГІАТ: ЗМІСТ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ	56

Євтушенко В.В., Євтушенко Д.О.

**СУЧАСНИЙ СТАН ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ62**

Загурський О.Б.

**ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ
ПОЛІТИЦІ У СФЕРІ ОСВІТИ.....66**

Зайцев О.В.

**ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОМУ ПЛАГІАТУ У НАУКОВО-
НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ70**

Зелена І.І.

НЕКОРЕКТНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ І МЕТОДИ ПРОТИДІЇ.....77

Козинець О.Г., Ципляк Н.О.

ЧИ ПОЧИНАЄТЬСЯ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ?.....80

Коллер Ю.С.

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ84**

Кривуша О.Л.

**НАУКОВИЙ ПЛАГІАТ ЯК РОЗПОВСЮДЖЕНИЙ РІЗНОВИД ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ89**

Лугова Т.В., Холодняк О.В.

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
(НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ)94**

Магась Г.А., Бінковський О.А., Балагур Л.О.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ 98

Мармаза О. І.

КЕРІВНИК ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН102

Мовчан І.В.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОГО ЖИТТЯ105

Нітченко А.Г.109

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ОСВІТИ.....109**

Назаренко І. А.

**ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДОННУЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО113**

Абатуров О.Є., Нікуліна А.О.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ОСНОВНА ІНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ117

Павліш Л.О., Василюха Н.В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬСТВА124

Пількевич А.Л., Пількевич В.О.

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ ЖИТТІ.....	128
<i>Руда Н.В.</i>	
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНУ ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ Г. СКОВОРОДИ.....	131
<i>Семків А.С.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	134
<i>Скок О.С., Шевченко Т.В.</i>	
ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА ІНШИХ СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ.....	137
<i>Риб'янець С.А., Соболь О.І.</i>	
ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	141
<i>Темченко О. В.</i>	
МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ.....	145
<i>Фальова О.Є.</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТИ В НОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	148
<i>Хлебнікова Т. М., Гречаник О. Є.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ	151
<i>Черновол-Ткаченко Р. І.</i>	
НА ШЛЯХУ ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	155
<i>Шубалий О.М., Шубала І.В.</i>	
РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	159
<i>Богута В. М.</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	162
<i>Голуб Г. С., Погребський Т. Г.</i>	
НАУКОВА ЕТИКА – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	166
<i>Опубліковані тези та есе.....</i>	
	171

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща - Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

Базурін В.М.,
*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри професійної
освіти та комп'ютерних технологій*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ НАУКОВУ СПІЛЬНОТУ

Академічна доброчесність останнім часом набуває все більшого значення, оскільки все частіше недобросовісні науковці запозичують чужі ідеї, розробки, напрацювання. Певна кількість науковців запозичує не лише ідеї, а й копіює повністю чужі наукові роботи. Якщо запозичення чужої ідеї може здійснюватися з її розвитком і подальшим удосконаленням, це менш помітно. Набагато гірше, коли науковець копіює чужі наукові праці. Така практика порушує принципи академічної доброчесності і шкодить репутації самого науковця, навчального закладу і України в цілому [2, с.93-94].

Проте поняття академічної доброчесності охоплює, на нашу думку, не лише дотримання авторських прав. Я вважаю, що практика дописування зайвих авторів наукових праць також шкідлива. Проте тут втручаються реалії нашої країни: заробітна платня викладача вищого навчального закладу еквівалентна сумі 150-400 доларів, а одна публікація в іноземних журналах коштує 200 доларів і більше.

Важливе значення має академічна доброчесність і в процесі проведення педагогічних досліджень. Також, на нашу думку, академічна доброчесність означає адекватну інтерпретацію результатів педагогічного експерименту.

Як зазначають науковці [1], плагіатом є не привласнення теми або ідеї, а привласнення унікальної форми висловлення цієї ідеї та способу її представлення [1, с.136].

Боротьбу з плагіатом, на нашу думку, потрібно вести, починаючи з шкільних років. Проте сама система навчання, перевантаженість учнів зайвим навчальним матеріалом ведуть до того, що їм простіше знайти в Інтернеті твір, переписати його і видати за свій. Величезна кількість матеріалу, яку повинен опрацювати учень та студент, призводить до того, що опрацювати цей матеріал творчо стає практично неможливо.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка створена і функціонує система дотримання академічної доброчесності. Вона включає такі організаційні заходи:

- незалежне рецензування наукових статей, поданих у фаховий збірник наукових праць «Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»;

- виступ учасників науково-практичних конференцій (це певним чином впливає на дотримання академічної доброчесності. Більшість конференцій має досить вузьку тематичну спрямованість, президія і члени оргкомітету є у переважній більшості визначними фахівцями у галузі, в якій проводиться конференція. Ці фахівці мають уявлення про всі провідні ідеї у даній галузі, тому поза їх увагою не залишиться випадок запозичення або використання чужих ідей);

- перевірку на плагіат наукових статей і тез конференцій, що надходять до редакції фахового вісника;

- перевірку на плагіат дипломних та магістерських робіт та проектів.

Запобігання та профілактика порушення принципів академічної доброчесності здійснюється у процесі таких заходів:

- інформування студентів про плагіат викладачами дисципліни «Основи науково-педагогічних досліджень», «Методологія та методика наукових досліджень» тощо;

- інформування студентів про плагіат керівниками курсових робіт та проектів;

– виховання у студентів стійких переконань про необхідність дотримання принципів академічної доброчесності викладачами університету у освітньому процесі;

– контроль за виконанням студентами бакалаврських та магістерських робіт з метою недопущення плагіату.

Для перевірки поданих дисертацій, статей, тез, магістерських та бакалаврських робіт на плагіат використовується програмний засіб Etxt Антиплагіат. Нами було перевірено на плагіат магістерські роботи студентів і зроблено певні висновки щодо його надійності. Даний програмний засіб має достатню надійність, проте йому (як програмному засобу) властиві такі недоліки:

1) звернення до пошукових машин, які знаходяться на російських серверах (www.yandex.ru, www.rambler.ru, www.nigma.ru тощо). У даний час до цих сервісів доступ в Україні закритий, тому перевірку текстів наукових робіт на плагіат можна вважати недостатньою;

2) пошук співпадання текстів за символами. Проте, якщо українську літеру «і» у тексті замінити на англійську «i», то програма покаже не плагіат, а підстановку символів;

3) необхідність введення капчі (символів з малюнка), яка потребує присутності оператора протягом 2-3 годин (для магістерської роботи).

У якості організаційних заходів застосування даного програмного засобу має такі недоліки:

1) більшість студентів володіють двома мовами – українською та російською. Вони можуть скопіювати російськомовний текст, перекласти його, вичитати – і програма не покаже, що це плагіат;

2) відсутність єдиної бази даних наукових та кваліфікаційних робіт українською, англійською та російською мовами для того, щоб упорядкувати пошук. Даний недолік поступово нівелюється шляхом запровадження Національного депозитарію наукових текстів [3].

На основі аналізу стану дотримання академічної доброчесності серед студентів, магістрантів та аспірантів можна зробити такі висновки:

1) для підвищення якості наукових робіт необхідна наполеглива систематична робота колективу ВНЗ в цілому і науково-педагогічних працівників, зокрема, з формування у студентів та аспірантів стійких переконань дотримуватися основних принципів академічної доброчесності;

2) визначальною є роль наукових керівників, адже якість наукових та кваліфікаційних робіт багато у чому залежить саме від них;

3) слід робити акцент саме на профілактику порушень академічної доброчесності, а не на покарання. Це сприятиме усвідомленню студентами основних принципів академічної доброчесності. Якщо перевага надаватиметься покаранню, це сприятиме пошуку шляхів обходу правил та принципів академічної доброчесності, а не сприйняттю їх.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. С. 133-150.

2. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. С. 93-106.

3. Про затвердження Регламенту роботи Національного репозитарію академічних текстів / від 04.07.2018 №707. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0858-18> Дата звернення: 11.01.2019.

*Сельменська З.М.,
канд.техн.наук, доцент
доцент Української академії друкарства
Хамула О. Г.,
канд.техн.наук, доцент
професор Української академії друкарства*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЯКОСТІ ОСВІТИ

Дієвим інструментом забезпечення якості вищої освіти з точки зору світових стандартів вищої школи є академічна доброчесність. Насьогодні надзвичайно актуальним є впровадження міжнародних академічних стандартів та академічної доброчесності у царині українських наукових і освітніх закладів. У цивілізованому академічному світі велику роль відіграють фундаментальні цінності академічної доброчесності.

Академічна доброчесність передбачає, що у процесі навчання або досліджень учасники процесу передусім зобов'язані керуватися принципами довіри, толерантності, чесності, справедливості, поваги. Неприйнятними є прояви академічної нечесності, зокрема: використання чужих напрацювань, фальсифікація даних, академічне шахрайство, хабарництво в академічній сфері та плагіат.

В рамках грантової програми на початку 2016 року Американські ради з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти і науки України та за підтримки Посольства Сполучених Штатів розпочали Проект Сприяння академічній доброчесності в Україні (STRENGTHENING ACADEMIC INTEGRITY IN UKRAINE PROJECT) (SAIUP), який охопив 10 українських університетів з різних регіонів. Термін реалізації Проекту – 1 січня 2016 року – 31 грудня 2019 року, а метою його є донести до університетської спільноти значення академічної доброчесності і наслідки її недотримання.

У новому Законі України «Про освіту» вперше на законодавчому рівні подається тлумачення терміну: «академічна доброчесність». Отже, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1, с. 42, п. 1].

Цінності академічної доброчесності в українських ЗВО здобули певного визнання. Свідченням цього є прийняття Кодексів академічної етики, де прописуються, як складові академічної доброчесності, так і види її порушення, також розробляється план дій по впровадженню цих принципів в своєму ЗВО.

Розглядаючи академічну доброчесність у ширшому аспекті, можна стверджувати, що вона є міцним підґрунтям якісної освіти, каталізатором моральності суспільства. Академічна доброчесність напряду впливає на те, яких громадян готує та виховує вища школа в країні, які цінності закладає у процесі навчання. Все це напряду впливає на розвиток особистості і в подальшому на модель поведінки її у суспільстві.

В Українській академії друкарства з метою прищеплення навичок написання та оформлення наукових текстів, популяризації культури академічного письма студентів в рамках курсу «Інтелектуальна власність та патентознавство», який читається магістрам, включено модуль по «Основах академічного письма». Оскільки, навчання академічному письму та правилам цитування є дуже важливим аспектом, в академії планується розробити і впровадити курс «Основи академічного письма» на рівні бакалаврату.

Окремі курси академічного письма для студентів та аспірантів є сьогодні радше винятком, ніж правилом. Традиція навчання студентів академічному письму повинна стати нормою, починаючи з моменту їх вступу до ЗВО. Опанування навичок якісного академічного письма потребує розуміння

основних принципів та базових навичок академічного письма здобувачами освіти.

Отже, досягнення сталих результатів у впровадженні норм академічної доброчесності можливе тільки за умови тривалих і наполегливих зусиль всіх учасників освітнього процесу в напрямі просування цих норм і цінностей.

Дієвим механізмом реалізації академічної доброчесності є створення у ЗВО інституційних репозитаріїв, використання комп'ютерних антиплагіатних систем, навчання академічному письму починаючи з першого курсу та дотримання Кодексу честі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] : [від 05.09.2017] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – Київ, 1994–2017.

Сорочинський О.М.,
канд. техн. наук, доцент кафедри
автоматизації та комп'ютерних технологій
Українська академія друкарства

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Новий закон «Про вищу освіту» заклав основи для розвитку академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти. Стан освітньої системи України, її перетворення в умовах сучасності, зниження суспільного значення та ваги, низького рівня фінансового та матеріального забезпечення, вимагає якнайшвидшого та якісного впровадження принципів академічної доброчесності в освітнє та наукове середовище. Імплементація принципів академічної доброчесності має зупинити процес стагнації та розпаду науково-освітньої системи, змінити мислення та свідомість, як її учасників так і суспільства в цілому та надати потужний поштовх для підвищення якості, значущості і вивести її на новий якісний рівень. Одним з видів порушення принципів академічної доброчесності є академічний плагіат. Згідно закону України про освіту у статті 42 надається означення поняттю академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими способами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.[1, ч.4 ст.42]

Оскільки поняття плагіату є досить широким, вирізняють такі основні його різновиди: дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; використання інформації (факти, ідеї, формули...) з джерела без посилання на це джерело; перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретації чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело; подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних

посібників, статей та ін.) виконаних на замовлення іншими особами, або робіт стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання. [2]

Зважаючи на ситуацію в освіті і науці питання академічної доброчесності та наслідків її недотримання на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним для вищої школи в Україні та для України загалом.

Максимально розкриває сутність поняття Академічна доброчесність «Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні» (Бухарест 2004р). В її тексті виділені основні принципи: чесність - впровадження основних норм академічної доброчесності починаючи в першу чергу з себе. Довіра, яка є основою коректного функціонування академічної та наукової спільноти загалом. Справедливості, що при застосуванні прозорих, об'єктивних та законних критеріїв дозволить комплексно і правдиво оцінити освітньо-науковий рівень людини. Взаємна повага один до одного всіх членів академічної спільноти, незалежно від їхнього статусу, як до особистості так і до результатів наукової і професійної діяльності. Відповідальність яка має бути покладена на кожного члена спільноти, або колегіально, ...а також підвищить супротив незаконним та неправомірним діям та відчуттю безкарності.[3, с.14-15]

Запроваджений в рамках міжнародної грантової програми Проект SAIUP показує важливість та практичну цінність академічної доброчесності через широку просвітницьку кампанію, з залученням студентів, співробітників і адміністрації ЗВО та у взаємній співпраці з Міністерством освіти і науки. Так у 2018 р. відбулося підписання меморандуму між Міністерством освіти і науки України та компанією Unicheck з метою сприяння академічній доброчесності, застосування сучасних технологічних програмних продуктів для освіти, використання антиплагіатних систем у ЗВО та підвищення якості освіти в цілому. У рамках цього меморандуму Українській академії друкарства надано безкоштовний доступ до сучасного сервісу перевірки наукових робіт на плагіат Unicheck, який забезпечує безкоштовну перевірку дисертаційних робіт, наукових публікацій, магістерських наукових та бакалаврських робіт протягом

7 років. Академія також має доступ до проведення безкоштовних тренінгів та онлайн-тренінгів по роботі із впровадження системної перевірки академічних та наукових робіт на ознаки плагіату. Плагіат у широкому сенсі має розглядатися як один із різновидів псевдонаукової діяльності та вдавання науково-дослідної роботи.

Отже, значним вирішальним кроком у підтримці академічної доброчесності та запобігання і протидії академічній недоброчесності має сприяти формування загальнонаціональної системи забезпечення якості вищої освіти. Стосовно протидії академічній недоброчесності та поширенню плагіату доречними є наступні заходи: використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення плагіату; попередня експертна оцінка щодо ознак академічного плагіату в творах, підготовлених до друку; створення репозитаріїв, які містять бази даних наукових текстів; інтеграція в освітні програми ЗВО окремих навчальних блоків що стосуються сучасних стандартів академічного письма; загальна популяризація культури боротьби з плагіатом. І звичайно ж дуже вагомим чинником є імплементація Кодексу честі учасників освітнього процесу, проведення публічних роз'яснювальних кампаній.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145-VIII
2. Бахрушин В. Академічний плагіат і самоплагіат в науці та вищій освіті: нормативна база і світовий досвід. URL:<http://education-ua.org/ua/articles/1128-akademichnij-plagiat-i-samoplgiat-v-nautsi-ta-vishchij-osviti-normativna-baza-i-svitovij-dosvid>
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.

*Алексєєнко І.В.,
д.політ.н., проф., проф. кафедри
філософії та політології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ - ЗАГРОЗЛИВИЙ ФАКТОР НАУКОВОГО ПОШУКУ

**Кожен заволодіває тим, що було
відомо його пращуром, створює з
цього щось нове шляхом нових творів
та помирає, додавши кілька нових
цеглинок до суми людських знань і
заповідавши їх своїм дітям
(Олександр Дюма)**

В умовах євроінтеграції та глобалізації, які охопили всі сфери суспільно - політичного життя, включаючи сферу науки й освіти, проблема академічної доброчесності, складовою частиною якої є боротьба з плагіатом, є надзвичайно актуальною для України, враховуючи той факт, що Україна знаходиться на першому місці серед країн – порушників авторського права. Згідно статистики, від проявів плагіату страждають і, так звані, країни - глобалізатори: США, Німеччина, Франція, Велика Британія та ін. в яких боротьба за дотримання авторських прав знаходиться на стадії розвитку. Наприклад: У Німеччині запроваджені досить жорсткі методи боротьби з плагіатом. Там створено незалежний комітет омбудсмена з наукових досліджень, а також службу національного омбудсмена, покликану сприяти у вирішенні питань, які виникають у зв'язку з порушенням авторських прав. В законі про інтелектуальну власність є спеціальні параграфи, які визначають, що саме є плагіатом і яку відповідальність це тягне. Студентів, у чиїх роботах виявлено плагіат, виключають з університетів без права здобуття вищої освіти взагалі

Але академічна доброчесність – це не лише плагіат. Так згідно п. 1 ст. 42 Закону України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 5.09.2017), академічна доброчесність визначена як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». А в п. 4 ст.42 цього ж Закону дається тлумачення порушень академічної доброчесності, до яких належить:

академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

На перший погляд здається все просто, в Законі чітко прописані види порушень академічної доброчесності. На практиці - зовсім інакше. Українську наукову спільноту обурило і «розколов» однобічний підхід і, практично, тотальне обвинувачення «молодих» науковців в плагіаті, яке базується на твердженні про те, що викладачі «старої» школи писали наукові праці на підставі власного методичного досвіду, а молоді колеги освоїли відкриті ресурси Інтернету і при відсутності обмежень активно використовують чужі напрацювання. Дискусія, що розгорнулася в наукових колах, свідчить про актуальність і своєчасність піднятого питання про використання плагіату в наукових доробках від слухачів до науковців, а гострота полеміки свідчить про складність питання і неоднозначність методів його вирішення.

Виходячи з власного науково-педагогічного досвіду (33 роки у вищій школі), та посилаючись на наукові та статистичні джерела, проаналізуємо найпоширеніші, на нашу думку, прояви академічної недоброчесності, включаючи плагіат, в сучасних вишах України.

1. Адміністративний тиск.

Сьогодні у вищій школі спостерігається тотальний, негативний за своїм характером, адміністративний тиск на вчених і викладачів. Представники вузівської адміністрації стимулюють кількісні показники активністю публікацій на шкоду якості й оригінальності публікацій, заганняючи науковців в стислі рамки й тотальний контроль. Очевидно, що автори, за таких умов, шляхом компіляції, пишуть наукові праці більші за обсягом і в більш стислі терміни, нехтуючи, при цьому, оригінальністю тексту.

2. Акцент на кількості публікацій.

Гонитва науковців за кількістю публікацій, яка також є наслідком адміністративного тиску, призводить до практики самоплагіату (самоцититування). Дане питання, на нашу думку, потребує уточнення в позиції

того, що саме вважається самоплагіатом (самоцититуванням). Самоцититування в наукових статтях сьогодні є найбільш обговорюваним питанням. Наприклад, чи вважати самоплагіатом видання монографії на основі захищеної дисертації?

Рідко, але на практиці зустрічаються «конфлікти на ґрунті оригінальності» при виданні монографій і навчальних посібників. На думку багатьох дослідників, з огляду на те, що видання захищеної докторської дисертації в форматі монографії є поширеною практикою, обмежень на самоцититування в даному контексті, не повинно бути, а під час видання підручника чи навчального посібника, найважливішим чинником необхідно вважати структуру, а вже потім - запозичення фрагментів тексту, адже метою є не публікація нового наукового знання, а поширення в доступній формі знань, умінь і навичок. Вважаємо, що в даному випадку питання про самоцититування може оцінюватися виключно експертом, а не будь-ким, і цим важливим моментом експертної оцінки повинні керуватися сучасні вузи.

3. Технічні запозичення.

Що розуміти під «технічними запозиченнями?» З цим питанням, хоча б раз, стикався кожний науковець. До технічних запозичень, в залежності від напряму підготовки, можуть бути віднесені, наприклад, найменування органів державної влади, фрагменти нормативно-правових актів, творів народної творчості (фольклор), бібліографічні списки і посилання, титульний листок, загальноновживані вирази, наукові терміни і т.п. Також до цієї категорії можуть бути віднесені готові методики розрахунку, опис техніки безпеки і будь-які інші обов'язкові фрагменти, які будуть мати ідентичне формулювання в усіх навчальних роботах, за умови, що це передбачено вимогами вузу. Вирішення цього питання, на нашу думку, криється в прийнятті чітких визначень, що дозволить істотно знизити кількість спірних ситуацій і зменшить суб'єктивну складову в оцінці, оскільки всі перевіряючі будуть керуватися єдиними нормами і принципами.

4. Технологія «Братська могила», як прояв адміністративного тиску.

Ще одним проявом порушення академічної доброчесності є використання технології, яку поміж науковців називають «Братська могила», як прояв адміністративного тиску. Під нею розуміють додавання сторонніх осіб до списку авторів наукової та навчально - методичної літератури. Цим грішать, переважно, адміністративні працівники вузів, від яких часто залежить вирішення певного питання. Не маючи власних наукових напрацювань, вони ставлять науково-педагогічних працівників в ситуацію вимушеної їм пропозиції співавторства, тим самим імітуючи наукову діяльність. Досить часто, вони, не маючи власних, одноосібних напрацювань, за рахунок цієї технології посідають призові місця в науковому рейтингу науково-педагогічних працівників вузів, що протирічить етичним нормам і нормам Закону України «Про освіту».

5. Гіперавторство.

Досить часто технологія «Братська могила» перегукується з гіперавторством. В ситуації гіперавторства – наявності великої кількості співавторів однієї наукової розробки чи публікації, важко оцінити особистий внесок авторів в наукову розробку. А в ситуації поверхового відпрацювання системи нарахування рейтингових балів за наукову діяльність, досить часто адміністративні працівники приписують собі незаслужені бали, так як зазвичай вважається, що внесок співавторів однаковий, тому бали за публікацію рівномірно діляться між всіма співавторами, що і призводить до примноження фактів академічної недоброчесності. Так рекорд гіперавторства встановлено журналом «Physical Review Letters», який у травні 2015 р. надрукував статтю з 5154 співавторами. Змістовна частина статті викладена була лише на 9 сторінках, а інформація про авторів - на 24 сторінках. Таким чином, на 1 сторінку тексту припадало більше 550 авторів! [2]

Звичайно, проаналізовані моменти порушення академічної доброчесності не є вичерпними. Але про них необхідно говорити і шукати шляхи подолання. Слід відмітити, що за останні роки проведено низку заходів, спрямованих на вирішення проблеми неправомірного використання творів науки, і це дало свої

результати по зниженню кількості робіт з некоректним запозиченням. Так, якщо в 2012 р. «поганих» і «хороших» робіт було порівну, то в 2013 р. питома вага так званих «поганих» робіт скоротилася з 50% до 30%, а на початку 2014 р. їх частка становила лише 1% [1]

ПРОПОЗИЦІЇ

Які заходи сьогодні здатні допомогти вузам України подолати дану проблему? Ми не знаємо універсальних відповідей: все залежить від специфіки університету, але певні вектори в розв'язанні цього складного питання можемо намітити.

1. Підвищення правової грамотності викладачів у сфері захисту прав інтелектуальної власності на внутрішні твори, які повинні оформлятися юридично правильно, а всі моменти - пояснюватися авторам. Так деякі вузи залучають консультантів з питань захисту інтелектуальних прав. Досить кількох широко оголошених успішних позовів до порушників, щоб нова правова культура почала поширюватися в викладацькому співтоваристві вузу.

2. У разі виявлення значного відсотку «неякісного» навчального фонду можна оголосити конкурс для молодих викладачів на розробку посібників за новими, високими, стандартами актуальності та оригінальності. Наявність подібних посібників в портфоліо може давати пріоритет в конкурсі на заміщення науково-педагогічних посад.

3. Перегляд пріоритетів вузівської видавничої політики. Відмовитися від так званої «власної лінійки» навчальної та наукової літератури. Логічніше сконцентрувати зусилля та кошти на створення унікальних проєктів, що поліпшують репутацію вузу і забезпечують його досконаліми науково-методичними розробками.

4. Вживання заходів по відкриттю контенту. Внутрішні роботи необхідно виводити на рівень публічного обговорення, так само, як це практикується з дисертаційними роботами здобувачів.

5.Окремий важливий напрямок - заохочення колективних публікацій за участі представників різних університетів як України, так і зарубіжжя, що підкреслить їх оригінальність, теоретичне та практичне значення, виведе їх на більш якісний рівень підготовки.

6. Введення інструментів незалежної оцінки оригінальності рукописів. Тут можуть застосовуватись і адміністративні заходи, і технічні рішення, і кооперація з вузами інших регіонів.

Висновки

Окресливши лише окремі моменти дотримання академічної доброчесності, можна констатувати, що цей процес в українській освіті і науці є незворотним, хоча й носить амбівалентний характер. Комплекс заходів, які сьогодні впроваджуються МОН України - роботи зі створення національного репозитарію наукових текстів, було тимчасово призупинено через недостатнє фінансування, але вважаємо що вони необхідними і досить дієвими. Необхідно зробити акцент на дотриманні етичних вимог під час наукової діяльності. Все це дозволить повернутися обличчям від псевдонауки до дійсно наукового процесу, від тиражування дисертацій і гонитви за кількісними показниками непотрібного навчально-методичного матеріалу до оригінальних, високопрофесійних творів індивідуальної та колективної наукової творчості. Зверне увагу на факти порушення академічної етики через приписки чужих наукових напрацювань, фейкових заслуг, а молодим науковцям дозволить внести вклад в розвиток вітчизняної науки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. N.Yu.Todorova. Fighting Plagiarism: Cultural Patterns and Pedagogical Implications in the EAP/ESP Context [Електронний ресурс] // Academia.edu. Platform for academics to share research papers. URL: https://www.academia.edu/1459171/Fighting_Plagiarism_Cultural_Patterns_and_Pedagogical_Implications_in_the_EAP_ESP_Context

2. Academic dishonesty - cheating and plagiarism in Ukrainian higher education освітянам [Електронний ресурс] // OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017. URL: <http://www.keepeek.com/DigitalAsset-Management/oecd/education/oecd-reviews-of-integrity-in-education-ukraine-2017/academic-dishonesty>

3.Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання О. Кузнецова, Опубліковано: 11.11.2009 URL: <http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka/plahiat-v-internet-zmi-ukrayiny-pravove-rehulyuvannya.html>

Балахтар В. В.,
к. пед. н., доцент кафедри
педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЯКІСНИХ ЗМІН В АКАДЕМІЧНІЙ КУЛЬТУРІ СУСПІЛЬСТВА

В кризових умовах сьогодення проблема академічної доброчесності набуває дедалі більшого значення, адже підґрунтям розвитку суспільства є саме освіта як основа інтелектуальної чесності. Академічна доброчесність передбачає порядність у використанні інформації, що може бути підставою для формування висновків та результатів наукових досліджень, а також інших заходів, пов'язаних з пошуками та отриманням нових знань.

Заклади вищої освіти як члени академічної спільноти мають право на вільний вибір наукових інтересів, що, в свою чергу, зумовлює відповідальність за дотримання високих етичних стандартів академічної поведінки. Сутність поняття «академічна доброчесність» визначено у статті 42 Закону «Про освіту» як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [4].

Нині, незважаючи на новизну поняття і недосконале його тлумачення, термін «академічна доброчесність» починає набирати свою популярність, а заклади вищої освіти отримали Рекомендації з академічної доброчесності, а також Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності. Відповідні матеріали було розроблено в межах Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства США, а також розіслано листом МОН на всі виші.

Тому важливим є дотримання Академічного Кодексу Добročесності закладу вищої освіти (університету), що регламентує стандарти академічної поведінки, виступає правовим фундаментом з метою збереження унікальності отриманих результатів досліджень та інших наукових матеріалів [3, с. 88-95]. Оскільки сьогодні спостерігається відсутність в університетах глибокого розуміння того, чим саме є академічна доброчесність, а також процедур, які мають цю доброчесність забезпечувати. Зокрема, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

Щодо набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма, то варто, в першу чергу, викладачам опанувати компетентностями для дотримання академічної доброчесності, сприяючи нівелюванню академічної нечесності шляхом самоорганізації студентської молоді, роз'яснення небезпек, зумовлених академічною нечесністю, культивування цінності індивідуального успіху й пріоритетності індивідуальних інтересів.

Варто визнати, що лише здорова академічна культура є безцінним символічним та інтелектуальним капіталом закладу освіти і знаходить своє вираження у писаних і неписаних нормах, які визнаються університетською спільнотою не стільки з огляду на букву законодавства, скільки на дух і етос закладу вищої освіти. «Вона охоплює широкий спектр явищ, які регулюють і визначають внутрішнє життя установи на основі сформованого консенсусу, традиції, академічних звичаїв. Вони не завжди піддаються універсалізації і створюють неповторний профіль того чи іншого університету» [2].

На думку Яреми Бачинського, «академічна доброчесність – це комплексне поняття, яке описує своєрідний суспільний договір між академічною громадою та її членами – студентами, викладачами та менеджментом. Вона базується на цінностях, з якими молода людина приходить в університет, збагачує їх набір в стінах Alma Mater та не закінчується на порозі університету в той момент, коли випускник з його дипломом виходить у великий світ. Уміння працювати чесно, відповідально, розвивати критичне мислення, толерувати думки інших, дотримуватися в своїх діях моралі – це далеко не повний перелік складових, які формують поняття академічної доброчесності, і входять до переліку характеристик компетентного співробітника і активного свідомого громадянина» [1].

Отже, дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі свідчить про якісні зміни в академічній культурі суспільства та виступає головним чинником якості освіти. Це є надзвичайно актуальним для вітчизняної науки на шляху до захисту інтелектуальної власності українських науковців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К. : Таксон, 2016. – 234 с.
2. Етос Українського католицького університету, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucu.edu.ua/files/2015/09/pamyatka-pro-etos-uku.pdf>
3. Гаруст Ю. В. Академічна доброчесність - шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців / Ю. В. Гаруст, Б. О. Павленко // Правові горизонти. – 2017. – Вип. 4. - С. 88-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ln_2017_4_15
4. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII / Відомості Верховної ради. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

5. Jude Carroll, A Handbook for Deterring Plagiarism in Higher Education(Oxford: The Oxford Centre for Staff and Learning Development, 2002).

Бондар О.С.,
*к.ю.н., старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СПОСІБ ДО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОВЦІВ В УКРАЇНІ

Основою для розвитку будь-якого суспільства завжди була, є і буде - освіта, в умовах входження України до європейського освітнього простору дослідження академічної доброчесності, як основи права інтелектуальної власності у вітчизняній науці є дуже перспективним напрямом. Університет, з його академічною власністю, є основним локомотивом науки в Україні. Тому, однією із найактуальніших проблем розвитку сучасної української освіти є створення, вдосконалення та подальший розвиток системи заходів направлених на нівелювання академічної нечесності, роз'яснення небезпек, пов'язаних з академічною нечесністю, культивування цінностей індивідуального успіху й пріоритетності особистих інтересів.

Академічна доброчесність означає «інтелектуальну чесність», тобто порядність у використанні інформації, яка стає підставою для формування висновків та результатів досліджень, а також інших заходів, пов'язаних з пошуками та отриманням знань. Як члени академічної спільноти, університети мають право на вільний вибір наукових інтересів. З цією свободою вибору

приходить відповідальність за дотримання високих етичних стандартів академічної поведінки.

Інтелектуальна власність (Intellectual property) відноситься до творінь інтелекту, для яких право власності присвоюється згідно із законом. Право інтелектуальної власності (Intellectual property law) є загальновизнаним засобом захисту, що наданий творцям інтелектуальної власності державою та законом, і включає в себе право на отримання торгової марки, авторського права, патентів, права на промислові зразки, а також в деяких юрисдикціях - комерційної таємниці. Художні твори, включаючи музику і літературу, а також відкриття, винаходи, слова, фрази, символи і конструкції мають бути захищені державою як інтелектуальна власність, особи яка їх винайшла чи створила. Цілком можна погодитись із колегами з Українського католицького університету, «що здорова академічна культура є безцінним символічним та інтелектуальним капіталом навчального закладу. Вона знаходить своє вираження у писаних і неписаних нормах, які визнаються університетською спільнотою не стільки з огляду на букву законодавства, скільки на дух і етос навчального закладу. Вона охоплює широкий спектр явищ, які регулюють і визначають внутрішнє життя установи на основі сформованого консенсусу, традиції, академічних звичаїв. Вони не завжди піддаються універсалізації і творять неповторний профіль того чи іншого університету» [1].

Як зазначив Ярема Бачинський, «академічна доброчесність – це комплексне поняття, яке описує своєрідний суспільний договір між академічною громадою та її членами – студентами, викладачами та менеджментом. Вона базується на цінностях, з якими молода людина приходить в університет, збагачує їх набір в стінах Alma Mater та не закінчується на порозі університету в той момент, коли випускник з його дипломом виходить у великий світ. Уміння працювати чесно, відповідально, розвивати критичне мислення, толерувати думки інших, дотримуватися в своїх діях моралі – це далеко не повний перелік складових, які формують поняття академічної доброчесності, і входять до

переліку характеристик компетентного співробітника і активного свідомого громадянина» [2].

Закон України «Про вищу освіту» передбачає заходи щодо запобігання плагіату. Так, згідно зі ст. 6 ч. 6 цього Закону, «до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. А виявлення академічного плагіату в захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня і видачу відповідного диплома» [3].

Згідно зі ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «порушенням авторського права і/або суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, серед іншого, є плагіат, який визначається як оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Відповідно до ст. 52 зазначеного Закону, за захистом свого авторського права і/або суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їхньої компетенції» [4].

Законодавство України, а саме ст. 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав», передбачає кримінальну відповідальність за «незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі» [5].

Аналізуючи вітчизняне законодавство, яке захищає норми академічної доброчесності захист інтелектуальної власності та авторського права, може бути здійснено:

1) шляхом звернення, потерпілої від плагіату особи, до спеціалізованої вченої ради з вимогою зняття з розгляду наукової праці плагіатора (цей крок можна зробити лише до дати захисту дисертації);

2) шляхом звернення зі скаргою до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти МОН України з проханням розгляду питання про позбавлення плагіатора наукового ступеня;

3) за допомогою норм цивільного, адміністративного і кримінального законодавства в разі завдання потерпілій від плагіату особі матеріальних та моральних збитків.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етос Українського католицького університету, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucu.edu.ua/files/2015/09/pamyatka-pro-etos-uku.pdf>.

2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету/Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

3. Етос Українського католицького університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucu.edu.ua/files/2015/09/pamyatka-pro-etos-uku.pdf>.

4. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.

5. Кримінальний кодекс України : Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

*Бровченко А. К.,
к. психол. н., доцент кафедри
наукових основ управління і психології
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проблема академічної доброчесності стає все більш обговорюваною в освітньому середовищі, хоча для великого відсотку як студентів, так і викладачів вона залишається розпливчастою та незрозумілою. На практиці поняття академічної доброчесності часто інтерпретується виходячи з його зовнішніх проявів, і поєднує у свідомості освітян цілу низку явищ, зв'язаних тільки академічним походженням та моральними основами [1, 2].

Системотворюючим фактором для безлічі описаних та певною мірою класифікованих явищ, об'єднаних поняттям академічної доброчесності, є поняття інформації, тому що саме навкруги особливостей її продукування, поширення, обміну нею обертаються всі описані випадки академічних порушень.

Інформаційній культурі у нас майже не навчають, студенти та навіть викладачі часто мають досить поверхневі уявлення про особливості звернення з інформацією. Не новими і абсолютно зрозумілими є поняття чесності та відповідальності за власні слова, особливо якщо вони висловлюються впливовими особистостями, якими є викладачі. Але прояви деяких чеснот, названих серед цінностей академічної доброчесності [2] в області використання інформації, є виключно сучасними і для більшості людей незвичними. Наприклад, це стосується свободи розповсюдження інформації, прагнення до

якої певною мірою є інстинктивним, і завдяки якій людство досягло свого сучасного рівня. Тому, можливо, проблема плагіату є найбільш незрозумілою.

Нам зрозуміле поняття чужої таємниці, але часто викликає подив необхідність визнання авторства відкритої інформації, коли вона не сприймається як нематеріальний, але все ж продукт діяльності та товар, який має потенційну можливість матеріалізуватися у грошовому еквіваленті або бути обмінаним на інші матеріальні та духовні цінності. Людство дозріло до розуміння цього тільки зараз, але навіть у наші часи інформаційної перенасиченості ще не повною мірою. Саме ця перенасиченість і провокує виникнення ілюзії щодо необмежених можливостей маніпулювання ідеями, думками та інформаційними системами без відстеження джерел їх походження. Серед сучасних чеснот, пов'язаних з використанням інформації, частіше називають вміння швидко знаходити необхідну та використовувати у максимально необробленому вигляді.

Автори серед головних факторів поширення явищ академічної недоброчесності називають зростаючу у сучасному суспільстві легкість розповсюдження інформації [1]. У ХХІ столітті для студентів та аспірантів стає у нагоді мережа інтернет, яка робить інформацію доступною в будь який зручний час. При цьому доступність інформації, спокуса скористатися цим, можливості обійти закони академічної доброчесності, а також технічні можливості виявлення порушень зростають майже одночасно. І цим перегонам не видно кінця, хоча прогрес доволі сумнівний.

Систему освіти вважають найбільш інерційною системою суспільства, що не може випереджати морально-етичний розвиток суспільства взагалі. Як називав школу С. Кара-Мурза, це «генетична матриця культури» [3], тому і є достатньо консервативною, щоб зберегти та передати цей генетичний код нащадкам. Саме тому постулювання нових законів академічної доброчесності без обговорення основ та центральних понять, без підвищення інформаційної культури взагалі та прийняття пропозицій, що мають витоки з самого освітнього

середовища – навіть якщо вони розумні та доречні – не буде сприйняте академічним суспільством без внутрішнього спротиву.

Людям важко сприймати заборони, якщо вони стосуються нематеріальних явищ, які легко отримати безкоштовно. В книгах та статтях, що розкривають проблему академічної доброчесності, часто зустрічаються слова «необхідно», «повинні», «заборонено» [1, 2]. Але ж про негативні наслідки нечесного використання інформації ми чуємо нечасто і більшість випадків стосується далеко не академічної сфери (плітки, наклеп, порушення комерційної таємниці). Негативні наслідки саме академічної недоброчесності поодинокі та маловідомі учасникам освітнього процесу.

Недостатнє розуміння академічної доброчесності та спотворення уявлень про неї також іноді провокується формалізмом у визначенні необхідної для отримання освіти або вченого ступеню інформації, неадекватними (завищеними або заниженими) вимогами до професіонала. Часто доводиться чути висловлювання про те, що велика частина засвоєного при отриманні освіти або в результаті дослідної роботи може не знадобитися у реальній практиці, тому студенти обирають нечесний шлях економії інтелектуальних зусиль. Це, звичайно, їх не виправдовує, але пояснює певною мірою їх мотивацію.

Підсумовуючи сказане, важливим кроком до вирішення проблеми академічної доброчесності доцільно вважати підвищення інформаційної культури, яке реалізується у навчальних курсах для студентів як на початку навчання, так і в магістратурі та аспірантурі. Можливо, починати організоване знайомство з законами інформаційного обміну треба ще в школі. По-друге, це мінімізація провокуючих факторів порушення правил доброчесності: перегляд навчальних програм щодо доцільності включеної в них навчальної інформації, перегляд вимог до наукових робіт різного рівня з визначенням чітких і реалістичних критеріїв їх оцінки, загальне обговорення правил доброчесності для впевненості в правильності їх розуміння кожним.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова – Київ: Таксон, 2016. – 234 с.
3. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. Век XXI – Москва: «ТД Алгоритм». – 564 с.

Водославський В.М.,
к. фарм. н, доцент кафедри фармації
Івано-Франківський національний
медичний університет
Мельник М.В.,
к. фарм. н, доцент кафедри фармації
Івано-Франківський національний
медичний університет

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ

Головним помічником студентів сьогодні виступає Інтернет, що дає можливість швидко знайти інформацію на потрібну тему й використовувати її при підготовці будь-якого завдання. Виявити факт некоректного запозичення стає усе складніше, доводиться застосовувати спеціальне програмне забезпечення, що порівнює здану студентом магістерську роботу з тисячами інших робіт. Відповідно, запозичення із чужих текстів жорстко караються. За роботу, що містить елементи плагіату, студенту не зараховується досліджувана дисципліна, а на заході іноді студент відраховується з університету.

В Івано-Франківському національному медичному університеті в навчальних програмах позначено, що навчання студентів-магістрів – це також написання дослідницьких матеріалів, використання літератури, та окремо ставиться питання плагіату і як його уникати. Адже часто студенти порушують загальноприйняті правила написання магістерських робіт та наукову етику просто тому, що з ними не знайомі. Студентів необхідно вчити грамотному викладу своїх думок, правильному цитуванню й виділенню висновків інших авторів, умінню цікаво піднести матеріал.

В Івано-Франківському національному медичному університеті діє свій «кодекс етики», у якому чітко вказується, що при дослідницькій діяльності студента допускається, а що ні. До розробки кодексів залучаються самі

студенти. У сукупності з комп'ютерною перевіркою кожної зданої магістерської роботи на предмет плагіату, зазначені заходи дозволяють максимально підвищити ступінь оригінальності студентських робіт [1].

Сьогодні пошук інформації менш трудомісткий, ніж її обробка та аналіз. При підготовці магістерської роботи студент обмежується використанням Інтернету, що не розвиває його аналітичні навички [2]. Для виконання магістерської роботи найбільш важливі висновки автора, його власне бачення питання, а в процесі виконання завдання студент насамперед вчиться сам, виробляє свій стиль і розвиває мислення. Досягти результативності такого підходу досить складно, тут багато чого залежить від здатності й бажання викладача налагодити нормальну взаємодію зі своїми студентами [3].

В Україні існують дві групи випадків плагіату. У першу входять запозичення без вказівки джерела: «примарний автор» – автор видає виконану іншою людиною роботу за свою, не змінюючи її зміст. В Україні такий вид «творчості» розповсюджений у двох формах: по-перше, використання матеріалів з Інтернету, а по-друге, існує безліч «консультаційних фірм», готових написати роботу на практично будь-яку тему на замовлення; «фотокопія» – автор копіює значну частину тексту з одного джерела, не вносячи в нього змін; «матеріал, що підвернувся» – робиться спроба сховати плагіат шляхом копіювання з декількох різних джерел, текст яких не міняється, але автор пише свої перехідні фрази між частинами тексту; «погане маскування» – залишається зміст тексту джерела, але деякі формулювання міняються на близькі за змістом; «праця ліні» – інформація з різних джерел практично повністю перефразується, пишеться в одному стилі. Оскільки такий процес трудомісткий, автор міг би витратити цей же час на написання своєї власної роботи; «украв у себе» – припускає запозичення тексту із власних більш ранніх робіт.

До другої групи відносяться роботи із вказівкою джерел, але теж плагіат. Їх підрозділяють на: «Забуте посилання» та «Дезінформатор» – пов'язані з неправильним або помилковим оформленням посилань на джерело. «Занадто

ідеальне перефразовування» – має місце, коли дослівна цитата не взята в лапки. Таким чином, у читача створюється невірне враження про те, що автор привів свою оригінальну інтерпретацію поглядів, викладених у джерелі. «Ідеальний злочин» – коли автор правильно наводить деякі цитати, а інші перефразовує. У результаті читач помилково думає, що перефразований текст є авторським аналізом думок, які цитуються. «Рясне цитування» – відбувається з дотриманням всіх правил цитування й перефразовування. Підступ у тім, що робота практично не містить оригінальних результатів авторського дослідження.

Таким чином, у результаті здійсненого дослідження вважаємо, що для попередження прояву плагіату, потрібно розробити єдине програмне забезпечення для всіх Вищих навчальних закладів – як ефективний механізм академічної доброчесності, а також ввести для студентів спеціальний курс для написання наукових робіт.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту»: станом на 22 вересня 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2017. – 122 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К.: Таксон, 2016. – 234 с.
3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Основні результати дослідження за проектом № 49169; кер. В. С. Бакіров. – Київ, 2015. – URL: <http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2015-07-17/2015.pdf>

*Гаман І. О.,
к.мед.н., асистент кафедри
внутрішньої медицини стоматологічного
факультету Івано-Франківський
національний медичний університет*

АКТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЇЇ ПОРУШЕНЬ ДЛЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства значну кількість інформації можна знайти в мережі інтернет у вільному доступі, тому особливо актуальним є дотримання принципів академічної доброчесності. Згідно із Законом України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2, с. 42, п.1]. Академічна доброчесність включає моральні та етичні правила запобігання фальсифікації, плагіату при виконанні наукових досліджень та публікації результатів.

Основні принципи академічної доброчесності: самостійне виконання навчальних завдань; посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової чи творчої діяльності; контроль за дотриманням академічної доброчесності; об'єктивне оцінювання результатів навчання [2, с. 42, п.2].

Формування культури академічної доброчесності є актуальним для освітнього та наукового середовища України. Недопустимо, коли наукові роботи пишуться на замовлення, коли в текстах наукових статей, дисертацій чужі думки видаються за власні судження без посилання на авторів. Прояви академічної нечесності негативно впливають на систему навчання, перетворюючи навчальний процес на імітацію [4, с.147]. Сьогодні українські освітяни та

науковці все більше звертають увагу на питання академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів. Для того, щоб сучасна українська освіта та наука гідно конкурувала із світовою, суспільству необхідно дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Прикладом світового досвіду впровадження принципів академічної доброчесності є науково-практична інтернет-конференція «Альянс наук: вчений – вченому» (2014), на якій дослідники з Польщі, України, Швейцарії представили доповідь «Формування академічної чесності у вищій школі: крос-культурний аналіз». У соціологічному дослідженні «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» (2015) громадську увагу спрямовано на проблему дотримання академічної доброчесності в Україні. У 2015 р. було здійснено програму «Академічна чесність в США». Висвітлено положення Закону України «Про вищу освіту» про відповідальність здобувача, наукового керівника, офіційних опонентів, спеціалізованої вченої ради за прийом до захисту та захист дисертації, в якій виявлено академічний плагіат, а також визначена роль Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти в дотриманні академічної етики [1, с.62]. У 2016 р. Американські ради з освіти за участі Міністерства освіти і науки України розпочали Проект сприяння академічній доброчесності в Україні для реформування системи вищої освіти.

Одним із видів порушення етичних норм академічної спільноти вважається академічний плагіат. Академічний плагіат – це часткове або повне оприлюднення наукових чи творчих результатів інших осіб, як результатів свого дослідження та/або використання опублікованих текстів без посилання на автора. Розрізняють такі види плагіату: копіювання чужої роботи та оприлюднення її під своїм іменем; перефразування змісту чужої роботи без посилання на автора; представлення власних та запозичених аргументів без належного цитування джерел. Плагіат розглядають плагіат як «соціальну, етичну та правову категорію» [3, с.83].

Причини, які сприяють порушенню принципів академічної доброчесності та використанню плагіату різноманітні: вільний доступ до інтернету, де можна знайти необхідні матеріали; наявність комп'ютерної техніки; санкції та контроль не є достатніми; нерозуміння студентами і науковцями серйозності злочину.

На сьогоднішній день в Україні питання боротьби з плагіатом є актуальним, оскільки його все частіше використовують учасники освітнього і наукового процесу у своїй діяльності через низький рівень етичної та правової культури. Важливу роль у розвитку «індустрії плагіату» відіграє ринок навчальних робіт, де «продавці», які не займаються науковою діяльністю, використовують інформацію без посилань на авторство та першочергові джерела [5, с.172].

У Івано-Франківському національному медичному університеті з метою запровадження принципів академічної доброчесності створено комісію з виявлення та запобігання академічного плагіату. Всі роботи студентів випускних курсів, дисертації проходять процедуру перевірки на наявність академічного плагіату відповідно до «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в університеті».

- Для забезпечення імплементації принципів академічної доброчесності в освітньому та науковому середовищі необхідно:
- утверджувати важливість таких ключових цінностей, як чесність, повага, довіра, відповідальність, справедливість;
- попереджувати випадки академічної нечесності шляхом належного управління навчальним середовищем;
- не ігнорувати випадки академічної нечесності та застосувати належні правові процедури щодо порушників;
- підтримувати загальноуніверситетські стандарти академічної доброчесності.

Вважаю, що одним із найефективніших засобів боротьби з академічною нечесністю є дотримання професійної етики, моральних норм та

складових академічної культури, які слід популяризувати серед студентів, і в цьому повинні бути зацікавлені науковці університетів. Відповідальність за поширення та захист академічної доброчесності має бути справою всього суспільства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. – URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>
2. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
3. Рижко О. М. Види і класифікації плагіату. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2017. V (23), I.: 139. P. 82-85. URL: www.seanewdim.com
4. Семененко Л. П. Академічна доброчесність – запорука якісної освіти. Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука: Збірник наук. Праць. Харків, 2016. – С. 146-151. URL: <http://bit.ly/2ekakCW>
5. Шишка Р. Б. Роман Плагіат та його прояви і небезпеки. Часопис Київського університету права. 2014. №4. С. 170-175.

Генералов О.В.,
*к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин Київського національного
торговельно-економічного університету*

ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

В умовах постінформаційного суспільства, коли доступ до будь-якої інформації є питанням лічених секунд, завдяки розвитку всесвітньої мережі інтернет, проблеми економічної доброчесності на освітньо-науковому просторі набувають все більшої актуальності.

Згідно Закону України про «Освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII, статті 42 академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Тобто під академічною доброчесністю розуміють принципи, якими мають керуватися педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники. Ці питання стосуються також і студентів університетів, адже в сучасних українських реаліях у курсових та дипломних роботах при перевірці виявляються багато запозичень без посилань на першоджерела.

Головними принципами «Академічної доброчесності» для освітньо-наукових працівників згідно пункту 2 статті 42 є [1]:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність.
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Тобто академічна доброчесність передбачає як дотримання етичних норм, так і дотримання норм законодавства про інтелектуальну власність та авторські права.

Питання імплементації принципів інтелектуальної власності гостро стоїть перед Україною, оскільки практика списування на модулях та іспитах, скачування або написання на замовляння готових робіт, дипломів та дисертацій та видавання їх за власний інтелектуальний здобуток нажалі є широко поширеним явищем. Практичне, а не теоретичне їх впровадження дасть змогу підвищити перед усім якість наукових досліджень та стимулювати науковий прогрес, оскільки з кількістю робіт українське наукове середовище не має ніяких проблем - щороку захищаються біля 1000 докторських та 7000 кандидатських дисертацій [2].

Згідно того ж закону пункту 4 статті 42 академічний плагіат - це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1].

Одна з найбільших видавничих компаній світу «Elsevier» у 2014 році видало працю «Етичні принципи при проведенні науково-дослідних робіт і публікації результатів» де визначило головні види плагіату [3]:

1. Дослівне копіювання - дослівне відтворення частини або всієї роботи, без дозволу автора і без вказівки джерела.

2. Значне копіювання - включає в себе матеріали інших досліджень, процеси або таблиці.

3. Перефразування - відтворення ідей інших авторів без дослівного копіювання, але без дозволу автора і без вказівки на джерело.

4. Повторне використання свого тексту - відтворення частин своєї роботи в дослідженні та публікацію статті як абсолютно нової роботи.

У країнах СНД особливо гостро стоїть питання перефразування тексту, оскільки так званий «рерайтинг» набув широкого вжитку як у наукових так і в бізнес колах.

На сьогоднішній день боротьба з плагіатом є актуальним питання і неодноразово висвічувалася у новинах, особливо стосовно високопосадовців, однак зазвичай нічим не закінчувалася.

Мені, як викладачу з невиконанням принципів академічної доброчесності або плагіатом приходиться зіштовхуватися постійно під час роботи, особливо при перевірці рефератів та випускних кваліфікаційних робіт. У багатьох з них відсутня будь яка економічна власна думка, або аналіз інформації.

Стосовно світового досвіду, слушно згадати Польщу, яка мала схожі проблеми у науці. У 2002 року в Польщі запустили сервіс Plagiat.pl, що перевіряє роботи на плагіат. На початку сайт був орієнтований на перевірку на плагіат у вищих навчальних закладах, згодом розширивши свою цільову аудиторію на бізнес установами та приватними користувачами. Зараз програмою користуються 350 клієнтів, а за 12 років було перевірено 5 638 335 праць [4]. В Україні необхідно ввести аналогічну єдину програму перевірки для усіх закладів вищої освіти.

У Київському національному торговельно-економічному університеті впроваджують єдину систему перевірки на плагіат. Запуск її планується у 2019/2020 навчальному році. Особливістю її є те, що вона окрім мережі інтернет перевіряє роботи по внутрішній базі ВКР за попередні роки. На даному етапі

кожен з курівників ВКР перевіряє робота на плагіат самостійно використовуючи програмне забезпечення Etxt та Advergo [5, 6].

На думку М. Карпенко основними факторами, які спричиняють порушення академічної доброчесності є: «несформованість правового поля у цій сфері; слабка вкоріненість відповідних етичних норм, і навпаки – «багаті» традиції негативних практик; нерівномірні/недостатні технічні можливості різних навчальних закладів для виявлення плагіату; безкарність проявів академічної недоброчесності; незбалансованість навчальних програм і навантажень; застарілість змісту і методів навчання, їх невідповідність вимогам часу, звідки слабка вмотивованість до навчання» [7]. До них можна додати ще помилку у виборі спеціальності, коли студент не спроможний виконати якісно роботу, через брак знань та бажання володіти тією чи іншою професією.

Отже, передусім проблему академічної доброчесності необхідно вирішити шляхом підвищення рівня етики та культури написання робіт. Міністерству освіти та науки необхідно впровадити єдиний алгоритм виявлення академічного плагіату та розробити чіткі заходи відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закону України про «Освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Кількість захищених докторських і кандидатських дисертацій в Україні (1993-2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aphd.ua/kilkist-zakhyshchenykh-doktorskykh-i-kandydatskykh-dysertatsii-v-ukrani-1993-2016/>
3. Этические принципы при проведении научно-исследовательских работ и публикации результатов [Электронный ресурс]. – Режим доступу: https://ssau.ru/files/science/crpd/Ethics_in_ResearchPublication_download.pdf

4. Система антиплагіату «Plagiat» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://plagiat.pl/en/>
5. Биржа копирайтинга «eTXT» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etxt.ru/antiplagiat/>
6. Биржа копирайтинга, контенту, статей, копирайтерів «Advergo» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://advego.com/antiplagiat/>
7. Карпенко М. Стан і проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті / М. Карпенко // Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/plagiat-8be00.pdf>

*Гніщевич В.А.,
професор Київського національного
торговельно-економічного університету
Юдіна Т.І.,
професор Київського національного
торговельно-економічного університету*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Усе частіше в освітянській спільноті доводиться чути термін «academic integrity» або ж «академічна доброчесність». Шкода, що більшість української спільноти не розуміє значення цих слів та важливість їх впровадження як інструменту забезпечення якості освіти.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». За цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти шістьом фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності.

Проблема академічної доброчесності для українського наукового суспільства є сьогодні однією з найактуальніших, бо стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності призводить до безконтрольного запозичення і використання чужих ідей і думок [1].

Саме тому, у новому законі України «Про освіту» домінантою державної політики є «академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2, с. 42, п. 1]. Крім того, у цьому документі обґрунтовані

провідні тези дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти, види її порушень та форми академічної відповідальності.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- 1) академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; формою академічного плагіату є самоплагіат, що полягає у відтворенні без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів;
- 2) фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилань, або будь-яких інших даних, що стосуються освітнього процесу;
- 3) обман – надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;
- 4) списування – використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання;
- 5) хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі.

Начебто нічого складного. Але чомусь проблема академічної доброчесності є актуальною для української освіти. Більшість учасників навчального процесу визнають, що прояви нечесності й корупції мають місце, але визнавати їх системними проблемами адміністрації вищих навчальних закладів не готові. Основною причиною, безумовно, є необізнаність нашої молоді, хибне розуміння цінностей.

Цікавим, на наш думку, є досвід упровадження принципів академічної доброчесності у Київському національному торговельно-економічному університеті і як результат розроблення «Положення про дотримання

академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти КНТЕУ» [3].

Це положення визначає основні принципи дотримання академічної доброчесності, утвердження чесності та етичних цінностей науковцями та здобувачами вищої освіти в освітній, науковій, виховній та інших видах діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації в університеті та необхідних умов для недопущення порушень академічної доброчесності. В положенні розглядаються питання щодо порядку перевірки на академічний плагіат та його попередження. Також визначено відповідальність педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів вищої освіти за порушення академічної доброчесності.

Попередження академічного плагіату в КНТЕУ передбачає: використання інституційного репозитарію наукових і навчально-методичних праць, дисертаційних, випускних кваліфікаційних та курсових робіт на базі бібліотеки КНТЕУ з метою використання його для внутрішньої перевірки на плагіат та постійного поповнення Національного репозитарію (створюється при Міністерстві освіти і науки України); використання комп'ютерної програми для внутрішньої перевірки текстів на наявність академічного плагіату.

Для контролю дотримання академічної доброчесності в КНТЕУ створено Комісію з питань етики та академічної доброчесності, яка розглядає заяви про порушення норм академічної доброчесності. Організаційною формою роботи Комісії є засідання, які скликаються відповідно до затвердженого плану роботи та за необхідності розгляду заяв. Комісія раз на рік звітує про свою роботу перед вченою радою КНТЕУ. Комісія за результатами проведених засідань готує вмотивовані рішення у вигляді висновків щодо виявлення чи не виявлення порушень норм дотримання академічної доброчесності. Зазначені висновки подаються ректору для подальшого вживання відповідних заходів.

На наш погляд, участь у науковому стажуванні за програмою «Академічна доброчесність» сприятиме поглибленню розуміння проблем, пов'язаних з

морально-етичною стороною освітньої та наукової діяльності у вищій школі, розширить горизонти в плані європейського бачення її суті, надасть механізми боротьби з професійною непорядністю та неправомірними запозиченнями (плагіатом) в галузі науки і освіти, дозволить здійснити впровадження отриманих знань в освітній процес КНТЕУ та розпочати спільний міжнародний науковий проект за цією проблемою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
2. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 86
3. Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти КНТЕУ : Наказ № 377 від 02.02.2018 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://knteu.kiev.ua /file/NjY4NQ==/bf27ad9293fa2bb6f9b2c3031d4b6e4a.pdf>

*Гонгало В.О.,
вчитель англійської мови
Житомирська міська гімназія №3*

ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Академічна доброчесність є ключовим компонентом у створенні позитивно нових досліджень та публікацій. У поняття АД вкладається чесність, справедливість, довіра та відповідальність, та вимагає поваги до знань і їх розвиток. Ставши дослідниками, науковцями ми погодилися стати частиною академічної спільноти, що ставить на меті забезпечення справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя [2]. Для досягнення поставленої мети необхідно «підвищувати якість освіти, забезпечити її тісний зв'язок з наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та ніуки» [4].

Окреслюючи пріоритетні напрями зміни у вищій освіті на 2018 - 2019 рр. міністр освіти і науки України Л. Гриневич особливу увагу приділила академічній доброчесності, яка передбачає дотримання високих етичних і професійних стандартів діяльності у науковій та освітній сфері [1]. Тому дане питання підлягає належному вивченню сучасними науковцями не лише в Україні, а й поза її межами.

В ухваленому 2017 р. Законі України «Про освіту» поняття академічної доброчесності визначено як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

Питання академічної доброчесності й академічної культури вивчали, зокрема, такі українські науковці, як А. Артюхов, С. Курбатов, Т. Лічман, В. Сазик, Н. Сиротенко, Ю. Слободяник, Т. Фініков та ін. [2].

Вчені зосереджували увагу на поширенні етичних норм та утвердженні чесності в академічному середовищі. У звіті «Оцінка доброчесності в освіті: Україна 2017», проведеному Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), відзначено, що проявам академічної недоброчесності, зокрема списуванню та плагіату, у закладах вищої освіти України сприяють прогалини у законодавстві та регуляторній політиці, відсутність поширених етичних норм стосовно академічної недоброчесності та обмежені можливості закладів вищої освіти виявляти та оцінювати її наявність [5].

Питання академічної доброчесності та плагіату цікавлять мене не лише як викладача, який прагне привити учням та студентами любов до праці, сумлінність та обов'язок надання результатів достовірних оригінальних досліджень, які вони проводять, але і як студента, який щойно завершив навчання в магістратурі і знає, наскільки нагальними є питання, що розглядаються в межах академічної доброчесності. Навчаючись на заочному відділенні та одночасно працюючи в Житомирській міській гімназії №3, я активно займалась дослідженням навчання студентів автономно. У моїй магістерській роботі я досліджувала питання автономного навчання, труднощів та перспектив переходу на автономне навчання, а також шляхів вивчення іноземної мови шляхом запровадження автономного навчання. Дослідження дало позитивний результат, автономне навчання є перспективним та є величезним мотивуючим фактором у навчанні, проте, коли контроль викладача знижується, слід пояснити студентам, наскільки важливою є сумлінна праця, особиста зацікавленість у предметі дослідження, оригінальність дослідження, повага до колег та їхніх досягнень, прагнення до створення нового та самовираження у науковому світі. Проте, іноді відомі вчені роблять жахливі помилки, які коштують їм репутації у колі науковців. Це зумовлене не

нехтуванням моральних норм та етики, а незнанням деяких базових принципів цитувань. Тому питання плагіату, його уникнення, та правильного цитування є надзвичайно актуальними.

Мій досвід викладання показав, що студенти, копіюючи ідеї інших, видаючи досягнення інших за свої особисті, вони втрачають, разом із тим що можуть створити, і самих себе, вже не говорячи про відповідальність, яку доведеться нести за плагіат. Я бачу в своїх студентах талановитих, багатогранних особистостей, які здатні створити дивовижні речі, проте іноді їх треба дуже мотивувати, змушувати їх працювати власною головою. Існує чудовий посібник для студентів, який дає їм поняття академічної доброчесності, її головні засади та принципи, розкривається питання плагіату, його уникнення [6]. Для того, що учні легше сприймали дану інформацію, її слід пропустити через призму сприйняття освіти викладачами, усвідомити її значення та передати цей досвід учням.

Для того, щоб нам освітянам вдалося навчити наших студентів поважати академічну доброчесність та бути її складовою, нам слід почати із самих себе. Я прагну дослідити питання плагіату, програм на встановлення оригінальності тексту, питання академічної доброчесності та шляхів її впровадження в українських вишах. Я вірю, що співпраця з іншими країнами, переймання іноземного досвіду в даних питаннях змінює наш менталітет, відкриває інші точки зору, передає досвід інших успішних систем освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гриневич Л. Пріоритетні напрями змін у вищій освіті на 2018-19 рр. 26 січня 2018 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/infographik/MON_prioritety_new.pdf.
2. Дітковська Л. А., Семигіна Т. В., Буяшенко В. В. Студенто-орієнтований підхід у формуванні академічної доброчесності в сучасному університеті. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 8 (322), 2018.

3. Про освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39, ст. 380. Стаття 42.
4. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.
5. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270664>.
6. Patricia Brennecke. Academic Integrity at the Massachusetts Institute of Technology: A Handbook for Students: 2015, Massachusetts. <http://web.mit.edu/academicintegrity/handbook/handbook.pdf>

*Дубневич М.М.,
к. т. н., доцент кафедри МВГС
Українська академія друкарства
Писанчин Н.С.,
к. т. н., доцент кафедри МВГС
Українська академія друкарства*

ПЛАГІАТ: ЗМІСТ ТА МЕТОДИ БОРОТЬБИ

Сучасний розвиток інформаційних технологій дав доступ широким верствам населення до багатьох інформаційних ресурсів. Сьогодні досить оперативно при грамотно сформульованих критеріях пошуку можна знайти великі обсяги інформації практично на будь-яку тематику. Але така досконалість пошукових ресурсів та доступність інформації у глобальній мережі Інтернет крім позитиву несе зі собою і негативні моменти: дотримуватися авторського права і уникати плагіату стає все важче, а інколи і неможливо.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує термін «плагіат» наступним чином [4]:

Плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора».

Аналогічно трактується цей термін і електронним ресурсом Інтернет – Вікіпедією [3] та законодавством України у статті 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]. Юридичне визначення цього терміна вперше з'явилося в українських нормативних документах лише в липні 2001 року в новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права».

У Законі України «Про освіту» (п. 4, статті 42) [1] подано чітке визначення академічного плагіату та самоплагіату як порушення академічної доброчесності.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного

дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

Класифікація типів плагіату згідно Вікіпедії:

1. Копіювання чужої роботи (як без, так і з відома) та оприлюднення її під своїм іменем.
2. Представлення суміші власних та запозичених в інших аргументів без належного цитування джерел.
3. Перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на оригінального автора або видавця.

Плагіат несе шкоду суспільству вцілому, а не лише науковій чи мистецькій спільноті. Сам факт поширення твору, винаходу чи наукової ідеї під своїм ім'ям не лише нівелює досягнення конкретного автора чи винахідника, але і формує у суспільстві відчуття вседозволеності і незахищеності. Плагіат в освіті чинить довготривалу шкоду. Якщо студент подає курсові чи дипломні роботи, куплені через Інтернет, списує чужі контрольні роботи, видає «репліки» наукових праць за результати власних наукових досліджень, він ніколи не стане освіченим спеціалістом, не набуде професійних навичок та компетенцій. Через роки накопичується доволі таких спеціалістів і у результаті можуть зникати цілі галузі виробництва.

Ще один не менш важливий негативний чинник від плагіату – це небажання інших студентів сумлінно виконувати свої завдання через наявність поруч такого негативного прикладу, коли можна безкарно представляти чужі досягнення як свої. У результаті кількість непрофесіоналів множить у геометричній прогресії.

Такі явища неприпустимими і їх слід припиняти. Звісно ж, для цього повинно існувати правове підґрунтя. Сьогодні в Україні усе більше вищих навчальних закладів приймають так звані кодекси честі У цьому документі чітко

формулюються критерії плагіату та інших протиправних дій у навчальному процесі конкретного університету та наводяться чіткі інструкції щодо адміністративної відповідальності як студентів, так і викладачів вищого навчального закладу.

Молоде покоління потрібно зі школи навчати академічній доброчесності, а перевірка на плагіат повинна стати невід'ємним елементом при виконанні будь-яких домашніх завдань, чи у школі, чи в університеті. За даними статистичних досліджень щодо використання плагіату станом на 2016 р. Україна займає 5 місце серед країн Європи та США з показником плагіату 34,4%. Для порівняння у Польщі цей показник становить 16,3%. Звичайно такий стан освіти та науки не можна вважати задовільним. Рівень свідомості учнів, студентів, аспірантів повинен бути настільки високим, щоб вони самі, у першу чергу, були зацікавлені у перевірці їхніх робіт на плагіат з метою уникнення ненавмисного плагіату.

Одним із сучасних напрямів боротьби з академічним плагіатом є його виявлення і констатація за допомогою комп'ютерних програм. Перевірка на плагіат у тій чи іншій формі існувала завжди, але не була достатньо ефективною. З появою спеціалізованого програмного забезпечення із виявлення плагіату ця справа значно полегшилась. Сьогодні існує широкий спектр програмного забезпечення для перевірки текстів на наявність плагіату, само плагіату та запозичень. Ось лише найбільш розповсюджені – AntiPlagiarism.NET, Advego Plagiatus, Cognitive Text Analyzer, Compare Suite, Double Content Finder (DC Finder), Etxt Антиплагиат, Plagiarism-Detector Personal, Turnitin, Viper, Unplag, Плагиата.NET. Кожне програмне забезпечення має свої особливості, переваги та недоліки.

Сервіси для перевірки текстів на унікальність працюють, переважно, за однаковим алгоритмом. Документ транслюється текстовим редактором в текст у форматі .txt і перевіряється. Перевірка та пошук співпадінь виконується по шинглах (методом шингл – розбивки тексту). Шингл – структурно-логічний

фрагмент тексту, що складається з послідовності декількох слів. Пошук в Інтернеті здійснюється декількома пошуковими системами. В результаті візуалізується відсоток оригінальності тексту та список сайтів з відсотком збігу у відповідному кольорі в залежності від застосованих пошукових серверів.

Зокрема в Українській академії друкарства (м. Львів) для визначення ступеню оригінальності студентських магістерських та бакалаврських атестаційних робіт використовують програмне забезпечення AntiPlagiarism.net від виробника «Інет-Трейд».

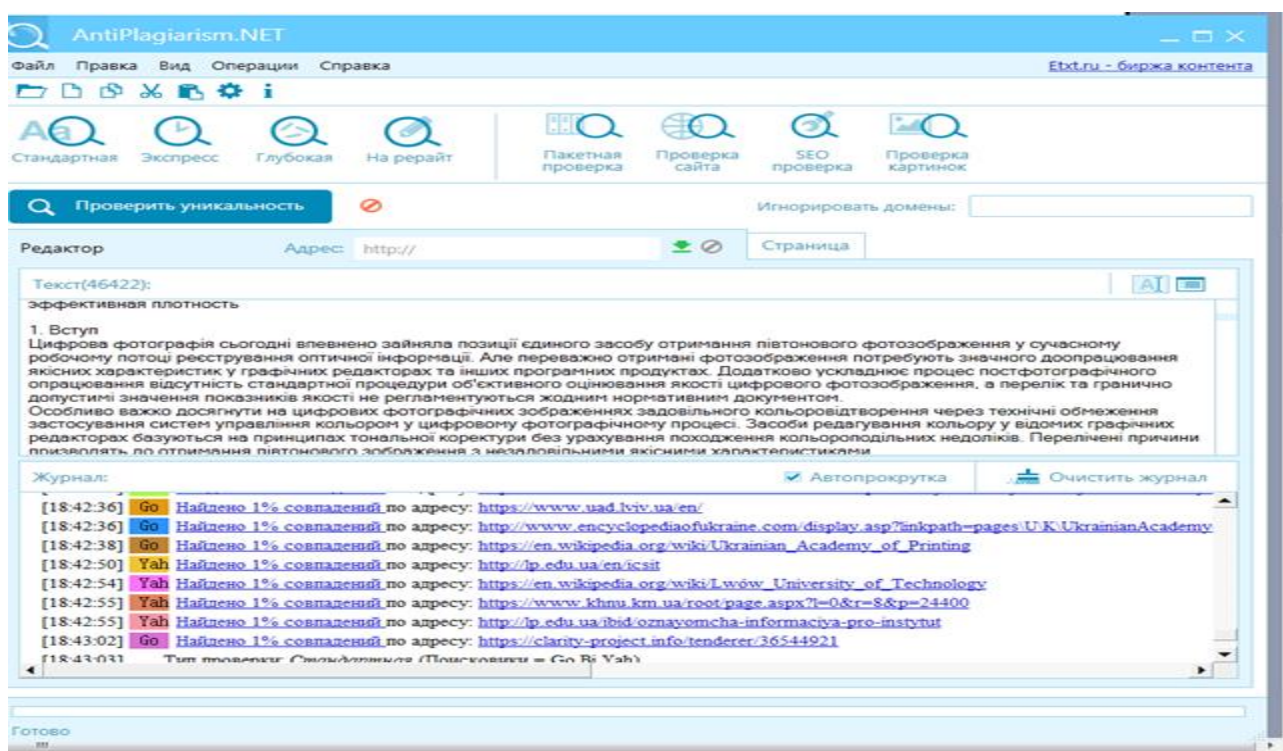

Рис. 1. Приклад робочого вікна програмного забезпечення AntiPlagiarism.net

Програма дозволяє перевіряти написані тексти, всі сторінки потрібного сайту та вести пакетну перевірку всіх файлів з папки. Для того, щоб не здійснювати завантаження файлів по одному, існує пакетна перевірка. Пакетна перевірка дозволяє завантажити до програми папку з файлами для одночасної перевірки. Для перевірки тексту потрібно вставити його у віконце сервісу і

натиснути кнопку «Перевірити на унікальність». Інтерфейс зрозумілий і зручний, не унікальний текст розпізнається правдоподібно. Програма розповсюджується за принципом «як є». Доступна нова версія програми 4.36.0.0.

Відповідно студентські роботи, що не пройшли перевірку на унікальність успішно (мають відсоток унікальності менше 50 %) не допускаються до розгляду екзаменаційною комісією і рекомендуються для доопрацювання.

Але одним з найбільших недоліків подібних програмних продуктів є нечутливість до реєстру та розкладки клавіатури. Якщо автор замінить усі букви «о» в україномовному тексті роботи на букву «o» в англійській розкладці клавіатури, то усі слова з цією буквою вже випадають з перевірки на плагіат як іншомовне слово. Цим недоліком студенти швидко активно користуються перед поданням кваліфікаційних робіт на перевірку на відсутність плагіату.

Крім того кожна з програм перевірки показує різний відсоток в залежності від використовуваного алгоритму і бази текстів для порівняння, а також налаштувань самої програми і можливості втручатися у ці налаштування.

Є, звичайно, й інші шляхи «обійти» програмну перевірку, наприклад, використання парафрази (переказу яких-небудь думок, змісту якогось твору) [4, С. 67], сутність якої полягає в заміні слів (знаків), фразеологічних оборотів або пропозицій при використанні будь-якої авторської наукової праці.

Є тематика робіт, в яких досягти унікальності 90% не так і важко. Однак, якщо в роботі цитується багато стандартної термінології, яку змінювати або трактувати інакше не можна (наприклад, поліграфія, комп'ютерні науки, медицина), чи багато законодавства (юридичні науки), – досягти, навіть, 60% оригінальності буде дуже і дуже важко.

Варто зазначити, що МОН України не регламентує конкретний відсоток плагіату чи то унікальності – ані для студентів, ані для дисертантів чи докторантів. Тому різні заклади встановлюють свої критерії для цього параметру. В деяких це не менше 90% унікальності (тобто має бути менше 10%

плагіату), а в інших досить лояльні умови – для отримання позитивного результату унікальність має бути не менше 50% [5].

Отже, для забезпечення академічної доброчесності в українській науці та освіті необхідно в першу чергу впроваджувати систему заходів, яка б формувала свідомість авторів. А програмне забезпечення з виявлення плагіату, як один із компонентів цієї системи, повинно увесь час удосконалюватись та ставати доступним для користувача. Такі програмні засоби доречно розвивати на державному рівні, можливо, із залученням міністерства освіти та науки України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про освіту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Законодавство України про охорону інтелектуальної власності. За станом на 25 червня 2007 р. / Верховна Рада України. - Офіц. вид. — К.: Парлам. видав-во, 2007.
3. Вікіпедія — Електронний ресурс URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82>
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980.— Том 6, 1975. — Стор. 67.
5. Який відсоток плагіату є допустимим? URL: <http://www.antiplagiat.com.ua/antiplagiat-st02.html>

*Євтушенко В.В.,
Магістрант кафедри педагогіки
Українська інженерно-педагогічна академія
Євтушенко Д.О.,
Професор кафедри хірургії №1
Харківський національний медичний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Останні роки українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів. У цивілізованому академічному світі велика роль відводиться фундаментальним цінностям академічної доброчесності. З точки зору світових стандартів вищої школи академічна доброчесність це дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні, розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». За цим підходом, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності [1].

Академічна доброчесність — сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2, ст. 42, п. 1].

До складових академічної недоброчесності відносимо: 1) академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів

мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; 2) фабрикація — фальсифікація результатів досліджень, посилянь у власних публікаціях, будь-яких інших даних, у тому числі статистичних, що стосуються освітнього процесу та наукових досліджень; 3) обман — надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; 4) списування — використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання; 5) хабарництво — надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі [2, ст. 42, п. 4].

Кожен член спільноти вищого навчального закладу несе відповідальність за якість навчання і наукових досліджень. Негідна академічна поведінка несумісна із процесом пізнання, творчості, прогресу. На сьогодні існує ціла низка безкоштовних програм та сервісів, що здійснюють перевірку текстів на плагіат і якими користуються вищі навчальні заклади, наприклад: Antiplagiat, Advego Plagiat, Etxt Antiplagiat, Plagiarisma, Плагиата.НЕТ, Text.ru та інші. Але деякі учасники навчального або наукового процесів ці системи використовують для обману: виправлення текстів з метою приведення їх у вигляд самостійного дослідження [3].

Найбільшого поширення набули наступні види плагіату: 1. Копіювання інформації іншого автора та видання роботи за свою без оформлення цитування; 2. Дослівне копіювання чужої роботи без належного оформлення цитування (невірно оформлене або помилково вказане джерело); 3. Парафраза — переказ своїми словами чужої праці без посилання на оригінального автора, сутність парафрази полягає в заміні слів та знаків; види плагіату копіювання без належного оформлення цитування парафраза компіляція приєднання до групової роботи без участі в написанні тексту копіювання без оформлення цитування 4. Компіляція — процес написання твору, наукової праці на підставі чужих

матеріалів без самостійного дослідження та опрацювання джерел; 5. Приєднання до групової роботи без авторської участі в написанні тексту (цей меседж поки що не завжди сприймається суспільством в якості плагіату). Негативний прояв, який має місце в освітянській системі, вже давно потребував правової оцінки [3].

Доброчесність в сучасному цивілізованому світі є тим наріжним каменем, який складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу. Вища освіта через навчання і дослідження фактично скріплює цей фундамент елементами академічної доброчесності, які покликані виховувати інтелектуальну гідність і повагу до різноманіття думок та ідей, реалізуючи тим самим свою соціальну місію[1].

Академічна доброчесність означає, що в процесі навчання чи досліджень, студенти, викладачі та науковці керуються, передусім, принципами чесності, чесною праці та навчання. Неприйнятним є плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань.

Нажаль, на сьогодні, виходячи із міжнародного дослідження студентів економічного і бізнес-профілю, яке базувалось на опитуванні респондентів з багатьох куточків світу, у тому числі з України, було показано, що випадки академічного шахрайства найчастіше зустрічаються саме в нашій країні, а найменше схильності до таких проступків у представників Албанії, Киргизстану і США [1].

В нашій організаціях впроваджено перевірка усього матеріалу, який подається до видання та публікації у журналах перевірці на антиплагіат. Проводиться багатоступеневий контроль за виконанням перевірок всіх цих матеріалів, відповідальність несуть всі автори матеріалів, відповідальний за перевірку на кафедрі за антиплагіат.

На наш погляд використання чужих розробок полегшує завдання перед здобувачем в вирішенні завдань, які поставлені у його праці, тому більша частина науковців використовують перероблені матеріали з других академічних текстів

На наш погляд обов'язкове проводити такий контроль за матеріалами науковців та проводити тренінги, які будуть допомагати молодим науковцям в визначенні задач та правильному формуванні їх наукових результатів у вигляді статті, доповіді, тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osvitI>. – Назва з екрана.

2. Проект Закону України про освіту від 04.04.2016 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639. – Назва з екрана.

3. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці : інформаційний огляд / автори-укладачі: Якуніна Н. В., Чинюк А. А., Руденко Я. В. ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. О. Сербін; Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – 41 с. – ISBN 978-966-97569-3-0.

*Загурський О.Б.,
к.юрид.н., доцент кафедри гуманітарних
і фундаментальних дисциплін
Івано-Франківський навчально-науковий
інститут менеджменту Тернопільський
національний економічний університет*

ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ У СФЕРІ ОСВІТИ

Накопичений педагогічний досвід і постійно мінлива динаміка соціального середовища, що неминуче впливає на навчальний процес і, як правило, є головною причиною його динаміки, з часом призвели до накопичення багатьох питань, пов'язаних загалом з ефективністю навчального процесу та викладання різних навчальних дисциплін в університетах.

Як і в будь-якому соціально обумовленому контексті і в процесі навчання, більшість проблем пов'язані з обсягом і змістом взаємних зобов'язань, який виникають між учасниками освітнього процесу.

У більшості випадків це трудові договори, які, за своєю природою, забезпечують найбільш загальні рамки для викладання обов'язків. Зобов'язання учнів, студентів, аспірантів та докторантів мають досить адміністративно-правовий генезис, але вони також не мають повного набору конкретного змісту.

Таким чином, в процесі роботи кожного науково-педагогічного працівника постійно виникають питання, з одного боку, про зусилля та турботу, яку він має взяти при виконанні своїх обов'язків, а з іншого – про те, що запитати студентів, аспірантів та докторантів в навчанні. Хоча нормативні та договірні рамки цих взаємних зобов'язань забезпечують вирішення більшості виникаючих проблем, багато відповідей знаходяться у сфері неписаних правил, які мають свою основу в усталених цінностях і традиціях у сфері вищої освіти.

Чинне національне законодавство України визначає академічну доброчесність як “сукупність етичних принципів та визначених законом правил,

якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень” [1-2].

У розвинених країнах академічна доброчесність визначається як критично важлива для забезпечення довіри до наукових результатів та до підтвердження результатів освіти випускників навчальних закладів. В світі можна спостерігати три типи реакцій на проблему академічної недоброчесності. Це:

- 1) повне замовчування проблеми та декларування її відсутності;
- 2) теоретичні розмови про академічну доброчесність на фоні замовчування та відмови розбирати конкретні випадки, аж до оголошення викриттів академічної недоброчесності порушенням “академічної етики”;
- 3) відкрите та доброчесне ставлення до проблеми, моніторинг та розгляд виявлених випадків недоброчесності та розробка заходів для попередження академічної недоброчесності. Увага до проблематики академічної доброчесності виникла в Україні, з одного боку, з декларованого бажання долучитись до світових та європейських стандартів, а з іншого – внаслідок публічного викриття численних

На сьогоднішній день в Україні має місце реакція на проблему академічної недоброчесності в основному за типом 2 тобто проголошуються декларації, вносяться положення до законів та нормативних документів щодо вимог дотримання принципів академічної доброчесності. Проте, реальне забезпечення академічної доброчесності в науці та освіті далеко не завжди здійснюється:

- значна кількість виявлених випадків недоброчесності не розглядаються;
- органи виконавчої влади, відповідальні за державний нагляд в галузі освіти, йдуть на порушення власних нормативних документів для збереження статусу осіб, які порушили стандарти академічної доброчесності, в свідомості учнів та студентів панує думка про прийнятність списування та академічного плагіату [3].

До основних видів порушень академічної доброчесності слід віднести:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Закон не надає закладам освіти права розширювати перелік порушень академічної доброчесності. Тим не менше, вони у внутрішній системі забезпечення якості вищої освіти мають деталізувати зміст порушень, що визначені законами, а також можуть визначати інші порушення академічної

етики. Академічна відповідальність, окрім випадків, безпосередньо визначених законами, може передбачатися лише за конкретні порушення, які відповідають передбаченим законами видам та визначені внутрішніми регуляторними документами закладу.

Вважаємо, що доцільно також розглядати інші види академічної не доброчесності, які, на жаль, не знайшли свого нормативного закріплення в національному законодавстві: 1) приховування конфлікту інтересів у випадку виконання наукової роботи на замовлення комерційної фірми; 2) використання даних та інформації, зібраних іншими особами, без зазначення авторства чи внеску цих осіб; 3) підписання неправдивих експертних висновків; 4) фальсифікація наукової звітності; 5) отримання та представлення неправдивих актів впровадження наукових результатів; 6) відмова від застосування наукового методу досліджень; 7) поширення псевдонауки; 8) представлення гіпотез та можливостей як доведених фактичних результатів. Таким чином, на сьогоднішній день необхідно привести нормативне ефективність нормативного забезпечення всіх видів академічної доброчесності у відповідності до міжнародних стандартів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 01.02.2019).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 01.02.2019).
3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку // ГО “Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень”: сайт. URL: http://fond.sociology.kharkov.ua/images/docs/academ_cult/material.pdf. дата звернення: 01.02.2019).

*Зайцев О.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і підприємництва
Сумський державний університет*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОМУ ПЛАГІАТУ У НАУКОВО-НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Впровадження принципів академічної доброчесності у її сучасній трактовці, а саме у трактовці статті 42 Закону України «Про освіту» поточної редакції (станом на 19.01.19 р.), було, загалом, започатковано колективом СумДУ у його Кодексі корпоративної культури [1] більш ніж 10 років тому. В цьому немає ніякої «особливої прозорливості», адже принципи академічної доброчесності були сформульовані освітнім та науковим середовищами ще в перших європейських університетах, але стали набувати статусу норм державних законів на початку ХХІ сторіччя, принаймні в Україні.

Хочемо звернути увагу на тенденцію, що спостерігається в еволюції рейтингу пріоритетів впровадження засад академічної доброчесності. До вересня 2017 року в Законі України «Про освіту» про академічну доброчесність, як про правовий принцип функціонування освітнього простору, не згадувалося взагалі. Початок обговорення необхідності внесення цього принципу до Закону України «Про освіту» припадає на кінець 2015 початок 2016 років [2]. Але раніше, у Законі України «Про вищу освіту» (2014 рік), у статті 69 мова йшла (і йде зараз) про академічну доброчесність, але у формі прав інтелектуальної власності та їх захисту. Хоча, ще раніше, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року «Про порядок присудження наукових ступенів», центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, може позбавляти осіб, яким присуджено наукові ступені (кандидатів наук, докторів наук), цих ступенів за академічний плагіат. Перелік порушень академічної доброчесності

включає (згідно пункту 4 статті 42 Закону України «Про освіту») в такій послідовності: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикацію; фальсифікацію; списування; обман; хабарництво (отримання неправомірної вигоди); необ'єктивне оцінювання. Саме плагіат, академічний та самоплагіат, посідають перші місця у переліку порушень академічної доброчесності. Здавалося б, що перелік побудовано за алфавітом, але це не так. Якби за алфавітом, то в Законі «Про освіту» пункт 4 статті 42 мав би після терміну «академічний плагіат» йти термін «необ'єктивне оцінювання», далі — «обман», потім — «списування», а вже потім — «фабрикація», «фальсифікація», «хабарництво» тощо. Підтвердженням першочергового привернення уваги саме до проблеми плагіату у порівнянні з іншими формами порушень академічної доброчесності, говорять пункти 2, 3, 5 статті 42 того ж Закону України «Про освіту». Так, у пункті 2 «Дотримання академічної доброчесності...» із п'яти підпунктів, що перелічуються у пункті 2, три перших підпункта «говорять» про антиплагіатну направленість, а саме, п.п.1 — дотримання академічної доброчесності передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; п.п.2 — дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; п.п.3 — надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність. У пункті 3 статті 42 всі чотири підпункти мають антиплагіатний напрямок. А, також, у пункті 5 статті 42 перший підпункт із чотирьох може бути застосованим лише у випадку виявлення академічного плагіату, — мова йде про «...відмову у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання», що може бути застосованим лише згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 567 «Про порядок присудження наукових ступенів».

В цьому коротенькому есе немає можливості більш розгорнуто, на прикладах інших законів, законодавчих актів і, особливо, за публікаціями періодичних та наукових видань показати той факт, що на поточний момент

першочерговою в академічній доброчесності виступає тенденція про перенесення основної уваги не протидію академічному плагіату, — мова йде про українські реалії.

Отже, повертаючись до теми академічної доброчесності в СумДУ, можемо зазначити, що у вузі йде цілеспрямована побудова системи протидії академічному плагіату. Вибудовується нормативний інструментарій попередження та протидії академічному плагіату. Початком процесу можна вважати прийняття «Положення про Бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти» (Наказ № 0134-I від 20.02.15 р.) [3]. Бюро є окремим структурним підрозділом, що передбачає поточний моніторинг якості вищої освіти та аналіз і узагальнення стану освітньої діяльності та якості вищої освіти в університеті. Наступним кроком стало впровадження в дію «Положення про перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на академічний плагіат» (Наказ № 0562-I від 15.06.15 р.) [4] та Зміни до цього Положення (Наказ № 0424-I від 31.05.18 р.) [5]. За цими документами перевірки на академічний плагіат підлягають: навчальні (курсові роботи (проекти), реферати тощо) та кваліфікаційні (дипломні роботи (проекти)) роботи здобувачів вищої освіти ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр», науково-методичні праці (підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій), монографії та інші роботи, що вимагають рекомендації вченої ради університету до видання, а також дистанційні курси. Організацію перевірки вищезазначених матеріалів здійснюють керівники робіт. Щодо рукописів статей, тез доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового, науково-технічного і науково-методичного спрямування (конференцій, семінарів), організацію перевірки здійснюють головні редактори наукових журналів, керівники структурних підрозділів, які організовують відповідні заходи. А дисертаційні роботи і автореферати перевіряють на антиплагіат голови спеціалізованих рад [4, 5].

В середині 2016 року вийшов базовий документ «Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти СумДУ» (Наказ № 0452-I від 22.06.16 р.), в якому представлено механізми забезпечення політики, принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності, в тому числі і перелік заходів із забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників і здобувачів вищої освіти (розділ 8) [6].

З наростаючою потужністю антиплагіатний напрям став розвиватися в СумДУ у 2017-2018 рр. Вступають в дію: «Положення про лабораторію моніторингу якості освітньої діяльності» (Наказ № 0061-I від 10.02.17 р.) [7]; «Положення про Раду із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти» (Наказ № 0578-I від 15.12.17 р.); «Про наповнення архіву та інституційного репозитарію кваліфікаційними випускними роботами» (Наказ № 0404-I від 30.05.18 р.); «Положення про групу сприяння академічної доброчесності» (Наказ № 0488-I від 22.06.18 р.). У 2018-2019 навчальному році в СумДУ для магістрів вперше впроваджена навчальна дисципліна «Академічне письмо» до мети якої входить набуття здобувачами вищої освіти практичних антиплагіатних навичок. Але пам'ятаємо, що ми ще лише на початку шляху щодо впровадження та додержання норм академічної доброчесності.

На завершення дозволю собі не погодитись з думкою, що перевірці на академічний плагіат мають підлягати учбові, або будь-які реферати, навчальні курсові роботи (проекти) та кваліфікаційні роботи здобувачів освіти ступенів «молодший бакалавр» та «бакалавр». При обґрунтуванні цієї думки стане у пригоді один із варіантів класифікації академічного плагіату [8]. 1) CLONE — копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій. 2) CTRL-C — містить значну частину тексту одного джерела без змін. 3) FIND-REPLACE — зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз. 4) REMIX — парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним. 5) RECYCLE — це дублювання автором власних

результатів («самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань. 6) HYBRID — це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання. 7) MASHUP — це змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел. 8) 404 ERROR — текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела. 9) AGGRIGATER — текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок. 10) RE-TWEET — текст містить належне цитування, але, по суті, дублює формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту [11].

Розглянемо реферат. Реферат за визначенням — це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлений у вигляді текстового письмового викладення. Отже, реферат вже за визначенням є обов'язково плагіатною роботою, а якщо він (реферат) не переказує зміст інших робіт, а повідомляє виключно про нові погляди та підходи його автора, або, переказує зміст інших робіт та, разом з тим, повідомляє про нові погляди та підходи його автора, то це не реферат. За попередньою класифікацією 9) AGGRIGATER та 10) RE-TWEET і є класичними рефератами.

Розглянемо курсову роботу. Курсова робота за визначенням — це вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Отже, в курсовій роботі відбувається «...закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних за час навчання...» і всі ці знання не є власними розробками студента, тому, курсова робота, за своїм видом, може мати 100% плагіату у класифікаційних формах 6) HYBRID, 7) MASHUP, 9) AGGRIGATER та 10) RE-TWEET, що не є неможливим для курсової роботи. Але, в курсовій роботі може бути (не обов'язково) елемент(и) дослідження. Якщо такі елементи у наявності, то вони займають невеличку частку в тексті роботи і, тому, плагіат в тексті курсової роботи від 90% до 100% є цілком прийнятним, бо це такий тип навчальної роботи. Найвищу «відмінну» оцінку можуть одержати курсові

роботи з елементами дослідження і плагіатом менше 100%, всі інші, з плагіатом 100% у формах 6) HYBRID, 7) MASHUP, 9) AGGRIGATER та 10) RE-TWEET, можуть мати оцінки «добре» та «задовільно».

Розглянемо бакалаврську роботу. Бакалаврська робота — сумарний підсумок знань студента за час його навчання, а її захист — основа для отримання документу про освіту. Бакалаврська робота в певній мірі (звертаємо увагу — певній мірі) творча. Творчість виконавця полягає в критичному осмисленні зібраного матеріалу з метою розкриття теми бакалаврської роботи. Ніякої наукової новизни тут може й не бути, але творчий підхід повинен відслідковуватись. Бакалаврська робота може містити елементи наукової новизни і, якщо, обсяг тексту, що описує елементи наукової новизни, за обсягом не перевищує 1%, 2% чи 5%, то це не означає, що вся робота, загалом, є плагіатом. Щодо оцінки елементів наукової новизни в кожній окремій бакалаврській роботі, то віддати цю оцінку на розсуд керівника роботи та на розсуд комісії з захисту. Головне, щоб в тексті бакалаврської роботи були відсутні варіанти академічного плагіату за класами — 1) CLONE, 2) CTRL-C, 3) FIND-REPLACE, 4) REMIX та 8) 404 ERROR, а всі інші, — 5) RECYCLE, 6) HYBRID, 7) MASHUP, 9) AGGRIGATER та 10) RE-TWEET, не мають враховуватися при антиплагіатній оцінці бакалаврської роботи. Таким чином, за результатами перевірки бакалаврської роботи антиплагіатною програмою, рівень повторень, що мають посилання, може мати від 90% до 100%, але, якщо відсутні 1) CLONE, 2) CTRL-C, 3) FIND-REPLACE, 4) REMIX та 8) 404 ERROR, то робота має статус допущеної до захисту і може бути захищеною за оцінками «задовільно» та «добре», або «відмінно» за наявності в роботі елементів наукової новизни.

Навпаки, для магістерських робіт, кандидатських та докторських дисертацій, наукових статей та монографій, вимоги щодо протидії академічному плагіату мають бути жорсткими.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс корпоративної культури Сумського державного університету. URL: <https://www.sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=cc831d09-e877-e111-97d8-001a4be6d04a&kind=1>.
2. Що таке академічна доброчесність? URL: <http://aphd.ua/shcho-take-akademichna-dobrochesnist/>.
3. Положення про Бюро із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. URL: <https://www.sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=84bf286a-cbbd-e411-ac3a-001a4be6d04a&kind=1>.
4. Положення про перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на академічний плагіат. URL: <http://sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=3a5c8db7-ff7a-e411-83d0-001a4be6d04a&kind=1>.
5. Щодо особливостей процедури перевірки академічних текстів на плагіат. URL: <http://sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=5a6c3837-6165-e811-bf66-001a4be6d04a&kind=1>.
6. Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Сумського державного університету. URL: <http://sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=8aee6554-1539-e611-b47a-001a4be6d04a&kind=1>.
7. Положення про лабораторію моніторингу якості освітньої діяльності. URL: <http://sumdu.edu.ua/ukr/general/normative-base.html?task=getfile&tmpl=component&id=e22f645d-0883-e511-808b-001a4be6d04a&kind=1>.

8. The 10 Most Common Types of Plagiarism. URL: <https://myassignmenthelp.com/blog/the-10-most-common-types-of-plagiarism/>

*Зелена І.І.,
к.мед.н., доцент кафедри внутрішньої
медицини Харківський національний
медичний університет*

НЕКОРЕКТНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ І МЕТОДИ ПРОТИДІЇ

Проблема некоректних запозичень в наукових публікаціях вкрай актуальна через масове доступу до наукових текстів, легкості процедури копіювання, а також важливості активністю публікацій для кар'єри вченого (відомий принцип «публікуйся або помри»).

Боротьба з плагіатом у всьому світі не зупинялася, але в даний час інструменти цієї боротьби розширилися, так само, як і розширилося проникнення Інтернету в академічну сферу. Студенти і вчені перестали ходити в читальні зали, всю потрібну інформацію тепер можна знайти в Інтернеті. З'явилися добре організовані фірми, готові «написати» роботу для автора на будь-яку тему. Такі фірми називаються «млини наукових робіт». Вони виробляють студентські роботи, дисертації і продають їх через Інтернет.

Оборот таких млинів оцінюється на даний момент в кілька мільярдів доларів на рік. В Україні також є подібні млини, такі фірми були помічені біля кількох університетів. Деякі університети борються з ними, тому що не хочуть, щоб ім'я університету якось асоціювалося з сумнівними особистостями. Інші університети закривають на це очі, стверджуючи, що плагіату в університеті

немає. Бували випадки, коли викладачі пишуть роботи для студентів та дисертантів і продають їм. Такі факти в ЄС зустрічаються, але вкрай рідко.

У всіх країнах ЄС прийняли закони, які передбачають адміністративне покарання за злочинство чужого інтелектуальної праці.

У країнах СНД дуже поширені так звані «безкоштовні» російські антиплагіатні системи, які, між іншим, пропонують на платній основі написати для автора роботу на будь-яку тему. Насправді, вони не є антиплагіатними системами, а тими самими млинами, які крадуть у тих авторів, які завантажують в їх систему роботи на перевірку і потім перепродують їх іншим авторам за вельми солідні кошти. Через правового вакууму в Росії з цими системами ніяк не борються, хоча вони представляють величезну небезпеку для кожного недбайливого студента, аспіранта. Так як «сплагіатила» одного разу, їх робота, можливо, не повністю, а частково колись вплине, і він, будучи важливим фахівцем або вченим, до кінця життя буде нести на собі тавро злочинця.

В ЄС діють жорсткі закони щодо захисту прав споживачів, тому всі персональні дані в обов'язковому порядку повинні шифруватися з боку компанії, поширення даних без дозволу власника тягне за собою кримінальну відповідальність. У країнах ЄС, в Росії і Україні існують громадські організації, такі, як «Діссернет» (Росія), «Діссергейт» (Україна), які також борються з плагіатом у дисертаціях політиків, чиновників, вчених, справедливо стверджуючи, що злочин не може бути вченим або політичним діячем. Такі організації дуже важливі для здоров'я суспільства.

Деякі вузи користуються так званими «безкоштовними» сервісами. Є вузи, які не карають своїх студентів, а дозволяють пропускати необмежену кількість разів роботи через систему антиплагіату, щоб «довести» їх до необхідного рівня оригінальності.

Плагіат, як ракова пухлина, деморалізує академічне середовище, яка повинні бути чиста від злочинства, як хребет суспільства. Не може студент отримати диплом, якщо він не в змозі написати дипломну або магістерську

роботу. Не може нас лікувати людина, яка свою наукову роботу вкрав. Як нас може судити суддя, який вкрав свою роботу у колеги? Як може розвиватися наука, якщо вчені крадуть праці з Інтернету, переводячи з інших мов. Рейтинги ВНЗ слабкі з багатьох причин, одна з яких - плагіат. Бівалі випадки, випадків, коли дуже здібних хлопців з країн СНД виключали з університетів в США, Німеччини, Канади через плагіат. На питання, чому, ви «сплагіатили», вони пояснювали: «У нас це нормально». Країні потрібні креативні фахівці, їх не можна виростити на плагіаті.

Плагіат як негативні явище, супроводжує інтелектуальну діяльність людини, існує в усьому світі, и, мабуть, знищити його повністю неможливо. Проте, цілком можливо довести його кількість до прийнятної рівня. Для цього не потрібно винаходити велосипед - досить використовувати досвід зарубіжних країн, де такий рівень давно досягнуто.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/plagiat-ego-suschnost-i-borba-s-nim>.
2. Колесникова И.А. Академический гострай-тинг - рынок имитации научно-образовательной активности // Непрерывное образование: 21 век. 2017. Вып. 2 (18). С. 1-22.
3. Игнатович Е.В. Явление копи-паст в сфере научных публикаций о непрерывном образовании // Непрерывное образование: 21 век. 2017. Вып. 3 (19). С. 1-17.
4. Лукьяненко В. Крамола и ересь об «Антиплагиате» // Учительская газета. 2017. № 48, 28 ноября. С. 6.
5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.

***Козинець О.Г.,**
к.іст.н., доцент,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Чернігівський національний
технологічний університет*

***Ципляк Н.О.,**
к.іст.н., доцент кафедри всесвітньої історії
Національний університет
«Чернігівський колегіум» ім. Т.Г.Шевченка*

ЧИ ПОЧИНАЄТЬСЯ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ?

Маємо більше 20 років науково-педагогічного стажу. Відповідаючи на це запитання можемо з впевненістю сказати, що Ні. До закладу вищої освіти студент приходить сформованою особистістю. Як відомо, людину набагато легше навчити, чим перевчити. Тому пояснювати, що таке доброчесність потрібно в сім'ї та зі школи.

Доброчесність – це, перш за все, моральна категорія. А академічна доброчесність походить від базових морально-етичних понять. Так, визначення поняття академічна доброчесність надає нам законодавство України. Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту» - академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Виходячи з цього, студент повинен мати уявлення про базові морально-етичні принципи. Але, як показує досвід роботи, якщо про наслідки крадіжки матеріальних цінностей відомо практично всім, то про наслідки крадіжки результатів інтелектуальної праці мало хто замислюється.

Отже, у системі середньої освіти широко розповсюджена практика «написання» рефератів школярами. Як правило за учнів це роблять їхні батьки, або якщо діти роблять реферат «самі», то це не означає, що вони пишуть реферат самостійно.

На допомогу учню та студенту для написання будь-якого виду творчої або наукової роботи «приходить» Інтернет. І все було б добре, якби діти зі школи були знайомі з поняттями доброчесність, академічна доброчесність та академічне письмо, авторське право та його захист.

Ситуація погіршується ще й тим, що вчителі не цікавляться джерелом інформації учнівської роботи. У більшості випадків учні беруть інформацію з Інтернету, змінюють прізвище автора на своє прізвище, не вказують джерело інформації, здають такий реферат і отримують високі бали. За мовчазною згодою це означає, що все добре, все зроблено правильно.

Коли такий учень приходить до закладу вищої освіти, він має певні навички написання наукової або творчої роботи. Вже на першому курсі навчальним планом передбачено написання курсової роботи. Звісно, що він намагається її написати так само, як він робив реферат у школі... А саме: гул...тема...пошук...результат. Але в результаті отримує зауваження і у відповідь нерозуміння, чому поганий результат.

Якщо робота виконана за подібним сценарієм, то відсутня самостійність у роботі, порушені принципи академічної доброчесності, зокрема такі, як чесність, гідність, добросовісність, повага, компетентність, професіоналізм та ін., авторське право. Але, найбільш прикрим є те, що студент не розуміє в чому проблема. Він здав роботу, текст більш-менш відповідає темі дослідження. А решта в його очах виглядає як занадто високі та необґрунтовані вимоги викладача. Аргументом на користь власної позиції студента, як правило є фраза «в школі ми робили так».

В Україні питання боротьби з плагіатом зокрема, та імплементації принципів академічної доброчесності в освітнє та наукове середовище в цілому

є дуже актуальним. І це пов'язано з особливостями відношення в українському суспільстві до будь-якої інформації. А саме, більшість людей не звикла купувати ліцензійні диски, дивитись ліцензійні фільми чи слухати ліцензійну музику. Все є в Інтернеті.

Також в Інтернеті у вільному доступі є не тільки реферати, але й дисертації, автореферати дисертацій, монографії та ін. Звісно, всю цю інформацію можна використовувати, але при дотриманні певних принципів академічної доброчесності. Але з цим дуже великі проблеми. Як наслідок, викладачі закладів вищої освіти часто стикаються з порушенням принципів академічної доброчесності та зокрема з плагіатом.

Протягом останніх років у нашому навчальному закладі багато уваги приділяють поширенню знань про основні поняття, принципи академічної доброчесності, здійснюють заходи боротьби з плагіатом і з порушенням принципів академічної доброчесності.

Так, з 1 вересня 2017 р. в університеті було введено в дію Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників Чернігівського національного технологічного університету [2], на сайті університету розміщені нормативні акти з питань академічної доброчесності, програми та он-лайн ресурси пошуку плагіату та ін. [3].

З 2018-2019 навчального року в навчальні плани запроваджено дисципліну «Основи академічного письма».

Усі наукові роботи студентів, зокрема, реферати, курсові, магістерські підлягають обов'язковій перевірці на плагіат. Особливо це стосується магістерських робіт, які перевіряються на плагіат за допомогою спеціальної програми, на основі перевірки надається експертний висновок і тільки після цього робота допускається до захисту.

Все нібито добре. Але... є ще одне важливе «але».

Одна програма не може коректно перевірити на плагіат роботи з різних галузей наук. Перш за все, це стосується юриспруденції. Навіть при дотриманні

всіх принципів та вимог, робота може отримати низький відсоток унікальності та оригінальності. Тому що в наукових роботах з права постійно буде згадуватися слово «закон», «нормативно-правовий акт», будуть робитися цитати з нормативних актів. А програма їх враховує як порушення принципів академічної доброчесності. Тому при розробці програм для перевірки на плагіат потрібно враховувати особливості різних наук. Тому що вимоги до різних робіт мають бути різні, а програма перевірки одна. Техніка, не людина, вона працює з заданими параметрами і лише рахує співпадіння слів, словосполучень. І як наслідок інша сторона: писав сам, робив багато посилань на нормативні акти, а оригінальність та унікальність невисокі, при цьому аналітична складова не враховується.

Починати навчати академічній доброчесності потрібно зі шкільної лави, підвищувати рівень відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності у суспільстві в цілому, та в окремо взятому академічному середовищі, запозичувати та втілювати іноземний досвід, навчатися академічній доброчесності самим та навчати інших.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Про освіту» Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>
2. Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників Чернігівського національного технологічного університету. Чернігів, 2017. 16 с.
3. Академічна доброчесність // URL: <https://www.stu.cn.ua>

*Коллер Ю.С.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
начальник науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії
Державного науково-дослідного
інституту МВС України*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі розвитку України ефективність забезпечення якості наукової діяльності відіграє ключову роль, оскільки «...вона виступає головним економіко-відтворювальним фактором, що забезпечує розвиток і вдосконалення сучасних технологій, техніки та використання принципово нових наукових досягнень, забезпечує поступальний розвиток інноваційної економіки, побудову дієвого демократичного державного механізму» [1, с. 5].

Безперечно, забезпечення зазначеної якості, в першу чергу, залежить від дотримання певних принципів та правил, які повинні використовуватися під час провадження наукової діяльності. Зокрема, серед таких принципів і правил можна визнати дотримання академічної доброчесності. Так, відповідно до частини 1 статті 42 Закону України «Про освіту» та пункту 1-1 частини 1 статті 1 Закону України «Про вищу освіту» академічна доброчесність визначена як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2; 3].

Варто констатувати, що на сьогодні питання боротьби з випадками недотримання академічної доброчесності, у тому числі й під час провадження наукової діяльності, є актуальними для України, оскільки «стрімкий розвиток

технологій та вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності полегшують процес використання та поширення інформації, але разом з цим набувають усе більших обертів процеси запозичення, привласнення і використання чужих ідей та думок» [4, с. 170].

Нагальна потреба у боротьбі з плагіатом у наукових дослідженнях визначається, насамперед, тим, що порушення академічної доброчесності під час провадження наукової діяльності стали не лише нормою в українській науці, а є невід'ємною частиною так званої «академічної культури» української наукової спільноти. Слід погодитись з тим, що в Україні найпоширенішим видом порушення академічної доброчесності виступає плагіат (включно з використанням робіт і дисертацій, які продаються на комерційній основі) та списування [5, с. 4].

Чинне законодавство України до порушень академічної доброчесності відносить, зокрема:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» [2].

Необхідно визнати, що за останні роки спостерігається різке зростання випадків порушень академічної доброчесності (зокрема, плагіату) в українській вищій освіті, коли у текстах наукових досліджень (наукових статей, дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та/або доктора наук, монографій, науково-практичних посібниках, тезах доповідей на науково-практичних семінарах, круглих столах, конференціях тощо) чужі думки видаються за власні без посилання на їх справжнього автора, що, у свою чергу,

призводить до зниження довіри до результатів наукових досягнень та, відповідно, до всієї наукової діяльності (спільноти) в цілому.

Так, за результатами опитування, проведеного Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень спільно з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у 2015 році в рамках проекту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», плагіат наукових робіт з Інтернету без належних бібліографічних посилань є найпоширенішою формою списування: його назвали 75 % викладачів і 60 % студентів, а 41% викладачів і 39 % студентів. Поширеною формою плагіату в Україні є також придбання курсових, дипломних робіт і навіть дисертацій у приватних компаній, науково-викладацького складу або інших студентів [6].

Зазначені дані дають підстави стверджувати про досить високий рівень сприйняття припустимості плагіату серед учасників освітнього процесу в Україні (у тому числі й серед науковців). Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що основними причинами (факторами), що сприяють поширенню використання плагіату у наукових дослідженнях, на нашу думку, є, перш за все,

- наявність безкарності щодо проявів використання плагіату у текстах наукових робіт;
- нейтральне (терпиме) ставлення до використання плагіату у текстах наукових робіт;
- неактуальність (повторюваність) тем наукових робіт;
- відсутність єдиних дієвих та ефективних норм щодо боротьби з випадками порушення академічної доброчесності у науковій діяльності;
- відсутність технічних можливостей (програмних засобів) для виявлення фактів плагіату у текстах наукових робіт;
- наявність низької кількості відповідних тренінгів, курсів, лекцій, круглих столів, конференцій, інформаційних та навчальних матеріалів із зазначеної тематики тощо.

Безперечно, прийняття Закону України «Про освіту» [2] у 2017 році стало першим значним кроком на шляху до подолання випадків порушень академічної доброчесності взагалі та боротьби з плагіатом зокрема. Проте, з огляду на те, що з моменту набрання чинності вищезазначеного Закону пройшло майже півтора року, а випадки використання плагіату у наукових дослідженнях й досі мають місце, можна зробити висновок, що зазначена проблема й досі залишається актуальною для нашої країни та потребує найскорішого вирішення.

Основним інструментом та важливим кроком для подолання цієї проблеми, має стати розроблення та впровадження комплексу заходів (як організаційних, так й правових), спрямованих на боротьбу з випадками порушення академічної доброчесності (у тому числі й плагіату у наукових дослідженнях), зокрема:

- запровадження прозорості процедури щодо накладення відповідних санкцій на порушників академічної доброчесності, що має звести нанівець сприйняття припустимості плагіату серед учасників освітнього процесу в Україні (у тому числі й серед науковців) та створити атмосферу негативного (нетерпимого) ставлення до використання плагіату у текстах наукових робіт;
- системне проведення профілактичних дій з використанням сучасних технологій для виявлення фактів плагіату у текстах наукових робіт;
- розроблення та затвердження у кожній науковій установі (закладі вищої освіти) відповідного Кодексу академічної доброчесності;
- приведення відомчих нормативних актів у відповідність до чинного законодавства, що регулює досліджувану діяльність;
- постійне проведення тренінгів, курсів, лекцій, круглих столів, конференцій із зазначеної тематики із залученням до участі в них усіх учасників освітнього процесу (у тому числі й науковців), а також розроблення та розповсюдження серед них відповідних інформаційних та навчальних матеріалів тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скоробагатько О. В. Адміністративно-правове регулювання наукового забезпечення функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України : дис. канд. юр. наук. К. 2016. 225 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017, № 638-IV. Голос України. 2017. № 178-179.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014, № 1556-VII. Голос України. 2014. № 148.
4. Академічна доброчесність : проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. За заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
5. Карпенко М. Стан проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. К. 2017. 10 с. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2843/> (дата звернення 02.02.2019).
6. Академічна культура українського студентства : основні чинники формування та розвитку. Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень. URL: http://fond.sociology.kharkov.ua/images/docs/academ_cult/material.pdf (дата звернення 02.02.2019).

*Кривуша О.Л.,
к. мед. н., доцент кафедри педіатрії І
та медичної генетики, Державний заклад
«Дніпропетровська медична академія» МОЗ України*

НАУКОВИЙ ПЛАГІАТ ЯК РОЗПОВСЮДЖЕНИЙ РІЗНОВИД ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Інтенсивна комп'ютеризація сучасного суспільства призводить до полегшення процесу вишукування матеріалів для написання наукових статей та робіт. В сучасному світі не потрібно витратити велику кількість часу, щоб відвідати бібліотеки та знайти потрібну інформацію. Зараз вистачить просто увійти в простір Інтернету. Інтернет полегшує здобуття знань, розширює географію й простір отримання інформації та досвіду, але водночас спокушає до привласнення текстів, досліджень чи думок інших авторів. Тому актуалізація впровадження принципів академічної доброчесності є дуже важливим питанням сьогодення. Проблема збереження академічної доброчесності має загальносвітовий рівень. Вважаю, що таке стажування для освітян, як "АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ", організоване Польсько-українською Фундацією - Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD сприяє покращенню розуміння та міжнародній співпраці в напрямку сучасної академічної доброчесності.

«Ознакою освіченої особистості є вміння навчатись від інших та використовувати ці знання при створенні власних ідей і підходів, завжди віддаючи належну шану тим, хто торував їй цей інтелектуальний шлях. У цьому суть того, що називають академічною доброчесністю.» Мері А. Сіні, доктор філософії, проректор Коледжу при Університеті Меріленду (США). Нажаль в науковому середовищі завжди мали місце випадки, коли студенти, аспіранти або

науковці перекладали статті іноземних авторів та пробували друкувати їх під своїм ім'ям.

Відповідно до Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Згідно того ж самого Закону України «Про освіту», порушенням академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких

інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [1].

З цього великого переліку порушень принципів академічної доброчесності домінує саме плагіат. Ця проблема не оминає наукові роботи у будь-якій сфері діяльності. Скандальна ситуація набуває розголосу та ставить під сумнів репутацію окремих авторів чи, навіть, наукового закладу загалом. Це призводить до покарань, до більш суворого контролю академічних робіт, але остаточно викоренити плагіат з освітньої сфери наразі неможливо, оскільки не має уніфікованого підходу щодо його подолання.

Що ж таке плагіат та які його види існують? Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2].

Сучасні дослідники класифікують плагіат за різними напрямками, видами діяльності та сферами застосування. Один з варіантів передбачає:

- професійний – присвоєння інтелектуальних, творчих, професійних здобутків інших у професійних цілях (мета – авторитет, заробіток, нагороди, визнання, тощо);
- освітньо-науковий плагіат – полягає у присвоєнні чужого інтелектуального майна виключно у процесі здобуття наукового ступеня, освітньої кваліфікації або визнання у цих напрямках;
- соціальний плагіат – виникає у побутових відносинах. Він є тим самим, що і «професійний», але не стосується фахової діяльності;
- нормативний плагіат – привласнення законодавчих, юридичних, методичних, наукових, практичних напрацювань. Його різниця полягає у тому, що він є загальним, без приналежності до чогось або когось [3, стор. 91].

В залежності від характеру дії, плагіат поділяють на:

- дослівне копіювання – дослівне відтворення частини або всієї роботи, без дозволу автора і без вказівки джерела;
- значне копіювання – включає в себе матеріали інших досліджень, процеси або таблиці;
- перефразування – відтворення ідей інших авторів без дослівного копіювання, але без дозволу автора і без вказівки на джерело;
- повторне використання свого тексту – відтворення частин своєї роботи в дослідженні та публікацію статті як абсолютно нової роботи [4].

Вважаю, що з точки зору наукової етиці, найважливіша класифікація плагіату – це розділення його на два типи: умисний та неумисний. В першому випадку автор намагається приховати факт запозичення чужого матеріалу і подати його як свій. Тоді як при неумисному плагіаті він просто не знає, як оформити свою роботу правильно.

Деякі науковці не в повному обсязі розуміють, що таке плагіат. Вони не знають правил цитування, вимог до оформлення посилань, принципів перефразування та рерайту.

Боротьба з умисним плагіатом повинна проходити в законодавчому полі юридичними методами, успішним прикладом такої тактики є Польща, Словаччина, Чехія та деякі інші країни.

Неумисний плагіату можна викоренити, якщо будуть розроблені та втіленні у життя методи уніфікованого підходу по оформленню та етичному написанню наукових статей та робіт. Провідну роль у реалізації цих планів повинні виконати курси, стажування, майстер-класи для науковців та освітян.

Науковий плагіат є загрозою не тільки з огляду на порушення прав авторів, а й гальмом розвитку будь-якої національної науки та культури. Відсутність реальних та потужних методів боротьби з цим негативним явищем становить загрозу виникнення псевдотворчості, псевдонауковості та збіднення інтелектуального потенціалу держави.

Оволодіння та дотримання принципів академічної доброчесності – запорука інтелектуальної гідності, економічного та культурного зростання та взірць освіченості кожного громадянина держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. (Редакція від 19.01.2019) Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. (Редакція від 04.11.2018) Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Порало І.В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату //Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – №4. – С.89-97.
4. Види плагіату і способи його уникнення. Блог Романа Райдека. Режим доступу до ресурсу: <http://aphd.ua/vydy-plahiatu-i-sposoby-iohounyknennia/>

*Лугова Т.В.,
аспірант кафедри початкової, дошкільної та
професійної освіти, завідувач підготовчого
відділення Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
Холодняк О.В.,
к. філол. н., старший викладач
кафедри англійської мови, заступник
завідувача Центру міжнародного
співробітництва і міжнародної освіти
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ)

Проблема порушення академічної доброчесності є в усіх країнах. В Україні порушення академічної доброчесності стає все більш значущим, що сприяло інтенсифікації боротьби з її проявами.

У новому Законі «Про освіту» (стаття № 42) вперше було надано визначення поняттю «академічна доброчесність». Це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. У Законі, також, надано перелік основних видів порушень академічної відповідальності: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання [1]. В Україні дотримання принципів академічної доброчесності покладено на університети, їх працівників та студентів.

Свою специфіку проблема академічної доброчесності має у роботі з іноземними студентами, в яка спрямована за декількома напрямками.

Найважливішими з них є адаптація іноземних студентів до нового соціального та навчального середовища, умов проживання, форм та методів навчання тощо, а також засвоєння змісту професійної підготовки. Саме освітня діяльність іноземних студентів передбачає їх ознайомлення та подальше виконання принципів академічної доброчесності.

Що стосується першого напрямку, то результативним виявилось впровадження педагогічного супроводу іноземних студентів в освітньому середовищі університету, зумовлене необхідністю підвищення ефективності та якості вищої освіти іноземців.

Діяльність щодо реалізації педагогічного супроводу відбувалася з урахуванням специфіки факультетів педагогічного вишу (факультет славістики, мистецтв, художньо-графічний, природничий, психології і соціології, фізичного виховання і спорту, іноземної філології, фізико-математичний, юридичний, історичний) та етнопсихологічних й національно-культурних особливостей іноземних студентів, а також тих проблем, які виникають у процесі адаптації до освітнього середовища вишу й зумовлені:

- розбіжністю системи вищої освіти України та рідної країни студентів;
- розбіжностями в культурі України та рідної країни студентів;
- необхідністю адаптації не лише до навчання, але й до проживання в чужій країні;
- недостатнім рівнем володіння мовою навчання та спілкування;
- недостатньою комунікативною активністю іноземних студентів, складністю у встановленні міжособистісних відносин з представниками освітнього середовища вишу та соціокультурного простору України;
- недостатнім рівнем знань та умінь працювати з іноземними студентами представників освітнього середовища вишу (викладачів, кураторів, працівників гуртожитку, бібліотеки).

Щодо реалізації першого напрямку педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів запропоновано та впроваджено програму підготовки представників освітнього середовища вишу до безпосередньої роботи з іноземними студентами. Організовано лекції-бесіди з науково-методичних проблем адаптації за такими темами: «Інтернаціоналізація вищої освіти України»; «Світовий досвід навчання іноземних студентів»; «Історія та сучасність навчання іноземних студентів в Україні»; «Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів»; «Проблеми іноземних студентів та шляхи їх подолання в освітньому середовищі університетів України» тощо. Також було проведено семінари із працівниками структурних підрозділів університету, які відповідали за реалізацію супроводу. На семінарах досліджувалися питання щодо специфіки педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів: «Педагогічний супровід як вид соціально-педагогічної діяльності», «Педагогічний супровід адаптації іноземних студентів: специфіка, методи реалізації»; «Адаптація іноземних студентів в освітнє середовище університету». В ході семінарів учасників також ознайомили із критеріями та показниками адаптивності іноземних студентів та методиками діагностування її рівнів.

Що стосується другого напрямку – засвоєння змісту професійної підготовки, доцільними виявилися форми роботи, спрямовані на розв’язання особистісних, організаційних та академічних проблем іноземних студентів. З метою впливу на мотивацію іноземних студентів до професійно орієнтованого навчання, формування ціннісного ставлення до виконання науково-професійних завдань було проведено години спілкування, на яких студентів ознайомлювали з основними положеннями проблеми академічної доброчесності, видами її порушення, правильного використання цитування наукової літератури тощо. Принципи академічної доброчесності було розкрито за такими темами: «Академічні проблеми іноземних студентів та шляхи їх подолання»; «Зміни в українському законодавстві щодо дотримання норм академічної

відповідальності»; «Цінності майбутньої професії та проблеми академічної доброчесності»; «Моя майбутня професія».

Першими спробами професійної самореалізації для іноземних студентів стали: участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, написання статей, реалізація творчих дипломних проектів.

Підсумовуючи, зауважимо, що впровадження педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів до освітнього середовища університету та заходів з ознайомлення з проблемою академічної недоброчесності мали позитивний вплив на адаптацію іноземних студентів до нового соціального та навчального середовища, сприяли більш ефективному засвоєнню змісту професійної підготовки, формуванню навичок застосування принципів академічної доброчесності у практичній науковій діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2145-19>

Магась Г.А.,
к.н. держ. упр., докторант докторантури
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Біньковський О.А.,
к. військ. н, доцент кафедри оперативного мистецтва
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Балагур Л.О.,
к. пед. наук., старший викладач
кафедри тактики прикордонної служби
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Корупція є однією з найболючіших тем для обговорення. Щороку проблема корупції привертає все більше уваги. В контексті боротьби з корупцією доброчесність - це необхідна морально-етична складова діяльності державного службовця, яка визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах доброго відношення до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні державними ресурсами. Поняття доброчесності активно вживається у Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» [1].

Питання корупції в системі вищої освіти активно обговорюється на міжнародних форумах та конференціях. В останні роки цікавість науковців та державних органів до проблеми набуває все більших обертів. На думку американських вчених, подолати корупцію у вищій освіті набагато важче, аніж усунути тіньову економіку. Корупція підвищує дисбаланс у доступі до вищої освіти, пригальмовує процес акумуляції людського капіталу та має негативний вплив на економічне зростання та соціальний розвиток [2, с. 314]. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року [3] та Закон України «Про вищу освіту» в

редакції від 28 вересня 2017 року [4], окремо визначають зміст поняття доброчесності в академічній площині.

Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Забезпечення академічної доброчесності базується на принципах верховенства права, демократизму, законності, справедливості, толерантності, наукової сумлінності, професіоналізму, партнерства і взаємодопомоги, взаємоповаги і довіри, відкритості й прозорості, відповідальності. Імплементація принципів академічної доброчесності в освітнє та наукове середовище України потрібне оскільки, на нашу думку, через освіту можна зупинити розростання корупції в суспільстві, зменшивши при цьому її небезпеку. Формами проявів академічної не доброчесності є: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання.

Академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

З метою дотримання етичних принципів та визначених законом правил в національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького розроблено та впроваджено Положення про академічну доброчесність, яке закріплює правила етичної поведінки у трьох основних сферах діяльності закладу вищої освіти – освітній, науковій та виховній [5].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання

достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; дотримання загальноприйнятих етичних норм; демократичні відносини між представниками академічної спільноти; об'єктивне оцінювання знань та вмінь здобувачів освіти; дотримання вимог наукової сумлінності в усіх видах наукової та освітньої діяльності; принципове реагування на всі порушення цього Положення; використання у освітній або науковій діяльності лише перевірених та достовірних джерел інформації та сумлінне посилення на них; уникнення фальсифікування або фабрикивання інформації, наукових результатів з їх наступним використанням у роботі (курсовій, кваліфікаційній, звітній); виключення із практики академічної діяльності проявів хабарництва за отримання будь-яких переваг у освітній або дослідницькій діяльності; відповідальність за порушення академічної доброчесності.

З метою виконання норм цього Положення в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ) створюються Комісії з питань академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, а також здобувачами вищої освіти. Комісіям наділяється право одержувати і розглядати заяви щодо порушення цього Положення та надавати пропозиції адміністрації НАДПСУ щодо вживання заходів відповідно до чинного законодавства України та нормативних актів НАДПСУ. До Комісії із заявою про порушення норм цього Положення, внесення пропозицій або доповнень може звернутися будь-який працівник НАДПСУ або здобувач освіти. За порушення норм цього Положення учасники освітнього процесу притягуються до відповідальності відповідно до вимог чинного законодавства України. Ступінь серйозності порушень може відрізнятися за видами порушень, їх повторюваністю, видами робіт (поточні письмові завдання, підсумкова атестація з дисципліни, підсумкова атестація на певному рівні освіти, дисертації, монографії, наукові публікації, наукові звіти

тощо) та ін. Основні види відповідальності педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників за порушення академічної доброчесності встановлює ч. 5 ст. 42 Закону України «Про освіту». До них належать: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-наукового) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Отже, на наше глибоке переконання, впровадження такого механізму як академічна доброчесність дає змогу адекватно реагувати на прояви корупції у сфері вищої освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 46, ст.2047).
2. Osipian, A. L. (2007), "Research in Comparative and International Education Corruption in Higher Education: conceptual approaches and measurement techniques", *Research in Comparative and International Education*, Vol. 2, no. 4, pp. 313—332, available at: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/rcie.2007.2.4.313> (Accessed 05 Nov 2017).
3. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380).
4. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004)
5. Положення про академічну доброчесність у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

*Мармаза О. І.,
к.пед.н, професор, професор кафедри
наукових основ управління і психології
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

КЕРІВНИК ЯК СУБ'ЄКТ ТА ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

Стабільний та динамічний розвиток освіти пов'язаний із формуванням ефективної державної інноваційної політики. У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» зазначено про необхідність створення системи мотивацій, стимулювання та заохочення інноваційної діяльності у сфері освіти; розроблення системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності [3].

Під час інноваційної діяльності актуалізується проблема інноваційного менеджменту, зростає роль керівника, а його особистісні якості та позиція, академічна доброчесність, професійна майстерність, інноваційна компетентність та культура визначають не тільки якість інновацій, а й перспективи, конкурентоспроможність, імідж, репутацію закладу освіти в цілому.

Інноваційний менеджмент являє собою стійку сукупність дій з визначення цілей розвитку закладу, обґрунтування та прийняття рішень щодо впровадження новацій, організації інноваційної діяльності, мотивації та стимулювання суб'єктів інноваційного процесу. Інноваційний менеджмент – це підсистема загального управління, метою якої є управління інноваційними процесами в організації [1].

Вимоги до особистості керівника, який працює в інноваційному режимі, можна розкрити за допомогою низки критеріїв та показників [2]. Це: мотиваційно-творча спрямованість (передбачає здатність взаємодіяти з педагогами-новаторами, брати участь у інноваційних проектах, бути готовим відстоювати управлінське рішення щодо застосування освітніх інновацій);

творчий потенціал (знаходить прояв у вмінні моделювати системи, генерувати висунуті ідеї та думки, здійснювати експериментально-пошукову діяльність); світогляд керівника (поінформованість про досягнення розвитку різних наукових галузей; користування послугами бібліотек, відвідування театрів, музеїв, виставок; наукове світосприйняття); морально-правовий аспект (моральні норми поведінки, академічна доброчесність, порядність, схильність до ризику та випробовувань); комунікабельність (уміння тактовно поводитись у будь-яких ситуаціях, поважне ставлення до оточуючих та їхніх думок, уміння швидко знаходити спільну розмову, інтереси); самоорганізація (складається із діловитості, оперативності, рефлексивності, постійного самовдосконалення, цілеспрямованості, презентабельності).

Когнітивний модуль можна описати за допомогою таких характеристик, як: системність знань з педагогіки (усвідомлення цілісності педагогічного процесу, законів та закономірностей розвитку; наукові засади організації навчально-виховного процесу, застосування в педагогічній діяльності гуманістичних технологій); системність знань з психології (утворюється із всебічності знань про особистість та її розвиток, усвідомлення ролі психології в педагогіці та управлінні); системність знань з менеджменту (організації управління на наукових засадах, концептуальності в управлінні, запровадження сучасних технологій організації управлінської діяльності); системність знань з освітньої інноватики (знання та вільне оперування поняттями педагогічної інноватики, відстеження розвитку освітніх інновацій, створення умов для формування інноваційного середовища в навчальному закладі).

Діяльнісний модуль інноваційної компетентності керівника закладу освіти інтегрується із чинників, які розкривають основний зміст його інноваційної діяльності: мотивація персоналу (передбачає бажання ініціювати і підтримувати освітні інновації, здатність визначати провідні мотиви діяльності людини та розробити дієву систему стимулювання); аналітико-прогностична функція управління (уміщує вміння глибоко аналізувати стан навчально-виховної

системи та визначати проблеми, здатність відстежувати тенденції та закономірності розвитку, вміння виявляти перспективи та прогнозувати зміни, вміння розробити цільовий проект); організаційно-координаційна функція (передбачає вміння упорядкувати та узгодити діяльність людей, здатність забезпечити ресурсами будь-які плани та програми діяльності); контрольно-оцінна діяльність (полягає у вмінні провести моніторинг, реалізувати експертну процедуру, визначити критерії та показники оцінки діяльності людей та встановити якість виконаної роботи); володіння засобами інноваційного менеджменту (вміння здійснити маркетинг інновацій, впровадити технологію бенчмаркінгу та реалізувати бренд-стратегію, вміння організувати процедуру фрондування інноваційного ринку та реалізувати процедуру дифузії інновацій).

Інноваційний менеджмент сприяє системній інноваційній діяльності, створенню єдиного інформаційного поля про інноваційну діяльність, формує сприятливий інвестиційний клімат та конкурентоспроможність закладу освіти.

Проблема інноваційної компетентності керівника пов'язана із необхідністю цілеспрямованої підготовки до управління інноваційними процесами.

Подальші наукові розвідки у контексті означеної проблеми повинні стосуватись питань формування інноваційної культури керівника та педагогів закладу освіти на принципах академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент : [навч.-метод. посіб.] / О. І. Мармаза. — Харків : Планета-принт, 2016. — 197 с.
2. Мармаза О. І. Формування інноваційної компетентності керівника навчального закладу в процесі магістерської підготовки // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. — 2014. — № 1 (35). — С. 443 — 452.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Указ Президента України № 344/2013) [Електронний ресурс] — Режим доступу

: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html> — Дата звернення: 03.04.2018.
— Назва з екрана.

*Мовчан І.В.,
Студентка 5 курсу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОГО ЖИТТЯ

Сьогодні дуже актуальною є тема академічної доброчесності. Науковці жваво дискутують про якість наукових досліджень, достовірність дослідницьких практик, чистоту експерименту, плагіат і недобропорядність. Проблема несумлінного ставлення до авторства існує в усьому світі, відповідно, створюються різні програми для поліпшення якості освіти, нормативні акти, закони, які б унеможливили плагіат і подібні речі. Глибина ситуації вимірюється століттями, а може, й навіть і тисячоліттями. Ще за часів виникнення писемності існував плагіат.

Академічна нечесність бере свої витoki ще з перших випробовувань [1]. Багато вчених зазначають, що шахрайство, або як його називають у сфері академічної доброчесності - "чітінг", переважало ще на китайських іспитах на цивільну службу тисячі років тому, коли такий обман мав своєю санкцією смертну кару як для того, хто складає іспит, так і для екзаменатора [1; 2]. Хабарництво на користь екзаменаторів також було дуже поширеним, цьому є свідчення, представлені в таких працях, як колекція оповідань династії Мін "Книга шахрайств" [3] та роман династії Цин "Неофіційна історія конфуціанців"[4].

Академічна нечесність не має універсального визначення [5]. Освітні установи в різних регіонах по-різному розуміють її та діють стосовно неї.

Своє існування стандарти цитування та посилання взяли ще в кінці 19-го століття з появою рекомендацій, які надали наукові суспільства [6]. Також були створені професійні асоціації, такі як Асоціація сучасної мови (MLA) [7], головна професійна асоціація в США для вчених мови та літератури, і Американська психологічна асоціація (APA) [8], найбільша наукова і професійна організація психологів в США.

В основі академічного життя лежить інтелектуальна чесність. Саме через таку чесність та порядність існує довіра до освіти та науки. Порухення цієї довіри загрожує самому існуванню освітніх і наукових установ. Деякі вчені стверджують, що є студенти з патологічним бажанням обдурити. Письменник Томас Маллон відзначав, що вчені знаходили, що плагіат в літературі (Семюел Тейлор Кольрідж і Чарльз Рід - два показових прикладу) часто відбувається в порядку, аналогічному kleptomaniї (психологічне захворювання, пов'язане з неконтрольованим злодійством, навіть якщо це проти інтересів злодія) [9].

Зараз тема академічної доброчесності є дуже популярною. Україна в даному питанні не є винятком. Наша країна пройшла великий шлях до визнання академічної доброчесності дуже важливою для освітньої та наукової спільноти. Це підтверджується тим, що університети почали передплачувати за «антиплагіатні» комп'ютерні системи та прийняли кодекси академічної етики. Законодавство України також не стоїть на місці.

Стаття 42 нової редакції Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [10].

Норми закону також перераховують види дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками

та здобувачами освіти. Серед них, наприклад, посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права та інші [10]. Порухенням академічної доброчесності вважаються певні види діяльності, які визначаються в частині 4 Статті, а саме: академічний плагіат, само плагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

Стосовно дефініцій порушень академічної доброчесності також існують різні думки. Наприклад, Закон України «Про освіту» визначає академічний плагіат як оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [10]. Юрій Федорченко, кандидат філософських наук, незалежний освітній аналітик-консультант у своїй статті «Академічна недоброчесність у лекціях когнітивного диссонансу» вважає, що плагіат є не лише виявом неспроможності конкретного дослідника самостійно провести наукове дослідження та оформити його результати у тексті, а й вираженням відвертої зухвалості, що часто межує з недоумкуватістю [11].

Отже тема академічної доброчесності дуже важлива та потребує значних обговорень. На сьогодні багато країн в світі мають законодавчо закріплені норми з даного питання, які мають імперативний характер. Варто зазначити, що чесне здобуття якісної освіти є запорукою успіху країни.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Lang, J. M. (2013). Cheating lessons: Learning from academic dishonesty. Harvard, MA: Harvard University Press.
2. Ann Bushway and William R. Nash, "School Cheating Behavior", Review of Educational Research 47, no. 4 (Autumn 1977), 623.
3. The Book of Swindles - Columbia University Press. URL: <https://cup.columbia.edu/book/the-book-of-swindles/9780231178631> (дата звернення: 02.02.2019) .

4. Rulin waishi – Вікіпедія. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rulin_waishi (дата звернення: 02.02.2019).
5. Comparative Analysis of Institutional Policy Definitions of Plagiarism: A Pan-Canadian University Study – Springer Link. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10780-017-9300-7> (дата звернення: 02.02.2019).
6. Sue Carter Simmons (April 23, 1999). "Competing Notions of Authorship: A Historical Look at Students and Textbooks on Plagiarism and Cheating". In Lise Buranen, Alice M. Roy. Perspectives on Plagiarism and Intellectual Property in the Postmodern World. Albany: State University of New York Press. p. 42.
7. About the MLA – MLA. URL: <https://www.mla.org/About-Us/About-the-MLA> (дата звернення: 02.02.2019) .
8. Who we are – APA. URL: <https://www.apa.org/about/apa/index.aspx> (дата звернення: 02.02.2019) .
9. Академическая непорядочность – Вікіпедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Академическая_непорядочность (дата звернення: 02.02.2019) .
10. Закон України Про освіту – Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print> (дата звернення: 02.02.2019) .
11. Академічна недоброчесність у лекціях когнітивного дисонансу – Освіта. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/60290/ (дата звернення: 02.02.2019).

*Нітченко А.Г.,
к.іст.наук, доцент, доцент кафедри теорії
та історії держави і права, конституційного права
Чернігівський національний технологічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Сьогодні в Україні тема академічної доброчесності в освіті та науці належить до найактуальніших, вона хвилює не тільки наше суспільство, а й європейську та міжнародну інтелектуальну спільноту.

В чому ж полягає суть академічної доброчесності та які її складові? По-перше, слід зазначити, що доброчесність – це моральна якість і чеснота особистості, яка може бути сформована завдяки вихованню та освіті. Коли ж ми говоримо про академічну доброчесність, то маємо на увазі академічну культуру: етичні норми й правила поведінки, якими мають керуватися учасники академічної комунікації, науково-освітнього простору.

Як відомо, в основі академічної доброчесності лежить чесність та порядність у виконанні своїх обов'язків, довіра, справедливість, повага, відповідальність та мужність. Таким чином, академічна доброчесність стосується як внутрішньої культури особистості, її гідності, так і загальної корпоративної культури вищого навчального закладу (освітніх закладів різних рівнів загалом), включаючи наступні складові: етичні норми та інформаційну грамотність академічного середовища, Кодекс честі навчального закладу, боротьбу з плагіатом та антикорупційні заходи. Негідна академічна поведінка учасників академічної комунікації визнана несумісною із процесом пізнання, творчості та прогресу.

Дотримання принципів академічної доброчесності дозволяє боротися із наступними академічними зловживаннями: плагіатом (у тому числі й самоплагіатом); академічним шахрайством; списуванням під час контрольних

заходів; фабрикацією/фальсифікацією; наданням відгуків/рецензій без належної експертизи; псуванням/саботажем навчальної або наукової роботи інших осіб; несправедливим співавторством; придбанням з наступним поданням як власних результатів навчальної та наукової діяльності; пропонуванням/прийняттям несправедливої винагороди; замовчуванням інформації про конфлікт інтересів тощо.

Сьогодні академічна доброчесність є одним із важливих критеріїв якості освіти в усьому цивілізованому світі, який напряду впливає на її основну функцію, визначаючи які конкретно суспільні цінності закладаються під час навчання.

Імплементація принципів академічної доброчесності в освітнє та наукове середовище України покликана подолати зазначені вади зловживань і неналежного ставлення до своїх обов'язків учасників академічної комунікації, підвищити рівень вищої та середньої освіти, стандарти підготовки висококваліфікованих професіоналів, підвищення їхньої кваліфікації тощо.

Як не прикро, але маємо визнати, що наразі в академічному середовищі України спостерігається системна криза основних засад академічної доброчесності. Публічне викриття у ЗМІ численних прикладів академічної недоброчесності, в основному випадків академічного плагіату, вже нікого не дивують. Такі основні атрибути глобальної інформатизації суспільства, як мас-медіа, комп'ютеризація, Інтернет - не тільки полегшили процес використання та поширення інформації, відкривши вільний доступ до продуктів інтелектуальної власності, а й стали одним із факторів, що сприяють плагіату академічних текстів і порушенню принципів академічної доброчесності.

Законодавчо визначено, що під плагіатом розуміється оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Найбільшого поширення набули наступні види плагіату: копіювання інформації іншого автора та видання роботи за свою без

оформлення, або без належного оформлення цитування; парафраза; компіляція; самоплагіат.

Якщо з академічним плагіатом все просто – це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства то поняття «самоплагіат» викликає низку дискусій та застережень.

Найчастіше під цим поняттям розуміють повторне оприлюднення автором власних досліджень (наукових праць) у іншому виданні без суттєвого доповнення тексту новими висновками, матеріалами тощо. Часто автори вдаються до такого методу для збільшення статистики своїх публікацій. Фактично такий крок не порушує авторське право, але з моральної точки зору сприймається як недоброчесний крок і засуджується науковою спільнотою розвинених країн.

Натомість допускається повторне оприлюднення власних студій, котрі були суттєво відкориговані внаслідок подальшого дослідження проблеми, нових відкриттів, конкретизації попередніх даних тощо. У разі прагнення автора донести свою більш ранню роботу до ширшої аудиторії, доцільно використовувати препринти для друкованих та препринтні сервери для електронних публікацій, що є поширеною практикою у розвинених країнах.

Отже, явище плагіату характеризується практичною необізнаністю та потребує нагального вирішення на локальних, перш за все, університетських рівнях. В цьому питанні світовий досвід сприяння академічній доброчесності має стати у нагоді. Серед вдалих прикладів створення дієвої системи сприяння академічній доброчесності слід виділити досвід одного з найкращих університетів світу за Академічним рейтингом світових університетів 2018 року – Curtin University (Австралія). Університет зі світовою репутацією засновує свою діяльність на наступних цінностях: чесність, повага, сміливість, досконалість та вплив, що відповідають принципам академічної доброчесності. І

студенти, і викладачі університету мають їх дотримуватися, а також дотримуватися відповідних кодексів, законів, законодавчих актів, політики і процедур оприлюднених на офіційній веб-сторінці університету (<https://about.curtin.edu.au>).

Слід зазначити, що більшість українських вищих навчальних закладів, завдяки Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP розпочали імплементацію міжнародного досвіду у свою діяльність. Впровадження новітніх практик академічної доброчесності є одним з пріоритетів і Чернігівського національного технологічного університету. Зокрема, сприяння розвитку академічної доброчесності в університеті відбувається за наступними напрямками: розроблено відповідні нормативні документи (Наказ «Про затвердження «Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників ЧНТУ»; Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників та ін.); утворено Комісію з питань академічної доброчесності; впроваджено курс «Основи академічного письма»; запропоновано ІТ-рішення організації перевірки на плагіат; на офіційній веб-сторінці університету та сторінці у Facebook регулярно проводиться інформаційно-просвітницька робота. З цією ж метою проведена серія тренінгів направлених на популяризацію принципів та норм академічної доброчесності серед учасників освітнього процесу та підвищення рівня правової культури в сфері охорони прав інтелектуальної власності. Прийняті заходи значно підвищили обізнаність та свідомість усіх учасників освітнього процесу.

Отже, подальша імплементація принципів академічної доброчесності в освітній та науковий простір має стати дієвим інструментом забезпечення високого рівня якості освіти, що є неодмінною умовою для поступу українського суспільства в умовах постіндустріальної стадії розвитку сучасного світу.

*Назаренко І. А.,
канд. техн. наук, доцент кафедри
технології в ресторанному господарстві
та готельної і ресторанної справи
Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського*

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ДОННУЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН- БАРАНОВСЬКОГО

Питання академічної доброчесності та наслідків її недотримання як ніколи є актуальними для України. Адже недопустимою є ситуація, коли наукові роботи (від курсових до докторських) виконуються на замовлення, студентські роботи передаються від курсу до курсу лише зі зміненими титульними сторінками, у наукових текстах перефразовують чужі думки та видають за власні без посилання на їх справжнього автора, коли метою наукового дослідження є не нове наукове знання, а отримання вченого ступеня, і цей ряд можна продовжити [1].

Наразі в українському суспільстві значна увага приділяється інституційним змінам у сфері вищої освіти. Великі надії дає впровадження Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), який дозволив реалізувати принцип університетської автономії в українських реаліях та розпочав побудову системи протидії академічній недоброчесності на всіх рівнях [2].

У законі обрано правильний і дійовий напрям запобігання порушенням академічної етики – прозорість і підзвітність діяльності ВНЗ. Немає кращих «ліків» від корупції, ніж забезпечення прозорості повноважень, процедур і результатів інституційної діяльності. На рівні університету дотримання засад академічної чесності має стати частиною чіткої інституційної політики,

підкріпленої бажанням запровадити нову модель і принципи академічної взаємодії [3, с. 39].

Донецьким національним університетом економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (далі Університет) відповідно до Закону України «Про освіту від 05.09.2017 №2145-VIII, Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII, Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII, Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII розроблено положення про запобігання та виявлення академічного плагіату.

Положення розроблено з метою встановлення базових засад дотримання академічної доброчесності та запобігання плагіату, підвищення якості організації навчального процесу, формування культури коректної роботи із джерелами інформації, визначення порядку проведення перевірки робіт здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників Університету на наявність академічного плагіату. Дане положення є складовою системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Усі види робіт науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти Університету проходять перевірку на наявність академічного плагіату. Перевірці на наявність академічного плагіату підлягають письмові роботи здобувачів вищої освіти, навчально-методичні роботи науково-педагогічних працівників, наукові статті, подані до друку у періодичні видання Університету, рукописи статей, тез доповідей, що надходять до оргкомітетів заходів наукового, науково-технічного і науково-методичного спрямування (конференцій, семінарів, з'їздів, конгресів), кафедральні звіти з науково-дослідної роботи, монографії наукових та науково-педагогічних працівників.

Перевірка робіт на наявність академічного плагіату здійснюється за допомогою комп'ютерної програми "Unicheck". За результатами перевірки система виявлення збігів/ідентичності/схожості формує звіт подібності. Робота вважається оригінальною та рекомендується до друку якщо показник її

оригінальності складає понад 75%, у випадку отримання показника оригінальності від 0 до 74,99% робота до друку не допускається і повертається автору на доопрацювання. Після внесених автором необхідних виправлень процедура перевірки видання на наявність плагіату проводиться повторно. Результати перевірки робіт на наявність академічного плагіату відображаються у щорічному звіті кафедр, який подається до навчального відділу.

З метою профілактики плагіату наукові та навчально-методичні праці науково-педагогічних працівників, а також письмові роботи здобувачів вищої освіти розміщуються в репозитарії Університету. Окрім цього, постійно відбувається інформування науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти про правила наукової етики та наслідки виявлення фактів академічного плагіату. В навчальний процес впроваджено творчі завдання (тези, есе, рецензії, огляди літератури), які сприяють формуванню навичок самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Розроблено та розповсюджено методичні матеріали зі стандартизованим визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на інформацію, яка використовується в наукових, та навчально-методичних роботах. Проводяться методичні семінари з основ наукового письма та дослідницької роботи з вивченням вимог до написання наукових робіт, принципів самостійності роботи, коректного застосування інформації з інших джерел та уникнення плагіату, а також правил опису джерел та оформлення цитувань.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сербін О. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек : проект / О. Сербін. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/fahivciu/%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80.pdf (дата звернення: 28.01.2019).

2. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. No 1556-VII // Відом. Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> (дата звернення: 28.01.2019).

3. Добко Т. Академічна культура та доброчесність, як соціальний капітал сучасного університету / Т. Добко, В. Турчиновський // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ: Таксон, 2016. – С. 37 – 52.

Абатуров О.Є.,
д.мед.н., професор, завідувач кафедри
педіатрії І та медичної генетики
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

Нікуліна А.О.,
к.мед.н., асистент кафедри педіатрії І
та медичної генетики
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ОСНОВНА ІНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ

Академічна доброчесність (АД) – одна з основних задач міжнародної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність у захисті норм права і базових академічних та етичних цінностей для забезпечення якості та належних результатів навчання, рис. 1.

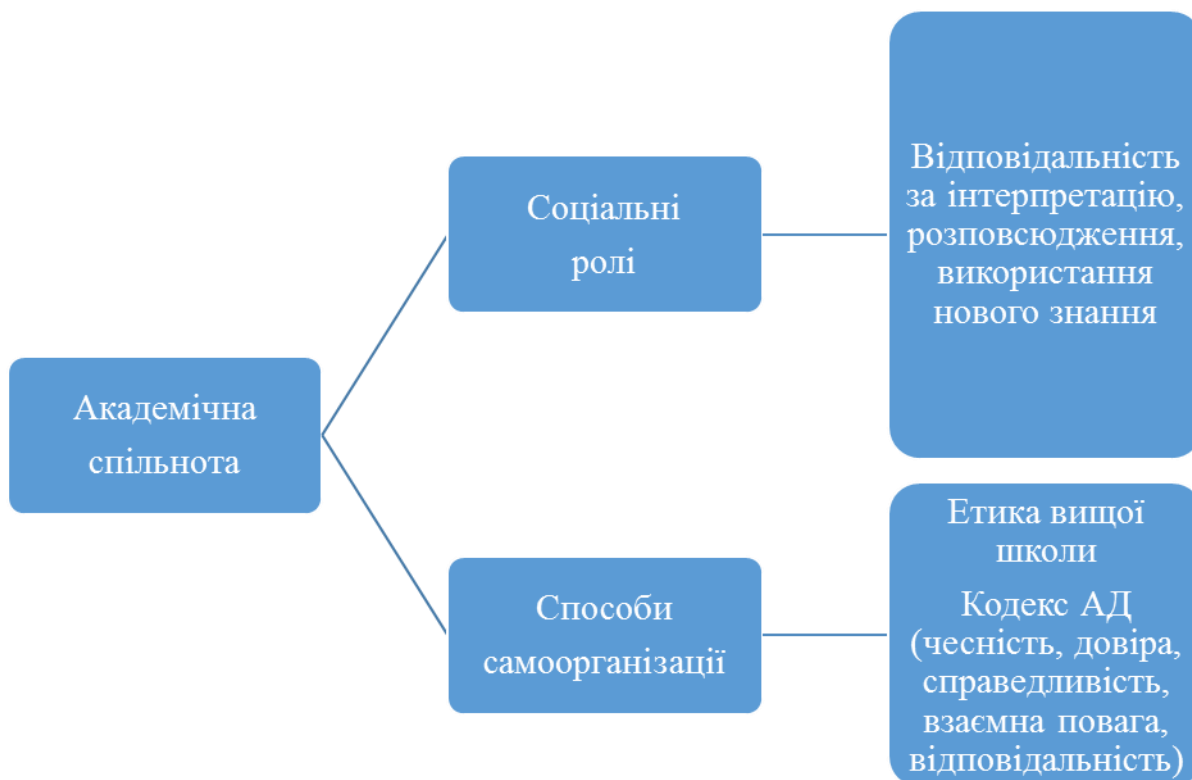

Рис. 1. Соціальні ролі та способи самоорганізації академічної спільноти

Об'єктом вивчення етики вищої школи є ставлення людини до інформації з позиції системи суспільних норм і цінностей. Поняттєвий апарат інформаційної етики включає авторське право, інтелектуальну власність, інтелектуальну свободу, цензуру, плагіат, інформаційне право, таємницю інформації. У 2016 році розпочав свою діяльність україно-американський Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP). Мета SAIUP – формування нової академічної культури, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі. Проект реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти в Україні за підтримки Посольства США та у партнерстві з Міністерством освіти та науки України.

Основними принципами АД, згідно з Керівництвом для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти [2], вважається:

1. Академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях;
2. Рівність, справедливість та відсутність дискримінації;
3. Підзвітність, прозорість і незалежність;
4. Критичний аналіз та повага до аргументованих думок;
5. Відповідальність за використання активів, ресурсів і навколишнього середовища;
6. Вільне та відкрите поширення знань та інформації;
7. Солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами.

Соціальні ролі суб'єктів академічної спільноти: здатність бути чесним стосовно до інформації в процесі отримання знань, поважати інформацію як інтелектуальну власність в процесі взаємодії з нею, брати на себе відповідальність за порушення, пов'язані з використанням інформації в процесі навчання, здатність діяти справедливо згідно з чинними у ВНЗ вимогами й нормами, що регулюють інформаційну поведінку [6].

Імплементація принципів АД в освітнє та наукове середовище України є найактуальнішою проблемою не тільки наукової спільноти (студентів,

викладачів, дослідників, організаторів наукової та освітньої діяльності тощо), що стикається з такими проблемами сучасності, як масовість, економізація академічного простору, глобалізація, що призводять до орієнтації на тенденції розвитку світової економіки, прискорений розвиток нових інформаційних та комунікаційних технологій, створення міжнародної мережі знань, набуття англійською мовою домінантної позиції в розповсюдженні наукової інформації [1, 3].

Опитування студентської молоді КНЛУ в 2018 році виявило, що майже 96% респондентів вдавалися до недоброчесних практик, 87% вважають, що їм варто покращити інформованість стосовно АД, 35% відповіли, що знають основні принципи АД і, лише 17% - знайомі зі Ст. 42 Закону України «Про освіту». Основними причинами, що на думку опитуваних сприяє академічній недоброчесності є: лінь; брак часу; незацікавленість предметом; надлишок інформації; ігнорування цієї проблеми викладачами; отримання хорошої оцінки «без зайвих зусиль»; страх; «так легше»; менталітет суспільства, яке пропонує мало позитивних прикладів для наслідування стосовно особистої доброчесності.

Найпоширенішими видами академічної недоброчесності є:

- 1) Плагіат (повний плагіат, плагіат-переклад, структурний плагіат і плагіат, попри наявність посилань, самоплагіат);
- 2) Академічне шахрайство (фальсифікація або фабрикація інформації, наукових результатів та наступне використання їх в академічній роботі, підписка підписів в офіційних документах);

Федеральна політика США визначає такі види неправомірної поведінки в науково-дослідницьких колах як фальсифікація, фабрикація і плагіат аббревіатурою FFP.

- 3) Використання під час іспитів заборонених допоміжних матеріалів або технічних засобів (шпаргалки, гаджети);

- 4) Посилання на джерела, які не використовувалися в роботі, списування (реплікація);

5) Несанкціонована співпраця, яка передбачає надання певними особами допомоги для здійснення акту академічної нечесності;

6) Корупційні діяння (пропонування чи отримання неправомірної вигоди при оцінюванні навчання, виконанні навчальних чи дослідницьких завдань, використання родинних або службових зв'язків для отримання позитивної або вищої оцінки при складанні будь-якого виду підсумкового контролю або переваг у роботі;

7) Недотримання інституційних правил проведення досліджень.

Окрім того до неправомірної поведінки в дослідженнях також включено сексуальні домагання, саботаж, оманливе використання статистики та неможливість розкрити значний конфлікт інтересів [7]. Також, цікава думка D.M. Shaw та B.S. Elger, стосовно етичних аспектів платного відкритого доступу під час друку наукових публікацій. Не зважаючи на деякі позитивні ефекти, платний відкритий доступ має як мінімум три неетичних аспекти: він дискримінує дослідників, створює редакційний конфлікт інтересів і відволікає фінансування від фактичного проведення досліджень [8].

Наукові проступки можуть призвести до серйозного ризику безпеки в повсякденному житті. Пропонована в 2018 році, Toshio Kuroki система класифікації академічної недоброчесності відображає глибокі цінності істини, довіри і ризику більш безпосередньо, ніж попередня класифікація, і роз'яснює питання про характер і значення проступку [5]:

I Клас неправомірної поведінки - викривлення правди:

- 1). Фабрикація;
- 2). Фальсифікація.

II Клас недобросовісної поведінки - зрада довіри:

- 1). Плагіат тексту;
- 2). Самоплагіат;
- 3). Неадекватна дослідницька практика.

III клас неправомірної поведінки - ризик для здоров'я і безпечності промислових товарів:

- 1). Ризик для безпеки здоров'я;
- 2). Ризик для безпеки промислової продукції.

На жаль, студенти медичних ВНЗ часто стають свідками суперечливих практик стосовно того, що вони почули в аудиторіях про основні цінності професійної чесності, і те, що вони зустрічають в реальних ситуаціях. Водночас, літературні джерела демонструють високу поширеність академічного шахрайства серед студентів-медиків в діапазоні від 74% до 97% і стверджують, що студенти використовують інноваційні стратегії шахрайства як на низькому, так і на високому рівні під час іспитів, письмових завдань, в груповій роботі або під час клінічної практики [4].

Опитувальник Dundee Polyprofessionalism Inventory I є цінним інструментом електронних навчальних ресурсів, які можуть застосовуватися різними стратегіями для навчання студентів, в тому числі студентів – медиків, інтернів і лікарів-практиків, а також викладачів очікуваним стандартам АД в їх трудовому житті, а також вибору санкцій, спрямованих на підтримку АД. При використанні наведеного опитувальника серед 411 респондентів в медичних школах Університету Тайби (Алмадіна Альмунавара, Саудівська Аравія) і Університету Лестера (Лестер, Великобританія) були отримані наступні дані [3], що свідчить про більш високий рівень обізнаності основним вимогам АД серед викладачів - клініцистів (60%), ніж серед викладачів фундаментальних дисциплін (40%), так як і серед студентів випускних курсів (32,2%), в порівняння зі студентами перших курсів (25,4%). Рекомендовані санкції серед студентів старших курсів, а також студентів з Великобританії по впровадженню АД мали більш жорсткий характер, при $p < 0,05$ за наступними найбільш частими на думку студентської молоді критеріями:

- 1) Спроба використовувати особисті відносини, хабарі або загрози для отримання академічних переваг, наприклад, шляхом отримання попередніх

копій екзаменаційних робіт або здачі іспиту при тиску на співробітників (94,9%);

2) Шахрайство на іспиті, реплікація, використання мобільного телефону (94,6%);

3) Підписування листів відвідуваності для відсутніх друзів (70,3%);

4) Обмін інформацією про іспит до його здачі (18,7%).

Таким чином, поняття АД залежить від демографічного, концептуального, вікового та культурного сприйняття. Для забезпечення правил АД у вітчизняному науковому товаристві, перш за все, необхідно:

1. Проводити просвітницькі кампанії (наприклад, Мерілендський кодекс честі передбачає суттєве залучення студентів до поширення академічної доброчесності за допомогою таких стратегій, як спільна робота з викладачами над зменшенням нечесної поведінки студентів, членство в колегіях з розгляду справ, а також проведення презентацій для інших студентів стосовно важливості доброчесності).

2. Зміцнювати самооцінку та відвагу студентів (акцент на студентському лідерстві)

3. Дати можливість студентській молоді самостійно обирати навчальні курси.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Altbach Ph.G., Reisberg L., Rumbley L.E. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. Executive Summary. Published in 2009 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Paris, p. iii – iv.

2. Code of Ethics for Higher Education/Council of International Schools. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.cois.org/uploaded/Documentation/For_Colleges_and_Universities/Code_of_Ethics_for_Higher_Education.pdf.

3. Guraya S.Y. Comparing recommended sanctions for lapses of academic integrity as measured by Dundee Polyprofessionalism Inventory I: Academic integrity from a Saudi and a UK medical school. *J Chin Med Assoc.* 2018 Sep;81(9):787-795. doi: 10.1016/j.jcma.2018.04.001.
4. Guraya S.Y. The usage of social networking sites by medical students for educational purposes: a meta-analysis and systematic review. *North Am J Med Sci.* 2016; 8: 268-278. doi: 10.4103/1947-2714.187131.
5. Kuroki T. New Classification of Research Misconduct from the Viewpoint of Truth, Trust, and Risk, Accountability in Research. 2018; 25:7-8, 404-408. doi: 10.1080/08989621.2018.1548283.
6. Merkulova O.G. Information ethics of students in the system of academic values of a higher educational institution: competence-based approach. *Psychological and pedagogical search.* 2014; 1 (29): 184-190. [Article in Russian].
7. Resnik D.B. Is it Time to Revise the Definition of Research Misconduct? Accountability in Research. 2019; Jan 16:1-15. doi: 10.1080/08989621.2019.1570156.
8. Shaw D.M., Elger B.S. Unethical Aspects of Open Access. Accountability in Research. Policies and Quality Assurance. 2018; 25: 409-416. doi.org/10.1080/08989621.2018.153778.

Павліш Л.О.,
*к.техн.н., доцент кафедри товарознавства та
 комерційної діяльності Ужгородського
 торговельно-економічного інституту Київського
 національного торговельно-економічного університету*

Василиха Н.В.,
*к.е.н., доцент кафедри товарознавства та
 комерційної діяльності Ужгородського
 торговельно-економічного інституту Київського
 національного торговельно-економічного університету*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Історично склалося, що доброчесність - висока моральна чистота, чесність [1], - завжди була тією чеснотою, якої прагнули в усіх сферах життя. Доброчесність дівчини оспівується в стародавніх народних піснях. Доброчесність президента, державного службовця, судді, експерта, адвоката – є ідеалом, ознакою їх професійної придатності.

Поняття «академічна доброчесність» конкретизуються сферою, в якій проявляються ознаки доброчесності, а саме в освітній і науковій.

Нині термін «академічна доброчесність» законодавчо закріплений на державному рівні, визнається однією з засад державної політики у сфері освіти та принципом освітньої діяльності. Згідно Закону України «Про освіту», академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Так, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками, відповідно до закону, передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень,

відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [2].

Порушенням академічної доброчесності, її противагами, за Законом вважаються: академічний плагіат та самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман та хабарництво, а також необ'єктивне оцінювання [2]. Крім цього, до категорії академічної нечесності, на думку Садика В. [3], можуть бути віднесені академічний саботаж – вчинення дослідником таких дій, які дають йому можливість отримати нелегітимну академічну вигоду, чи зменшити таку для інших членів академічної групи чи спільноти (наприклад, шляхом затягування процесу рецензування роботи автора для використання результатів у власних цілях, знищення певних даних відносно інших дослідників-конкурентів) та професорська нечесність – зловживання окремими представниками педагогічних працівників своїми службовими обов'язками з метою примусу і тиску на колег чи студентів.

За роки незалежної України система освіти, в тому числі і вища, зазнала значних трансформацій, не завжди позитивних. Непослідовність державної політики, нівелювання цінності вищої освіти, її унікальності, елітності, винятковості, призвело до зниження вимог до її здобувачів та доступності для людей з пересічними здібностями. Останнє зумовило появу як «псевдоспеціалістів», так і «псевдовчених». Крім того, інформатизація та комп'ютеризація суспільства обумовила доступність майже будь-яких джерел, як універсальних, так і спеціалізованих, що викликає хибне уявлення про власну значущість, «що все, що знайшов є моїм, я можу його використовувати».

Починаючи зі шкільної парти, «дуже сучасний» вчитель, даючи завдання учню створити презентацію для розкриття певної проблеми, не завжди ставить принципове питання, щодо вивчення та аналізу першоджерел з обов'язковим

посиланням на них авторами. Звичайно, самим учням значно простіше використати готовий матеріал, або взагалі, – готову презентацію. Часто списування взагалі не вважається «гріхом», а вміння хитро списати підвищує статус школяра серед однолітків. Така негативна практика продовжується і в подальшому навчанні – у закладі вищої освіти при написанні курсових та випускних робіт, звітів з практики, виконанні контрольних робіт тощо.

Значним пластом недотримання принципів академічної доброчесності є плагіат та самоплагіат в наукових працях. Ніяким чином не виправдовуючи це негативне, неправильне, невідповідне моральності та честі науковця явище, зазначимо чинники, що сприяють його появі – вимоги нормативних актів щодо певної кількості наукових праць за визначений період поряд з відсутністю матеріальної підтримки.

Шляхи подолання практики порушення принципів академічної доброчесності є предметом наукових досліджень та обговорення на різних рівнях, як в Україні так і на міжнародному рівні. Підтримуємо думку тих науковців, котрі вважають, що, крім жорстких заходів щодо відповідальності за порушення академічної доброчесності, та консультацій, лекцій та обговорень негативної практики, необхідним перш за все є побудова морально здорового та відповідального суспільства. Подолання академічної нечесності потребує звернення до гідності людини, до її самоповаги та поваги до інших. Чим вищий рівень взаємоповаги, чесності та довіри у спільноті, тим краще людина здатна вирішити поставлені перед нею завдання. Поступово все більше людей, які мають відношення до сфери освіти, переконуються, що позитивні зрушення в країні слід починати з себе, власного робочого місця і ставлення до виконання своїх обов'язків [4, с.8].

Створення атмосфери академічної доброчесності в навчальному закладі – процес складний, тривалий, але необхідний, адже академічна доброчесність стосується не лише якості освіти – вона безпосередньо впливає на те, яку молодь виховує система вищої освіти в країні та яким є «секрет успіху» суспільства:

наполеглива праця чи обман, шахрайство та сумнівна спритність [5]. Отже, вважаємо, що дотримання принципів академічної доброчесності в першу чергу має формуватися як моральні якості особистості, що необхідно популяризувати, а вже потім – як об’єкт регулювання, стандартизації.

Маємо надію, що наукове стажування для освітян «Академічна доброчесність» сприятиме вивченню досвіду Республіки Польща щодо цієї проблеми та допоможе виокремити шляхи подолання системних порушень академічної доброчесності в реаліях української освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970—1980. Т. 2, 1971. С. 326. URL: <http://sum.in.ua/s/dobrochesnistj> (дата звернення: 28.01.2019)

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 27.01.2019).

3. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? // Освітня політика: портал громадських експертів. URL : <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-151-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakostivishchoji-osviti> (дата звернення: 28.01.2019).

4. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с. URL : http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/monografii/Monografiya_young_scientist.pdf (дата звернення: 26.01.2019).

5. Крок за кроком до нової академічної культури (за результатами року роботи Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP) // Проект SAIUP / Американські Ради з міжнародної освіти. URL:

<https://saiup.org.ua/novyny/krok-za-krokom-novoyi-akademichnoyi-kultury/> (дата звернення: 28.01.2019).

***Пількевич А.Л.,**
к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього
світу та середніх віків Київський
національний університет імені Тараса Шевченка*

***Пількевич В.О.,**
к.і.н., асистент кафедри нової та
новітньої історії зарубіжних країн
Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ ЖИТТІ

Освіта є рушійною силою розвитку будь-якої країни. Саме на дану сферу покладаються великі надії та сподівання щодо майбутньої своєї нації. Освіта створює той плацдарм, який можна використовувати для відродження, розвитку або творенні нового у науковому житті.

Підготовка професійних кадрів, підвищення кваліфікації, знання, обмін досвідом, створення та використання інновацій – це те, що дають людству дві важливі складові інтелектуального світу – освіта та наука. Ці галузі є надзвичайно широкими у своїх напрямках і діяльності. Тому в даному науковому доробку ми вирішили зосередитися на одному з найактуальніших питань, яке турбує освітню та наукову спільноту, а саме – проблема академічної доброчесності.

Одразу варто звернути увагу, що під цим поняттям зазначено в Законі України «Про освіту» (стаття 42): «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися

учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

В світі сучасних новітніх технологій, вільного доступу до інформації питання збереження свого власного наукового продукту є особливо актуальним та важливим. Питання чесності, відповідальності за свою працю є невід’ємними частинами нашого життя.

Звичайно, проблема запозичення, привласнення «чужого», отримання вигод від роботи іншої людини були й в інші часи та століття. Ми знаємо приклади «крадіжок» ідей та подання їх як свого власного доробку і в минулі епохи. Але на сьогоднішній день це питання особливо загострилося у зв’язку з інформаційними можливостями. Тема є особливо актуальною і її потрібно піднімати в колі освітніх діячів та науковців.

Освітнім працівникам та науковцям варто дотримуватися норм законодавства, особливо щодо авторського права, надавати достовірну інформацію про джерела використаної інформації та власну педагогічну та наукову діяльність, при цьому обов’язково робити посилання на джерела інформації у разі використання ідей та розробок, що були здійснені раніше. Велике значення в системі проблеми академічної доброчесності в освіті є розробка більш ефективніших та адаптованих до сучасних реалій інформаційного простору критеріїв оцінювання результатів навчання.

Для будь-якого науковця важливим залишається питання плагіату. У відповідності до Закону України «Про освіту», академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1].

На порядку денному в науковому житті є публікації напрацювань в журналах, які належать до наукометричних баз, зокрема Scopus та Web of

Science. Академічний рівень статей, що подаються на рецензування до таких періодичних видань, має бути надзвичайно високим. В даному випадку, питання наукового плагіату та свого особистого внеску набирає ще більшого значення.

Освітнім, науковим та іншим установам в своїй роботі варто працювати в напрямку поширення чесних та моральних принципів діяльності викладачів і науковців. Зокрема, бібліотеки ВНЗ України як осередки доступу до інформаційних потоків мають розповсюджувати та популяризувати серед студентів, педагогічного, науково-педагогічного складу і всіх користувачів правила та чесноти академічної доброчесності та спонукати дотримуватися їх [3, с. 4].

Боротьба з академічним плагіатом щороку набуває нових обертів. Сьогодні програмне забезпечення, яке лежить в основі існуючих продуктів і сервісів для перевірки текстів на плагіат (наприклад, Antiplagiat, Advego Plagiat, Plagiarisma тощо) є ще дуже не досконалим. Водночас, враховуючи існуючий попит на продукти цього класу та швидкі темпи розвитку програмного забезпечення, можна із впевненістю констатувати, що невдовзі побачать світ ряд більш прогресивних програм наступного покоління, які вже анонсовані розробниками.

Університети, наукові заклади поступово долучаються до вирішення даного питання. При правильному використанні можливостей, залученні більшого кола науково-педагогічних працівників, небайдужої молоді та при активній підтримці держави з подальшим вдосконаленням нормативно-правової бази ми можемо побудувати майбутнє покоління чесності та справедливості в освітньому та науковому житті.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України Про освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці: інформаційний огляд / автори-укладачі: Якуніна Н. В., Чинюк А. А.,

Руденко Я. В. ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. О. Сербін; Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – 41с.

***Руда Н.В.,**
к.ф.н., завідувач кафедри східних мов
Харківський національний педагогічний
Університет імені Г.С.Сковороди*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОНУ ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ Г. СКОВОРОДИ

Згідно зі Статтею 42 Закону України «Про освіту», однією із засад державної політики у сфері освіти визначено академічну доброчесність, під якою мається на увазі сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Тим не менш викладачі вищих навчальних закладів у своїй роботі досить часто стикаються з проявами академічної недоброчесності серед студентів. З розвитком інтернет-технологій ця проблема лише загострилася. Академічну нечесність можна визначити як ключову особливість, що погіршує саму сутність навчання. Причин для цього досить багато. Самі студенти називають наступні причини:

- незнання законів про академічну доброчесність;
- брак часу на виконання власного дослідження;

- невміння критично мислити під час опрацювання літератури;
- недосконалість програм з виявлення плагіату
- несумлінне ставлення деяких викладачів до консультацій щодо написання робіт та перевірки студентських робіт;
- лінь.

Деякі студенти однією з причин плагіату називають страх за невиконану або невірно виконану роботу. Тому вони вважають за краще скористатися чужими думками, ніж отримати погану оцінку. Багато студентів були щиро здивовані, коли дізналися, що те, що вони написали, називається плагіатом. Звичайно, існує ще багато причин, але очевидно, що чесність – це один з аспектів, який сьогодні серйозно занедбаний в українських інститутах та університетах. Освітній сектор досить довго ігнорував цінність чесності щодо підготовки студентів, освіти та навчання. На жаль, академічна недоброчесність поступово стала неминучою, оскільки відмінні оцінки досі є першочерговими в навчальних закладах. Проте академічна доброчесність є не лише важливою частиною, а й мірою досконалості в сучасній освіті. Якщо ми хочемо зробити освіту якісною, якщо хочемо зростити висококваліфікованих спеціалістів, різносторонніх особистостей, які мають власні думки та погляди з будь-якого питання, то, без сумніву, неможна ігнорувати проблему академічної доброчесності. Звичайно, задля вирішення цієї проблеми та отримання результатів потрібно багато часу, зусиль та досвід провідних світових країн.

Головною метою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, згідно з концепцією вищої освіти в Україні, є не лише підготовка високоякісних фахівців різних галузей, а й сприяння розумовому, емоційному, моральному і фізичному розвитку студентів, всебічного розкриття їх творчих можливостей, забезпечення умов для прояву індивідуальності. Тому університет повністю підтримує необхідність впровадження Закону про академічну доброчесність та для цього пропонує цілий ряд мір та заходів.

На сайті університету можна ознайомитися з положенням про академічну доброчинність, з листами МОН про відповідальність спеціалізованих вчених рад за прийняті ними рішення про присудження наукових ступенів, про запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах.

З метою удосконалення професійної підготовки студентів кафедри університету впроваджують нові навчальні дисципліни, наприклад, «Основи наукових досліджень», у яких студентів знайомлять з актуальними новинами з цього питання, з правилами та вимогами до написання студентських наукових робіт, з поняттям авторського права, з перевагами самостійного виконання наукових завдань, з європейським досвідом з питання академічної доброчесності. З метою залучення студентів до наукових досліджень створено щорічну номінацію «Найкращий науковець».

Видаються методичні рекомендації щодо написання курсових та дипломних робіт. Посилюється контроль під час написання контрольних та тестових робіт. Додатково проводяться консультації та семінари для магістрів та аспірантів, круглі столи, зустрічі зі спеціалістами з питань академічної доброчесності та запобігання плагіату. Посилено відповідальність наукових керівників. Для перевірки своїх наукових робіт на оригінальність усі бажаючі можуть скористатися програмою перевірки на антиплагіат AntiPlagiarism, яка дуже добре себе зарекомендувала та дозволяє перевіряти не лише унікальність текстів, але й сайти.

Всі ці міри, які вживаються у ХНПУ імені Г.С.Сковороди, спрямовані на запобігання нечесної та неякісної освіти, створення навичок довіри та взаємоповаги, здорової конкуренції у студентському та науковому оточенні.

*Семків А.С.,
к.і.н., викладач кафедри всесвітньої історії
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Формування нової академічної культури в Україні розпочалося із впровадження Проекту сприяння академічній доброчесності (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), який покликаний модернізувати українську освіту та науку відповідно до вимог моральної та етичної політики. Однак створення академічної культури на місцях, в університетах, технікумах, ліцєях відбувається повільними темпами. Це пов'язано з недостатньою освітньою політикою щодо академічної системи цінностей та з обмеженими інформаційно-технологічними можливостями протидії плагіату.

Класична ідея освіти полягає в тому, щоб розвинути розумові здібності, фізичну силу і моральну стійкість людини перед обличчям світу[2]. Саме до категорії моралі відносимо інтелектуальну чесність, що лежить в основі освітньої місії сучасності. Проте поширення новітньо-інформаційних технологій сприяло збільшенню випадків шахрайства в освітніх закладах, а це впливає і на авторитет освіти в цілому. Низький рівень кваліфікованих кадрів веде не лише до втрати професіоналізму, а й до уповільнення науково-технічного розвитку країни.

В інтересах загального процвітання національної освіти невід'ємною є умова відповідності позиціям академічної доброчесності. Якби всі її дотримувалися, то освітня система функціонувала б набагато ефективніше. Хороша політика інтелектуальної чесності може бути розроблена лише в результаті широкого обговорення в закладах освіти, всі учасники мають добре розуміти всі її положення. Попри те, що її зміст досить стандартний – опис можливих порушень, санкцій та процедур розгляду та апеляції [3].

Так, у законі «Про освіту» визначено поняття «академічної доброчесності» та зазначено, що ж саме вважати її порушенням: плагіат, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [4]. Всі ці складові утворюють суспільну проблему загального значення і стосуються не лише освіти. Тож для забезпечення імплементації принципів академічної доброчесності необхідно виховати нове покоління особистостей, в якому ці правила сприйматимуться як спосіб життя, а не закон.

Академічна доброчесність опирається на фундаментальні чесноти, виховання яких, починається з дитинства. Тому окрім законодавчої ініціативи, важливими на шляху до захисту інтелектуальних ідей є виховання в сім'ї та школі. Саме засвоєння таких соціальних цінностей як повага, чесність, справедливість, а також розуміння соціальної відповідальності ведуть до формування суспільства, в якому не має місця будь-якій нечесності.

Окрім виховання в сім'ї, закріпити відповідні якості особистості потрібно в шкільній ланці. Саме на цьому етапі навчання, засвоєння таких компетентностей як: повага до однокласників та вчителів, уміння висловлювати свою думку та прислухатися до інших, працювати з джерелами, відстоювати свою позицію, добросовісно вчитися тощо – лежить в основі майбутньої академічної доброчесності. На мою думку, саме такі майбутні студенти дотримуватимуться Кодексу честі університету та сприятимуть вдосконаленню системи освіти.

Щодо вищої школи, то поряд із створенням етичних стандартів та декларуванням моральних цінностей, не менш важливим є забезпечення їх дотримання у інституційній поведінці викладачів та адміністраторів[1, с. 186]. Для розбудови цілісної та ефективної системи імплементації принципів академічної доброчесності в українській вищій школі доречно проводити такі заходи: популяризація культури боротьби із списуванням, визначення суворих норм покарання за плагіат, створення загальнонаціональних репозиторіїв, утворення комітетів з вирішення спірних питань тощо[5].

На сучасному етапі, формування основ академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України має підкріплюватися морально-етичним вихованням усього населення. Європейська парадигма організації науки і вищої школи опирається на величезний багаж досвіду, який нам ще потрібно перейняти. Головне – підготувати суспільство до цих нововведень, тоді результат не забариться. На мою думку, варто пам'ятати, що академічна доброчесність, як і будь-яка чеснота, починається і з кожного з нас. Виховання чесності, порядності та сумлінності у собі – веде до успіху всієї нації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>
2. Данилишин Б. Проблеми української освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/columns/2016/309459/>
3. Єгорченко І. Академічна доброчесність: стандарти світової спільноти чи імітація?/ Освітня політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1261-akademichna-dobrochesnist-standarti-svitovoji-spilnoti-chi-imitatsiya>
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
5. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chy-diyevyj-kontsept/>

Скок О.С.,

*к.ю.н., доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
Шевченко Т.В.,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА ІНШИХ СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Сучасна правова система в Україні закріплює безліч особистих немайнових прав, які належать кожній людині. Об'єктом дослідження виступає авторські права і суміжні права. З упевненістю можна сказати, що тема порушення авторського права та інших суміжних прав в Україні є найменше дослідженою з наукової точки зору, однак, на сьогодні висвітлена нами проблема в Україні стоїть досить гостро.

Так, за статистичними даними Генеральної прокуратури України відповідно за статтею 176 КК України у 2014 році – всього зареєстровано 339 злочинів, оголошено про підозру 64 особам, складено обвинувальних вироків – 60; у 2015 році – всього зареєстровано – 250, оголошено про підозру – 84 особам, направлено до суду з обвинувальним актом – 77; у 2016 році – 157, оголошено про підозру – 25, з обвинувальним актом направлено до суду – 20; у 2017 році – всього зареєстровано 95, оголошено про підозру – 22, з обвинувальним вирокком направлено до суду – 21; у 2018 – всього зареєстровано 126, оголошено про підозру – 42, з обвинувальним актом направлено – 41 [1].

Як ми можемо побачити, динаміка зареєстрованих злочинів за ст. 176 КК України різко коливається. Якщо у 2014 році зареєстровано 339, то найменший показник склав у 2017 році – 95, що може свідчити як про те, що динаміка

змінилась до покращення завдяки вдалим профілактичним заходам, а також і про те, що зменшилась кількість заяв та повідомлень про вчиненні злочини.

Крім того, такого роду злочини мають досить високий рівень латентності, тобто скритої злочинності. В більшості випадків за заявами потерпілих осіб, які не завжди звертаються до правоохоронних органів щодо відновлення своїх законних прав. Деякі автори взагалі не можуть знати про порушення їх прав, що також відноситься до латентності.

Для з'ясування проблем попередження порушень авторського права та суміжних прав, варто звернутись до визначення предмету ст. 176 КК України. На наш погляд, визначення предмета авторського права та суміжних прав є одним із складних елементів об'єктивних ознак ст. 176 КК України.

Так, предметом порушення авторського права і суміжних прав є твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, а так само відтворення, виконання, фонограми, відеограми і програми мовлення.

За наявності достатніх даних про вчинення порушення авторських прав і (або) суміжних прав, за яке відповідно до закону передбачена кримінальна відповідальність, орган досудового розслідування або суд зобов'язані вжити заходів для забезпечення розшуку і накладення арешту на: примірники творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), записаних виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, щодо яких припускається, що вони є контрафактними, а також засоби обходження технічних засобів захисту; матеріали й обладнання, призначені для їх виготовлення і відтворення; документи, рахунки та інші предмети, що можуть бути доказом вчинення протиправних дій [2].

В загальному визначенні запобігання злочинності – це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [3, с. 142].

Одними із попереджувальних заходів запобігання за своїм змістом є – правові. До правових заходів попередження відносяться усунення прогалин у законодавстві, як на загальнодержавному так і на місцевих рівнях, а також прийняття нових нормативно-правових актів, які б регламентували захист авторського права та суміжних прав.

Крім того, ще однією особливістю такого виду злочинності є те, що правові норми тісно переплітаються з моральними нормами так, звана – академічна доброчесність.

З останні роки в Україні проблемам плагіату приділяється достатньо уваги та зроблено чимало, а саме у 2017 році внесені зміни до Закону України «Про вищу освіту» додано п. 8 ст. 16 забезпечення якості вищої освіти: «забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату». Крім того, згідно ст. 57 науково-практичні працівники мають право на захист права на інтелектуальну власність. До ст. 58 додано п. 31 відповідно до якого науково-практичні працівники повинні дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти [4].

Захист авторських прав та суміжних прав в Україні забезпечується виконанням вимог Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, зміни були внесені відповідним Законом у 2017 та 2018 роках і стосуються саме розділу V, що передбачає захист таких прав. Стаття 50 Закону дає визначення таких основних понять, як плагіат, піратство, порушення особистих немайнових акторських або суміжних прав, підроблення, заміна, розповсюдження, ввезення на митну територію України, камкординг, кардшейрінг [2].

На підставі вищезазначених основних законодавчих актів регулюються питання академічної доброчесності та питання відповідальності в Україні. Зокрема в усіх навчальних закладах різного ступеня акредитації та форм

власності вирішуються Положенням про академічну доброчесність за заходам запобігання плагіату.

Однак, незважаючи на прийняті за загальнодержавному рівні заходи правового характеру запобігання порушення немайнових прав авторів питання академічної доброчесності в Україні залишається відкритим. Розглянуті нами заходи не є досконалими і потребують доопрацювання. Так, на нашу думку необхідно до зазначених заходів додати виховання молоді в дусі академічної доброчесності, починаючи з малого, а саме проблема списування, копіювання, використання в академічних працях, тезах-доповідях, курсових та дипломних роботах та інше.

Для цього необхідно постійно проводити тренінги, круглі столи, лекції, робити огляд рішень про притягнення за порушення авторських і суміжних прав та інше. Моральна сторона також має велике значення. Так, якщо за крадіжку чужого майна може настати адміністративна чи кримінальна відповідальність знає значно більше коло осіб, ніж про відповідальність за плагіат чи компіляцію.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2014-2018 р.р. URL <https://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 31.01.2019).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Дата оновлення 04.11.2018 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 01.02.2019).
3. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення 01.01.2019 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 01.02.2019).

***Риб'янець С.А.,**
к.ю.н., доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
Соболь О.І.,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Академічна доброчесність в наш час є не просто принципом наукового життя сучасного науковця, а й є без перебільшення викликом актуальним проблемам у вищій школі. Поняття академічної доброчесності включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримка академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях та науковому видавництві [1]. З цією метою в Україні навчальні заклади активно розробляють та впроваджують систему заходів попередження та запобігання проявам академічної недоброчесності.

Чинна редакція Закону України «Про вищу освіту» встановлює, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Цим же законом встановлено обов'язок для вищого навчального закладу є «вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах

наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності» [2].

Складність реалізації даних положень законодавства полягає у тому, що, як слушно зазначають автори колективної монографії «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених» (за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017), відсутні жодні принципи та роз'яснення формування повноцінної системи забезпечення якості освіти [3, с.49]. Але з іншого боку це також означає, що навчальні заклади вільні самостійно розроблювати та впроваджувати організаційні заходи по боротьбі із академічною недоброчесністю.

Рішенням Вченої ради Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 22.12.2016 року було схвалено Положення про запобігання академічному плагіату у науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу ДДУВС, яке розроблене відповідно до Законів України «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», Цивільного кодексу України та Статуту ДДУВС [4].

Серед заходів, спрямованих на виявлення плагіату, найвагоміше місце займають перевірки на оригінальність наукових робіт здобувачів наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, виконаних в Університеті, монографій, наукових статей, тез доповідей, підготовлених науково-педагогічними працівниками, аспірантами та наукових статей та тез доповідей, підготовлених здобувачами вищої освіти. Така перевірка здійснюється за допомогою автоматизованих програм, що знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет («Etxt Аетиплагіат», «Advego Plagiatus», «Shingles Expert», «Antiplagiat.ru», «Plagiarisma.ru», тощо). Обов'язковим на етапі перевірки є відгук наукового керівника, який констатує оригінальність твору, він несе відповідальність за якість власної перевірки доброчесності підопічного у

науковій роботі. В цей час в нашому ВНЗ вирішується питання про придбання власної автоматизованої програми перевірки на плагіат.

Особливістю досвіду запобігання явищам академічної недоброчесності в ДДУВС є те, що проблема плагіату, наукового шахрайства розглядається в нашому навчальному закладі також і в контексті боротьби з корупцією. Так, відповідно до ст.ст. 19, 61-64 Закону України «Про запобігання корупції» та Антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України на 2018 рік, затвердженої наказом МВС України від 28.02.2018 № 156, наказом ректора ДДУВС від 02.04.2018 було затверджено Антикорупційну програму Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2018 рік.

Відповідно до даного документа, одним із завдань заходів протидії проявам корупції в ДДУВС є забезпечення системного підходу до протидії корупції. Серед заходів протидії проявам академічної недоброчесності як неетичної поведінки для працівників ДДУВС введено проведення обов'язкового інструктажу уповноваженою особою ДДУВС щодо основних правил та заборон, у тому числі щодо правил етичної поведінки, а індикатором виконання даного заходу є ознайомлення працівника під підпис [5]. З метою посилення ефективності системи внутрішнього аудиту запроваджено висвітлення за рішенням керівництва ДДУВС на офіційному веб-сайті ДДУВС результатів внутрішніх перевірок і фактів недоброчесності як серед студентів, курсантів, так і співробітників.

З метою забезпечення відкритості та прозорості діяльності ДДУВС вирішено здійснювати моніторинг повідомлень у ЗМІ та Інтернет про факти пов'язаних з корупцією правопорушень з боку працівників ДДУВС, а у разі виявлення таких фактів – організувати перевірку та оприлюднення інформації про вжиті заходи або спростування інформації. З цією ж метою в ДДУВС створено скриньку довіри, де кожен студент, курсант чи співробітник анонімно може залишити інформацію про відомі йому факти корупції чи академічної недоброчесності, які будуть перевірені.

Підсумовуючи, зазначимо, що ДДУВС активно досліджує досвід інших навчальних закладів, у тому числі дружніх нам іноземних ВНЗ - партнерів у подоланні проявів академічної недоброчесності. Окрім того, розуміючи значення доброчесності в науці, ми здійснюємо заходи попередження ще на етапі навчання абітурієнта – нашого майбутнього курсанта чи студента.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сербін О. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек : проект / О. Сербін. – URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/fahivciu/%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80.pdf (дата звернення: 01.02.2019).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 01.02.2019)
3. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с
4. Положення про запобігання академічному плагіату у науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу ДДУВС схвалене Рішенням Вченої ради Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 22.12.2016 року.
5. Додаток 2 до Антикорупційної програми ДДУВС на 2018 рік «Завдання і заходи із запобігання і протидії корупції в ДДУВС. Очікувані результати». Затверджено Наказом ректора ДДУВС від 02.04.2018.

*Темченко О. В.,
к. пед. н., доцент кафедри наукових
основ управління і психології
Харківський національний педагогічний
Університет імені Г. С. Сковороди*

МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Провідною рисою кінця XX – початку XXI ст. є підвищення уваги теоретиків і практиків до проблеми удосконалення якості освіти, розроблення різноманітних підходів до пошуку шляхів її розв’язання. Зокрема, Національною стратегією розвитку освіти в Україні поставлено завдання забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі.

Одним із чинників забезпечення якості освіти є, на нашу думку, спрямованість управління цим процесом. Проте саме питання, як управляти якістю освіти в межах окремо взятого освітнього закладу, до сьогодні залишається недостатньо розробленим.

Значний вплив на характер педагогічних досліджень, присвячених проблемі управління якістю освіти, надає загальна теорія управління якістю, а також урахування вимог міжнародних стандартів щодо цього [2].

Одним із важливих чинників підвищення якості освіти є моделювання в системі управління нею, систематизація всіх процесів досягнення більш високих результатів.

Сьогодні моделювання досить широко застосовується в управлінській практиці як метод, що дозволяє здійснювати глибоке дослідження керованих об’єктів і явищ в їх взаємозв’язку з подальшим проектуванням їх розвитку.

Моделювання системи управління якістю освіти можна визначити як процес побудови моделі, що відображає властивості, взаємозв’язки, структурні й функціональні характеристики керованих процесів, істотні з точки зору здійснення управлінських рішень. При цьому модель забезпечує отримання

нової корисної інформації про систему управління в плані поставленого завдання дослідження та передбачає можливість перевірки її дійсності. Методологічною основою моделювання є теоретичні положення системного підходу, оскільки будь-яка управлінська модель – своєрідна система, що має окреслені ознаки процесу: мету, функції, компоненти. П. Анохін влучно зауважує, що система – це цілісність вибірково задіяних компонентів, взаємодія між якими спрямована на отримання якісного результату; упорядкованість об'єднаних спільною метою елементів, які взаємодіють із зовнішнім середовищем як цілісність [1].

Серед типів моделей у науці й практиці виокремлюють, як відомо, фізичні, імітаційні, соціальні, структурно-функціональні, логіко-семіотичні. Так структурно-функціональні моделі дозволяють виділити компоненти досліджуваного явища й визначити їх основні функції, динаміку розвитку й подальшої реалізації.

Для побудови моделі управління якістю освіти керівнику слід визначитися з основними завданнями системи та результатом її дії, враховуючи, що: по-перше, система оцінки якості освіти є сукупністю систем внутрішнього контролю, моніторингу, громадської й професійної (зовнішньої й внутрішньої) експертизи й аудитів, а по-друге, система управління якістю освіти має на меті отримання об'єктивної інформації про стан якості освіти.

Побудована модель оцінки якості освіти дозволить керівнику здійснити аналіз і об'єктивно оцінити стан речей в освітньому закладі; визначити напрямки діяльності для підвищення якості освіти, операційно поставити цілі; відшукати оптимальні рішення; внести необхідні зміни у локальні акти освітнього закладу, що приведе до корекції діяльності адміністрації щодо управління якістю освіти.

На нашу думку, серед завдань управління системою якості освіти досить важливим є проведення моніторингу якості освіти. Моніторинг дає можливість керівникові зібрати адекватну інформацію про стан освітнього процесу, якість

надання освітніх послуг, якість роботи членів педагогічного колективу, адекватність управлінської діяльності, що, своєю чергою, сприяє визначенню пріоритетних напрямків діяльності адміністрації щодо поліпшення якості освіти, підвищення конкурентоспроможності освітнього закладу, покращення його іміджу на ринку освітніх послуг [2].

Таким чином, модель управління якістю освіти в конкретному освітньому закладі може бути представлена сукупністю таких компонентів, як: мета, завдання, технологія управління якістю освіти (визначення об'єктів вимірювання й оцінювання, методики вимірювання, встановлення регламентів і інструкцій процедур, створення бази даних результатів вимірювання й оцінки, визначення форм інформування замовників тощо), результати управління системою управління якістю освіти, корегування управлінської діяльності з управління якістю освіти.

Отже, моделювання як метод управління якістю освіти дозволяє розглядати цей процес цілісно, вивчати зв'язки його елементів, застосовувати теоретичні методи на практиці, щоб завчасно виявляти негативні сторони і своєчасного усувати недоліки [3].

Подальші дослідження вбачаємо в розробленні структурно-функціональної моделі управління якістю освіти в закладі післядипломної освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анохин П.К. Узловые вопросы теории функциональной системы / П. К. Анохин — Москва : Наука, 1980. — 197 с.
2. Темченко О. В. Модель системи управління якістю освіти в школі / О.В. Темченко // Якість освіти: вибір майбутнього: матеріали наук.-прак. конф. 14 трав. 2010 р./ [за заг. ред. проф. М. В. Гадецького, доц. Р. І. Черновол-Ткаченко, доц. О. І. Мармази]. — Харків : ХНПУ, 2010. — С. 61—70.
3. Темченко О. В. Моделювання як ефективний метод дослідження процесу формування професійної позиції майбутнього вчителя / О.В. Темченко

// Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки) — №1(298), Частина I. — 2016. — С.262—267.

Фальова О.Є.,
Доктор психологічних наук, доцент
Професор кафедри наукових основ
управління і психології ХНПУ імені Г.С.Сковороди

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТИ В НОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Питання академічної доброчесності сьогодні є дуже актуальним. Можна говорити про те, що чим більше фіксується порушень принципів доброчесності, тим менш розвинутою в економічному і демократичному контексті є держава.

Розвиток України обумовлює її переорієнтацію на сучасні умови управління, навчання. Реформа вищої школи України відбувається в умовах найважливіших соціально-економічних змін. Сучасне суспільство вимагає фахівців, які мають і необхідні професійно важливі якості, і такий особистісний потенціал, який дозволив би їм успішно працювати в умовах ринкових відносин, постійних інновацій, безперервного вдосконалення і ускладнення управлінської діяльності.

На вищі навчальні заклади освіти суспільство покладає дві надзвичайно важливих завдання: збереження науково-технічного, управлінського потенціалу суспільства і соціалізація особистості фахівця на відповідальному етапі його професійного формування.

Розвиток особистості людини — складний процес, який триває протягом усього життя, змінюючись тільки по напрямку, інтенсивності, характеру і якості (концепція «необмеженого розвитку» (Б.Г.Ананьєв, Л.І.Анциферова,

А.В.Брушлінський, А.В.Запорожець, К.К.Платонов, Я.А.Пономарьов, Е.Еріксон та ін.). Особливо інтенсивно він відбувається в юнацькому і ранньому дорослому віці, зокрема, в студентський період[5, с.6].

Успішна навчальна діяльність студента залежить не тільки від ступеня оволодіння прийомами інтелектуальної діяльності; вона обумовлена також особистісними параметрами навчальної діяльності — стійкою системою відносин студента до навколишнього світу і до самого себе [4, с.140].

Впровадження принципів академічної доброчесності означає, що в процесі навчання і дослідницької роботи студенти, викладачі та науковці повинні дотримуватися, перш за все, принципів чесної роботи і навчання.

Треба відзначити, що поняття доброчесності достатньо широке. Воно включає в себе етичні, моральні принципи, духовні основи життя. Саме ними повинні керуватися всі учасники вищих навчальних закладів освіти при здійсненні освітнього процесу. Доброчесність стосується як студентів, так і викладачів та адміністративних працівників.

Поняття доброчесності походить від церковнослов'янського — моральна і тілесна чистота, невинність, цнота; від латинського — *castitas*; англійською — *chastity, integrity* (цнотливість, цілісність) і проявляється у тілесній чистоті у всіх її проявах. У словнику В.Даля доброчесна людина визначається як благочестива, щира, богошаноблива, поважна, заслужена, шановна, людина чесного життя [2, с.445].

У статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність означає, що в процесі навчання чи досліджень, студенти, викладачі, науковці керуються, передусім, принципами чесної праці та навчання. Плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих

напрацювань є неприйнятним. Такі дії не підтримуються у суспільстві. Академічна доброчесність стосується не лише якості освіти — вона напряду впливає на те, яких громадян виховує система вищої освіти в країні, які цінності закладаються під час навчання в університеті та яким є «секрет успіху» в суспільстві. Чи це важка і наполеглива праця, яка допомагає досягати успіхів як окремому індивіду, так і країні в цілому, чи це обман, шахрайство та сумнівна спритність, які потім стають нормами суспільних відносин і тягнуть країну на дно [3].

Таким чином, академічна доброчесність є складовою нової культури в українських вищих навчальних закладах, запорукою становлення освіти в нових умовах розвитку України, є одним з унікальних факторів підвищення якості освіти. Вона потребує пропагандистських, просвітницьких заходів та дотримання її студентами, педагогічними, науковими працівниками. І саме академічна доброчесність сприяє дієвості системи освіти, яка надає справжні знання і навички, а не тільки документи про отримання освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вайнштейн Л.А. Психология управления и основы лидерства /Л.А.Вайнштейн. — Минск, 2008. — 279 с.
2. Даль В. Толковый словарь. Т.1/ В. Даль. — Москва, 1955. — 700 с.
3. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) [Електронний ресурс] / Американські ради з міжнародної освіти. — Режим доступу: [http://www.americancouncils.org.ua/uk/pages/34/Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project \(SAIUP\).html](http://www.americancouncils.org.ua/uk/pages/34/Strengthening%20Academic%20Integrity%20in%20Ukraine%20Project%20(SAIUP).html) (дата звернення 26.01.2019). — Назва з екрану.
4. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С. Д. Смирнов. — Москва : Академия, 2003. — 304с.
5. Фальова О.Є. Психологічні особливості особистісного розвитку студентів різних спеціальностей у навчальному процесі вищого навчального

закладу : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07
— педагогічна та вікова психологія / О.Є.Фальова. — Харків, 2006. — 20 с.

*Хлєбнікова Т. М.,
к.пед.н., доцент кафедри наукових основ
управління і психології Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*
*Гречаник О. Є.,
к.пед.н., доцент, завідувач кафедри наукових основ
управління і психології Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ

Центральним положенням, визначеним у Національній доктрині розвитку освіти в Україні [1], є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України. Концепція реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [3] передбачає формування покоління, здатного навчатися впродовж життя. У цьому процесі провідна роль належить управлінській ланці.

Н. Коломінський розглядає менеджмент як професійне управління, керівництво, у якому враховують психофізіологічні та соціально-психологічні особливості людей, їх інтелект, інтереси, мотиви тощо [2, с. 9]. Управлінська підтримка особистісного та професійного розвитку педагога є процесом визначення його прагнень, цілей, проблем, можливостей і шляхів подолання перешкод із метою виявлення, розвитку й реалізації його особистісного професійного потенціалу, самореалізації. На нашу думку, реалізація вище

зазначеного можлива за умови впровадження особистісно зорієнтованого підходу в управлінні педагогічним колективом школи.

Основу особистісно зорієнтованого підходу становить сукупність вихідних теоретичних положень про особистість і практичні методичні засоби, що сприяють її розумінню як цілісності, вивченню особистості педагога, створенню умов для її саморозвитку, самоактуалізації.

Ми вважаємо, що особистісно зорієнтований підхід в управлінні закладом освіти передбачає, що на зміну філософії «впливу» приходять філософія співробітництва, взаємодії.

Управління педагогічним колективом на основі особистісно зорієнтованого підходу – це процес співробітництва керівника з педагогами, де обидві сторони виступають як рівноправні партнери. Важливим проявом управлінської взаємодії є управлінське спілкування, головною ознакою якого за умов суб'єкт-суб'єктних відносин є діалогічність. У процесі діалогічного спілкування виникає постійний прямий і зворотний вплив, що зумовлює зміни суб'єктів, які впливають один на одного. Відбувається не тільки вплив керівника на підлеглих, а й керівник відчуває на собі вплив особистості педагога.

Особливістю взаємодії керівної та керованої системи за суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі реалізації особистісно зорієнтованого підходу є опора на цінності особистості й колективу, морально-психологічний клімат, творча атмосфера педагогічного колективу та ін.

Як наголошує Т. Рогова, основними ознаками суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі реалізації персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом є: діалогічність управлінського спілкування; співробітництво керівника й педагогів; використання суб'єктного досвіду педагога як джерела його розвитку; залучення керівника до цінностей, потреб, проблем кожного педагога; соціально-психологічна інтеграція суб'єктів; зумовленість взаємодії керівника і підлеглих на основі адаптування до особистісних особливостей

педагога; побудова змісту взаємодії на емоційно-психологічних засадах, які переважають над раціональністю [5, с. 20].

Аналіз наукової літератури дозволяє нам визначити змістовно-цільові структурні елементи управлінської міжособистої взаємодії:

- адміністративний елемент, що передбачає правові, фінансово-господарчі функції керівника в їх міжособистісному виконанні, інформаційний обмін в організації (Д. Кайдалов) [1];
- педагогічний елемент – реалізація керівником закладу освіти умов для навчання, виховання, розвитку особистості, а також навчально-виховний вплив на підлеглих, інших людей (Н. Коломінський) [2, с. 11];
- методичний елемент, що передбачає роботу менеджера освіти з підвищення кваліфікації, розвитку творчості, організацію вивчення й упровадження передового педагогічного досвіду в практику роботи колективу закладу освіти (Н. Коломінський) [2, с. 12].

Суттєвою особливістю особистісно зорієнтованого підходу є здійснення керівником управлінської підтримки процесів особистісного та професійного розвитку педагога. Як компонент цілісної системи управління, управлінська підтримка сприяє подоланню психологічних, методичних, організаційних утруднень педагога під час здійснення педагогічної діяльності.

Реалізація особистісно зорієнтованого управління передбачає вивчення на діагностичних засадах соціального досвіду особистості педагога й розроблення технології розвитку й саморозвитку професіоналізму педагога шляхом забезпечення організаційних (децентралізація влади, гнучкий розподіл повноважень у педагогічному колективі, перехід від жорстких вертикальних управлінських схем до динамічних форм управлінської взаємодії), методичних (навчання педагогів прийомів педагогічного аналізу й діагностики на основі особистісних критеріїв; формування готовності бачити в педагогічній дійсності проблему, розвиток у педагогів навичок саморефлексії), психологічних умов

(урахування особистісних якостей особистості, її унікальності в процесі управлінської діяльності).

Отже, у процесі роботи ми дійшли таких висновків стосовно особливостей особистісно зорієнтованого підходу в управлінні закладом освіти:

- націленість управлінської діяльності на створення умов для розвитку й саморозвитку професіоналізму педагогів;
- надання педагогічної підтримки процесам становлення «Я – концепції», що передбачає ставлення керівника до особистості вчителя як до найвищої цінності;
- визнання унікальності й урахування суб'єктного досвіду педагога;
- урахування внутрішніх тенденцій його самоорганізації;
- забезпечення умов для особистісно-професійного розвитку вчителя з опорою на внутрішні джерела саморозвитку;
- спрямованість суб'єкт-суб'єктної управлінської взаємодії і підтримки на задоволення потреб учителів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кайдалов Д. П. Психология единоначалия и коллегиальности. Вопросы теории и практики взаимодействия руководителя и коллектива / Д. П. Кайдалов, Е. И. Суименко. — Москва : Мысль, 1979г. — 254 с.
2. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : автореф. дис... на здоб. наук. ступеня д.псих.наук : спец. 19.00.05 — соціальна психологія. / Н. Л. Коломінський ; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. — Київ : [б. в.], 2001. — 39 с.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс] / Урядовий портал. — Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>. — Дата звернення: 29.01.2019. — Назва з екрана.

4. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] / портал «Верховна Рада». — Режим доступу : <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. — Дата звернення: 29.01.2019. — Назва з екрана.

5. Рогова Т. В. Теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д. пед. наук : спец. 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки. / Т. В. Рогова ; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. — Харків : [б. в.], 2006. — 43 с.

*Черновол-Ткаченко Р. І.,
к.пед.н., професор, директор
Інституту підвищення кваліфікації,
перепідготовки Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

НА ШЛЯХУ ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Запровадження академічної доброчесності в житті суспільства набуває все більших обертів, а утвердження її принципів вимагає від кожного напруженого етичного самовдосконалення, бо знати, усвідомлювати й реалізовувати — поняття не тотожні.

Дотримання принципів академічної доброчесності в межах освіти України передбачає виховання інтелектуальної гідності й поваги до плюралізму думок і позицій, унеможлиблює фальсифікацію, плагіат, шахрайство, необ'єктивне оцінювання тощо. Цей процес спрямовує позитивні зміни в свідомості академічної спільноти та сприяє забезпеченню її конкурентноспроможності на ринку освітніх послуг.

В основі академічної доброчесності, перш за все, має бути особистісна доброчесність кожного учасника освітнього процесу. Це розвиватиме якісне освітнє середовище або (за умов недоброчесності) деформуватиме його та знецінить індивіда як особистість з власною позицією і думкою.

В оновленому законодавстві України у сфері освіти визначено основні напрями забезпечення академічної доброчесності: дотримання авторського права; прозорість та об'єктивність системи оцінювання здобувачів освіти різного рівня та педагогічних працівників; упередження фальсифікацій, фабрикацій, хабарництва тощо [1].

І хоча відповідальність за недотримання моральних чеснот не передбачена державними нормативно-правовими документами, проте на рівні локальних актів (угод, кодексів), ухвалених зборами трудового колективу, ці проблеми можна вирішувати певною мірою.

Підтвердженням нашої позиції є наукова думка про те, що лише постійні зусилля з підтримання атмосфери, де панують високі моральні стандарти, а навчальні й наукові практики відповідають кращим світовим зразкам, можна реально зробити цей інструмент інституційно вкоріненим [2, с.18].

Запровадження кодексу не вичерпує вирішення проблеми, але цей захід дієво зрушує її з місця і розширює межі розв'язання. Ці постулати, з одного боку, є декларацією намірів, а з іншого – виписаними правилами поведінки в науковому освітньому середовищі вишу, «оскільки у вітчизняній вищій школі немає стандартів академічної поведінки і не визначено межі неприйнятної академічної поведінки» [2, с. 19], що давно вже на часі. Це стосується й системи загальної середньої освіти.

Хочу поділитися власним досвідом проведення практичного заняття з дисципліни «Професіограма керівника» з теми «Ефективний самоменеджмент» у Харківському ліцеї № 89, на якому студенти Інституту підвищення кваліфікації, перепідготовки Харківського національного педагогічного

університету імені Г. С. Сковороди брали участь у розроблянні кодексу корпоративної етики ліцею.

Практичний досвід управління педагогічним персоналом засвідчив, що методи перевиховання й покарання є непродуктивними. Адже ні для кого не секрет, що, по-перше, ніхто і ніколи не почувається добре, отримуючи покарання, а по-друге, людина, яку переконують всупереч її бажанню, не змінює своєї поведінки.

Корпоративні ж правила визначають права, обов'язки, відповідальність, яких необхідно дотримуватися за будь-яких умов. Цікаво було спостерігати за тим, як керівник-стажер вмотивовувала вчителів до розумних узгоджених дій і взаємопорозумінь з учнями, які сьогодні вимагають до себе підвищеної уваги. Застосувавши методику незакінчених речень учні написали, що хороший учитель завжди: вчить чогось нового; добрий; виважений; спокійний; розсудливий; толерантний; має почуття гумору; веселий; розумний; креативний; імпровізує; не занадто суворий; дає гарні знання; доступно та зрозуміло викладає; учить батьків того, чого вони мають навчити дитину; захоплює на уроці; добре ставиться до учнів; знає відповідь на будь-яке запитання; вчиться навчати учнів; може зрозуміти дитину, увійти в її становище; легко знайде спільну мову з учнем, надасть цінну пораду, наполегливо навчатиме доти, доки учень не зрозуміє.

Далі учням запропонували написати, що вчитель не повинен робити. Учитель не повинен: під час уроку пити каву; розмовляти по телефону; давати непередбачувану самотійну роботу і виходити з класу; некоректно робити зауваження, розмовляти з учнями з позиції влади, а не співпраці, не дратуватися від запитань, які йому не сподобались.

Саме тому в кодекс було внесено таке: викладачі й ліцеїсти повинні виважено вислуховувати протилежну думку; толерантно й аргументовано відстоювати власну; не відволікатися під час освітнього процесу зайвими справами; прозоро оцінювати знання учнів. Кожен пункт документу

супроводжували використанням різноманітних анкет, методик, ігор і в процесі цього вироблялися положення кодексу.

Нами наведено приклад лише одного з інструментів розвитку освітнього середовища, орієнтованого на дотримання академічної доброчесності.

Безумовно, що порушена проблема потребує педагогічного, психологічного, технологічного забезпечення; вивчення ефективного управлінського досвіду; моделювання системи, яка забезпечить академічну доброчесність освітян.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. — Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. — 169 с.

*Шубалий О.М.,
д.е.н., професор кафедри економіки
Луцький національний технічний університет*

*Шубала І.В.,
к.е.н., доцент кафедри економіки
Луцький національний технічний університет*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У вітчизняній системі освіти досить актуальним є питання забезпечення академічної доброчесності, яке слід трактувати як порядність у використанні будь якої інформації, що покладена в основу досліджень. Членство університету в спільноті «Академічної доброчесності» передбачає вільний вибір наукових інтересів та подальший їх розвиток, який спрямований на поглиблене вивчення тієї чи іншої проблематики. В свою чергу слід розуміти, що академічна доброчесність спрямована на дотримання певних етичних стандартів і кожен несе відповідальність за нечесне використання чиїхось розробок.

Слід зауважити, що поняття «академічна доброчесність» є досить новим для українського суспільства, насамперед для університетів. Адже на шляху до євроінтеграції досить важливо забезпечити дотримання європейських стандартів ведення освітньої та наукової діяльності в університетах.

Тому важливим моментом в освітній і науковій сферах є виявлення плагіату та покарання винного жорсткими санкціями, які допоможуть протидіяти недобросовісній конкуренції серед вчених.

Роль університетів у поширенні принципів академічної доброчесності серед студентів також є досить важливою, адже саме у закладах вищої освіти зростає еліта країни, яка в майбутньому формуватиме подальший курс її соціально-економічного розвитку. Саме від молоді буде залежати подальше формування взаємовідносин в економіці, бізнесі та соціально-трудовій сфері. На жаль, студенти є досить погано обізнаними з поняттям цитування, досить часто

спостерігається, що саме від правильності посилання і залежить ступінь академічної доброчесності. На нашу думку, слід більше уваги приділити роз'яснюванню, серед студентів змісту понять «академічна доброчесність», «плагіат» тощо.

Цілком підтримуємо думку Ю.В. Гаруста [1], що в українських вишах питанню академічної доброчесності майже не приділяється уваги. Це питання рідко обговорюється на засіданнях кафедр в університетах. Воно не висвітлюється в пресі, а більшість студентів навіть не знають про існування самого поняття академічної доброчесності. Викладачі під час навчального процесу, зазвичай не звертають уваги на прояви академічної нечесності серед студентів, а іноді й самі є її ініціаторами. Як показують дослідження, у вітчизняних університетах відсутня практика покарання за академічну нечесність і це погано. Наші студенти зазвичай не знайомі або погано знайомі з правилами цитування і не розуміють значення терміну «плагіат». На нашу думку, ознайомлення і роз'яснення положень академічної доброчесності має стати невід'ємною частиною навчального процесу в українському вузі. Оскільки університет є академічним товариством де відбувається процес навчання, де отримують загальні та спеціальні знання, де проводиться науково-дослідницька діяльність. Всі повинні розуміти, що університет буде успішним лише тоді, коли всі його суб'єкти стануть дотримуватись правил академічної доброчесності та будуть чесними й неупередженими в своїх інтелектуальних пошуках.

В свою чергу слід зауважити, що не дотримання вимог академічної доброчесності призводить до погіршення соціально-психологічного клімату в суспільстві, а також сприятиме погіршенню економічної ситуації в країні в цілому, що фактично зупинить розвиток науки та суспільства.

Складно навіть уявити той факт, що студенти, які навчалися у вишах не добросовісно, в майбутньому можуть працювати лікарями, рятувальниками, будівельниками, вчителями, правозахисниками, де від їх дій залежатиме життя та добробут інших людей.

Відповідальність за недотримання принципів академічної доброчесності мають нести всі члени академічної спільноти, тоді це сприятиме формуванню соціальної відповідальності серед викладачів, науковців і студентів при проведенні наукових досліджень.

Слід звернути увагу, що за останні роки значно почастишали факти недотримання академічної доброчесності в університетах, зокрема неодноразово піднімалося питання щодо тиску на студентів з боку викладачів при оцінюванні шляхом примусу до купівлі підручників, монографій, методичної літератури. В свою чергу, з боку студентів порушення норм академічної доброчесності досить часто спостерігається при підготовці наукових статей, тез, курсових робіт, написанні практик, дипломного проектування.

У зв'язку з відсутністю в Україні єдиного програмного комплексу з виявлення ознак плагіату в академічних текстах, значною проблемою залишається неможливість тотального контролю стану дотримання вітчизняними науковцями принципів академічної доброчесності у процесі наукових досліджень, зокрема публікації наукових статей, тез доповідей, підготовки дисертацій, відгуків і рецензій на наукові роботи, оцінки їх наукової новизни та рівня наукового внеску авторів.

Отже, на даному етапі розвитку системи освіти і науки в Україні все більшої уваги слід приділяти дотриманню принципів академічної доброчесності в усіх напрямках, адже від цього також залежить швидкість процесу євроінтеграції нашої країни. На початковому етапі цього процесу доцільно впровадити єдиний для усіх закладів освіти і науки програмний комплекс для виявлення академічного плагіату в наукових текстах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаруст Ю. В. Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців [Електронний ресурс] / Ю.В. Гаруст, Б. О. Павленко // Правові горизонти. – 2017. – Вип. 4. – С. 88-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ln_2017_4_15.

Богута В. М.,
*к. пед. н, доцент кафедри початкової освіти,
природничих і математичних дисциплін та
методик їх викладання Полтавський національний
педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Актуальність проблеми забезпечення якості освіти знайшла своє відображення, передовсім, у головному освітньому документі – Законі України «Про освіту». Варто зауважити, що якщо для західних країн окреслена проблема вже давно є основоположальною для державотворення, то в Україні вона набула законодавчого підґрунтя лише у 2017 році. З огляду на очевидну значимість даного феномену для інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, цілком логічно, що у Статті 42 вперше дефініція «академічна доброчесність» унормована як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності». До компонентів поняття законодавці відносять академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання [1].

Висвітленню загальних положень та окремих аспектів проблеми академічної доброчесності присвячені малочисельні праці вітчизняних дослідників різних наукових галузей (С. Курбатов, А. Мельниченко, І. Олексів, Л. Савенкова, В. Сацик, В. Хмарський, Т. Фініков, С. Чуканова та інших). Однак, переважна більшість дослідників даної проблеми стверджує, що рівень сформованості комплексу чинників (морально-культурних, інституційних, освітньо-виховних) суттєво впливають на динаміку імплементації засад

добročесності у академічну сферу. Яскравим прикладом повного розуміння сутності окресленого феномену є думка В. Сацика стосовно того, що «така цілісна система норм, правил, устоїв потребує значних ресурсів, часу та, навіть, волі й мужності окремих осіб для свого утвердження. І в жодному випадку не може з'явитися одномоментно чи випадково» [4].

Безпосередньо, у світлі проблеми вартує уваги діяльність у цьому напрямку адміністрації Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (Україна), яка з метою запобігання плагіату в наукових та навчальних працях науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня та здобувачів освітнього ступеня бакалавра/магістра, з 2017 імплементує Статтю 42 Закону України «Про освіту» через відповідні нормативні документи. Зокрема, розроблене в 2018 році Положення «Про запобігання та виявлення академічного плагіату» [2] та відповідна робота у даному напрямку, уможливили отримання доступу (на платній основі) до перевірки наукових робіт антиплагіатною Інтернет-системою StrikePlagiarism.com та сервісом перевірки текстів на ознаки плагіату Unicheck, які встановлено на операційні бази бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха ПНПУ імені В. Г. Короленка. Заради справедливості варто зазначити, що протягом року можливістю доступу до антиплагіатних систем скористувалася (на вимогу керівника дисертаційного дослідження) лише один науково-педагогічний працівник вишу.

Реалізація власної політики забезпечення академічної доброчесності здійснюється також через створення у 2016 році у виші підрозділу з питань інтелектуальної власності та комерціалізації результатів наукової діяльності на чолі з кандидатом економічних наук С. В. Степаненком. Діяльність підрозділу унормовується Положенням «Про інтелектуальну власність» [3], що визначає основні принципи політики Університету у сфері забезпечення правової охорони та управління інтелектуальною власністю. Результати роботи підрозділу висвітлено у табл. 1.

Таблиця 1.

Результати діяльності підрозділу з питань інтелектуальної власності та комерціалізації результатів наукової діяльності ПНПУ імені В. Г. Короленка

Критерії	Роки		
	2016	2017	2018
Подано заявок на реєстрацію авторського права на твір	47	29	44
Отримано свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір	51	30	49
Подано заявок на винаходи (корисні моделі)	4	2	2
Отримано охоронних документів (патентів) на винаходи (корисні моделі)	3	3	1
Усього	105	64	96

Значний вплив на результати роботи підрозділу з питань інтелектуальної власності та комерціалізації результатів наукової діяльності, безперечно, мала діяльність координатора відповідного підрозділу (С. В. Степаненко), зокрема:

- проведення низки методичних семінарів, нарад, круглих столів за участю професорсько-викладацького складу університету з актуальних проблем створення і охорони об’єктів інтелектуальної власності;
- участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, присвячених актуальним проблемам у сфері інтелектуальної власності; проведення консультацій щодо процедури патентування винаходів та корисних моделей, а також об’єктів авторського права та суміжних прав для працівників та студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка;
- ведення і доповнення бази даних про об’єкти права інтелектуальної власності, створені працівниками і студентами університету та забезпечення безперешкодного доступу до неї усіх бажаючих;
- анкетування викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів вишу на предмет відбору патентоздатних ідей та виявлення технологій, які мають потенціал комерціалізації.

Отже, імплементація принципів академічної доброчесності видається вкрай необхідною для освітнього й наукового середовища ЗВО України, адже допускаючи прояви академічної не доброчесності або ігноруючи їх з боку студентів чи професорсько-викладацького складу, відбувається нівелювання цінності освіти, у особистісному вимірі, та руйнування підмурків економічного розвитку країни, в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Положення ПНПУ імені В. Г. Короленка «Про запобігання та виявлення академічного плагіату» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pnpu.edu.ua/ua/intvlas.php>
3. Положення ПНПУ імені В. Г. Короленка «Про інтелектуальну власність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pnpu.edu.ua/ua/intvlas.php>
4. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс]. / В. Сазик. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>

*Голуб Г. С.,
к. з. н., доцент кафедри економічної та
соціальної географії Східноєвропейський
національний університет імені Лесі Українки*

*Погребський Т. Г.,
к. з. н., доцент кафедри економічної та
соціальної географії Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*

НАУКОВА ЕТИКА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічній доброчесності, як складовій частині вищої школи, приділяється, на нашу думку, недостатньо уваги. Академічна доброчесність – одна з найважливіших складових частин вищої школи як соціального інституту. Вона означає, що в процесі навчання чи досліджень студенти, викладачі та молоді науковці керуються передусім принципами чесності, чесною праці та навчання. Академічна доброчесність – це моральний кодекс та сукупність етичних принципів цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. Поняття академічної доброчесності включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримка академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях та науковому видавництві [2].

Проблематику академічної доброчесності, вважаємо, можна розглядати у розрізі:

- наукової етики;
- якості освіти;
- стандартів навчання;
- відповідальності;
- історичної обумовленості;
- безпеки навчального закладу і країни в цілому.

Щодо наукової етики, ми можемо зазначити, що етика відповідальності і єднання формується як історична відповідь людства на сукупність викликів, з якими воно стикається в контексті кризового розвитку сучасної цивілізації. Наукова етика повинна містити прості й зрозумілі принципи, які синтезують весь позитивний духовний, науковий і практичний потенціал, нагромаджений протягом тисячоліть різними народами і сконцентрований в їх культурних традиціях. Основою наукової етики повинен стати принцип відповідальності в найширшому сенсі цього слова і визнання цих законів як пріоритету для побудови всього комплексу взаємовідносин науковців, суспільства та їх єдності.

Затвердження у свідомості людства нової системи цінностей, яка визначається вимогами етики відповідальності і єднання, сприятиме зміні напрямку діяльності людства і, як наслідок, виходу з кризи етики в науковому світі.

Етика науки являє собою філософське і соціологічне вивчення взаємозв'язку науки і моралі. З одного боку, наука впливає на мораль, знання і науковий прогрес – на моральність, звичаї людей і моральний прогрес суспільства, а з іншого – мораль впливає на науку, цінності і норми моралі – на наукові результати, світоглядні настанови вченого – на пізнання дії моралі як регулятора наукової діяльності та наукового спілкування, розкриття змісту громадянської та моральної відповідальності вчених.

Етичні норми служать для утвердження та захисту специфічних, характерних саме для науки цінностей. Першою з них є безкорисливий пошук і відстоювання істини. У повсякденній науковій діяльності зазвичай буває непросто відразу оцінити отримане знання як істину або як оману. І ця обставина знаходить відображення в нормах наукової етики, які не вимагають, щоб результати були новими знаннями, які логічно, експериментально чи іншим чином обґрунтовані. Відповідальність за дотримання такого роду вимог лежить на самому вченому [1].

Сучасний вчений, озброєний усією міццю сучасної техніки і підтримуваний всіма «активами» сучасних держав втрачає чіткі моральні критерії, коли він «в інтересах науки», а не з моральності, а часто і з суто «естетичного» інтересу до «справи», до відкриття та творчості винаходить різні види отрут, атомну, бактеріальну, психопатогенну зброю, це смертельно для людства, не кажучи про те, що це смертельно і для науки [2].

Безсумнівно, переважна більшість фахівців розуміє вкрай обмежені можливості бібліометричних даних при оцінюванні внеску вчених у світову науку. Проте в останні роки індекси цитування стали широко застосовуватися чиновниками без будь-якого їх критичного аналізу. Така практика адміністративного апарату впливає не тільки на кар'єру і творчість ученого, а й на його етичні настанови. У результаті в руках окремих спеціалістів наука з методу дослідження стала перетворюватися в метод «накрутки» власного індексу цитування. При цьому все більшого поширення набуває практика умисного замовчування (фактично присвоєння) наукових результатів своїх колег.

До поширених етичних недоліків у цитуванні належить також надмірне захоплення посиланнями на власні роботи. Однак слід мати на увазі, що помірне самоцитування в наукових творах вважається нормою, оскільки дуже часто нова стаття продовжує колишні роботи вченого. Таким чином, система введення посилань у власну публікацію відображає не тільки професійний кругозір дослідника, але і його наукову культуру, а в окремих випадках і елементарну порядність [1].

Отже, велика роль і зростаюче значення науки в житті сучасного суспільства, з одного боку, а з іншого – небезпечні негативні соціальні наслідки бездумності, а часом і відверто злочинного використання досягнень науки підвищують в наші дні вимоги до етичних якостей учених, до етичної, якщо ставити питання ширше, сторони наукової діяльності. Зазначимо ці етичні вимоги:

- Учений повинен дотримуватися загальнолюдських норм моральності, і вимоги до нього повинні бути вищими, ніж у середньому, внаслідок важливості його функцій і відповідальності за соціальні результати діяльності.
- Безкорисливий пошук істини без будь-яких поступок кон'юктурі, зовнішнього тиску тощо.
- Націленість на пошук нового знання і його чесне, доскональне обґрунтування, не допускаючи підроблення, погоні за дешевою сенсацією, тим більше плагіату.
- Забезпечення свободи наукового пошуку.
- Висока соціальна відповідальність за результати своїх досліджень і більшою мірою за їх практичне використання.

Наука як галузь людської діяльності має ціннісний вимір: для вченого найвищою цінністю є істина і все, що до неї веде, різного роду емпіричні та теоретичні методи. У співтоваристві вчених високо цінуються також чесність, порядність, наполегливість у відстоюванні власних поглядів, критичне ставлення до догм і будь-яких авторитетів [1].

Водночас у самій науці, в її методологічному арсеналі немає ніяких моральних норм, що регламентують наукові дослідження в плані соціальних наслідків, що дозволяють порівнювати наукові досягнення зі станом суспільства. Багато вчених усвідомлюють свою відповідальність за можливе використання їх наукових відкриттів, розуміють неприпустимість озброєння лиходіїв засобами масового знищення, маніпулювання свідомістю людей, безконтрольного втручання в їх справи.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

2. Фініков Т. Академічна доброчесність : глобальний контекст та національна потреба / Т. Фініков // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – С. 9 – 36.

***Опубліковані тези та есе,
а також розміщені на веб-сторінках матеріали надаються на існуючих
умовах і в наявній формі***

Організатори Стажування не гарантують, що веб-сторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.